

2012

ГОМЕРОВА ОДИССЕЯ

ЧАСТЬ II.

ГЕКСАМЕТРОМ НА МОВУ УКРАЇНСЬКО-РУСЬКУ

перевірявав

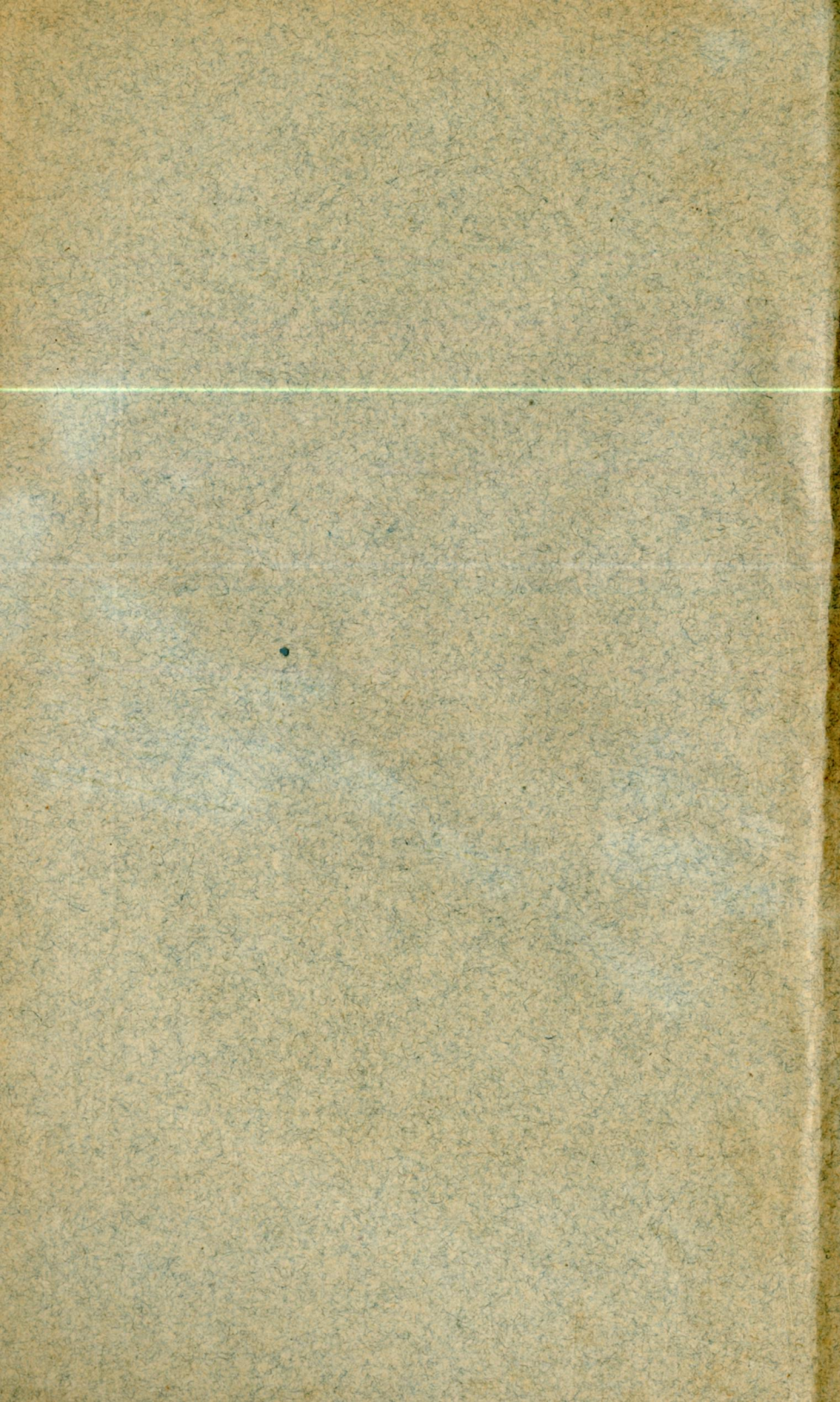
ПЕТРО БАЙДА.

Ціна 1 р. а. в.

Накладом редакції „Правди“.

У ЛЬВОВІ 1892.

З друкарні тов. імени Шевченка
під зарядом К. Беднарського

8.988/2

ГОМЕРОВА ОДИССЕЯ

—◆—

ЧАСТЬ II.

—◆—

ГЕКСАМЕТРОМ НА МОВУ УКРАЇНСЬКО-РУСЬКУ

перевіршував

ПЕТРО ФАЙДА.

—◆—

Ціна 1 р. в. а.

Накладом редакції „Правди“.

—◆—

У ЛЬВОВІ, 1892.

З друкарні Товариства імени Шевченка
під зарядом К. Беднарського.

1 P 60A

РІСНИК

Збірка М. С. ВОЗНЯКА

Львівська бібліотека
АН УРСР
№ 11-35314

З М І С Т.

	стор.
Пісня XIII. Одисей прощається с Феаками і вертається в Итаку	1— 12
„ XIV. Одисей у Евмея	13— 26
„ XV. Телемах, вертаючись, вступає до Евмея	27— 41
„ XVI. Одисей одкривається Телемахові	42— 54
„ XVII. Телемах з Одисеем в палатах	55— 70
„ XVIII. Одисей з Іром б'ються навкулачки	71— 81
„ XIX. Бесіда Одисея с Пенелопою. Ериклея пізнає Одисея	82— 97
„ XX. Перед тим, як побивати женихів	92—108
„ XXI. Заклав з луком	109—120
„ XXII. Вбивство женихів	121—133
„ XXIII. Одисея пізнає Пенелопа	134—143
„ XXIV. Офіри	144—157

ОДИССЕЇ П.

ПІСНЯ ТРИНАДЦЯТА.

Одиссей прощається с Феаками і вертається в Ітаку.

Так говорив Одисей, і дивуючись речі чарівній,
Всіх, мов води в рот набравши, сиділи в покоях тіннявих,
Трохи вже згодом почав Алкиной ёму так говорити :

- „Вже, коли ти, Одиссею, прибув оце в мідний високий
5 „Дім мій, тобі не прийдеться, я думаю, більше блукати :
„Вернесся прямо в господу, бо й так ти вже бід натерпівся.
„Вам-же, гостям моїм от що я маю і мушу сказати
„Кожному, хто тут в покоях зо мною давніше червоне
„Завше вино не і слухає гарних пісень кобзарських :
10 „Вже і одежу для гостя поскладано в точену скриню,
„Й золото коване штучно, і інші усї подарунки,
„Скільки сюди попринесли мудрі на радах Феаки
„Але давайте дамо ёму ще й по триножнику кожний,
„Доброму та з казанком ; опісьля ми усе те з народу
15 „Виберем : трудно одному було б дармувать, невернувши...“

- Так-от сказав Алкиной, і вподобали всі ёго слово ;
Всі повставали і кожний до дому пішов спочивати.
Тільки лиш рання рожева Зоря сьвітова занялася,
Всі поспішали на човен і зносили мідні дарунки.
20 Всю данину Алкиноєва сила свята поскладала
В човен на дно під лавками, що б часом вона не мішала
Й жадному з бравих гребців, як орудовать веслами будуть.
Потім вернулися до Алкиной, обід що б справляти.

- Сила сьвята Алкиной телицю забила в офіру
25 Зевсові ввік чорнохмарому, що над усїми царує :

- Стегна спалиши, вони прийняли за чесну трапезу
 І вдовольнялись: сьпівав перед ними кобар богорівний,
 Що був в почоті у всіх, Димодок; Одиссей-же частенько
 Голову й очі свої обертав на блискучеє сонце,
 30 Що б то скорійше зайшло; ёму дуже хотілося їхати. —
 Як-от вечери бажа чоловік, що весь день попрацює,
 Ходячи з ранку до вечера в полі з волами за плугом,
 Як бува радий, побачивши, що вже спочинуло сонце,
 Й як ото втомлений вік поспішає в господу вечерять;
 35 Так Одиссеві мило зробилось, як сонце спочило.
 Зараз почав ото весло любивим Феакам казати,
 А особливо він річ обертав свою до Алкиноя:
 „О, Алкиною, меж всіми людьми володарю славетний!
 „Ну, виряжайте-ж мене, а самі зоставайтеся здорові,
 40 „Вже, бачте, сповнилось то, чого милоє серце бажало.
 „Проводи й сі от дарунки нехай мені Боги небесні
 „Звернуть на радість, а в дома нехай, повернувшись, застану
 „Жінку свою непорочну в здоровю і всіх серцю милих.
 „Ви-ж, що зістанетесь тут, утішайтесь своїми жінками
 45 „Й дїтьми, хай боги пошлють вам почот і все добре на сьвітї.
 „Та що б ніяка біда до вас і не зазирнула навіть!“
 Так він сказав, й всі слово ёго похвалили й звеліли
 Гостя скорійш виряжати, бо мудро й до ладу він мовив.
 Зараз гонцеві тут сила сьвята Алкиноя сказала:
 50 „Ей, Понтоною! розбав нам у кухві вина на міцнійше
 „І обнеси всіх, що б нам, по молитві Зевесу отцеві,
 „Випровадити як сьлід свого гостя до рідного краю“.
 Так він сказав, і почав Понтоной всіх вином частувати:
 Кожному гостеві дав по килїшку, і ті з свого місця
 55 Богам блаженным, що небом широким владнують, вчинили
 Чесну фіру винову. Підвівсь Одиссей богорівний,
 Килїх дводонний з вином дав в правую руку Ариті
 І, поклонившись, почай їй крилатїї речі казати: [доки
 „Ну, будь здорова, царице, й щаслива весь вік свій аж
 60 „Старість й смерть, неминучая доля людей, не настигнуть.
 „Я відїжаю; втішайся по вік в своїм домі гостливим
 „І дїточками, і челяддю й добрим царем Алкиноєм!“
 Так от сказавши, пішов за поріг Одиссей богорівний;
 В сьлід за ним сила сьвята Алкиноя гонця посилає,
 65 Що б проводити ёго аж на море до човна прудкого.
 Разом з гонцем і Арита послала своїх покоёвок

Трох: одну з убранієм новим, коштовним і с чистим хитоном,
Другу — що б несла за ним з подарунками замкнену скриньку,
Третя червоне вино понесла і харчі на дорогу.

- 70 От, як уся компанія до моря прийшла, де був човен,
Зараз усю ту данину віддали товаришам бравим,
А ті, прийнявши харчі і вино, поскладали на човні.
Потім задля Одиссея на кермі постіль послали:
Килім з льняним простиралом, що б спав супокійно в дорозі.
- 75 Далі і сам він на човна вступив, на постіль положився
Мовчки; гребці по лавках посідали собі біля весел,
І, одв'язавши кермовий Канат од діурового камня,
Стали орудувать веслами дружно, аж спінилось море.
Тут незабаром навівся сон Одиссею на очі
- 80 Тихий, солодкий, міцний непробудний, на смерть дуже схожий.
Як от по полю несеться з візком четверня добрих коней, —
Як їх займе й поганяє погонич гараником ляским, —
Й, гриви піднявши, басують й бистро дорогу кінчають;
Так підіймалась високо і керма човенна, а заду
- 85 Биви у човен шпілясті хвилі ревучого моря.
Човен летів без опаски вперед, та вперед, навіть сокіл,
Птах за усіх найбистрійший, не міг би його наздогнати;
Так ото прудко той човен летів, розганяючи хвилі
Ніс він того чоловіка, що розумом богам був рівня, —
- 90 Скільки він горя зазнав, скільки бід натерпівся в чужині:
В сїчах з зюдьми і на морі з страшеними хвилями бився, —
Снав він тепер супокійно, забувши всі біди і горе.
От, появилась на небі зоря, дуже ясна, що зходить,
Лиш тільки рання рожева зірниця зайнятися має;
- 95 Саме тоді-то й прибився до острова човен той бистрий.
Форкина сага затишна там є, дідугана мореського,
Остров-же зветься Іоакка; дві скелі високі, шпілясті
Геть видаються од саги у море далеко-далеко
І захищають од хвиль сїз моря й од вітрів брехливих.
- 100 Там байдаки, та і інший всяк човен великий, без котви
Можуть стояти безпешно, як буря на морі лютує
Ряена маслина там віття розкинула саме в заліві,
А біля неї печера глибока, широка, тинява,
Німфам панянкам посв'ята, котрі от „Русалками“*) зуться.
- 105 Там стоять киліхи і кам'яні з двома вухами кухви.

*) νηϊάδες — наяди.

В сих ото кухвах і килїхах бджоли свій мед виробляють.
Там-же розставлені й веретаки довгеньасті, і Німфи
Тчуть на них пряжу срібнясту, що любо дивиться.
Єсть і криниці погожі і двоє дверей у печері:

- 110 Перші на північ, к Бор ею: крізь них смертні люде проходять;
А другі к Ноту, се б то на полудень, вже божеські більше;
Люде не ходять крізь них: то дорога одних лиш безсмертних.

В це-ото місце й приплили Феаки, бо раньш ёго знали;
З розмаху човен їх виперся всім своїм носом на берег, —

- 115 Так ёго веслами прудко гонили гребці-Феакійці.
Зараз на берег усі повиходили с човна міцного,
Знесли і сонне ще Одиссея із керми легенько
Вкупі з постіллю — на килімі і на тонкім простиралї
Тай положили ёго на піску бережливо, тихенько;
- 120 Знесли теж і подарунки, котрими ёго Феакійці,
Випроважаючи, надгородили, по волі Атени,
Знесли все чисто і під корнем маслини тинявої склали
В сторону трохи з дороги, що б часом хто-небудь з прохожих
Вздівши не вкрав чого, поки-ото Одиссей буде спати;

- 125 Потім на човна, — й майнули до дому. Землі-ж потруситель
Знову згадав свої пострахи, котрими на Одиссея
Сперш похвалявсь, і почав-от випитувать Зевсову волю:

„Батьку Зевсе! мабуть вже мені між безсмертними більше

„В чести не бути, коли вже і люде мене зневажають,

- 130 „Й хто-ж би, ти думав? А хто-ж Феакійці, мої-ж таки кровні!

„Ти певним словом давно обіцяв возворот Одиссею,

„Й я возвороту ёго не лишав, а сказав, що б до дому

„Він повернувсь лиш тогді, як натерпиться горя багато.

„Се-ж от ёго Феакійці таки перевезли в Итаку

- 135 „Й сонного там положили, наддавши ёму подарунків:

„Золота, міді і всякої дуже багато одежі;

„Стільки добра він напевно ніколи не вивіз би з Трої,

„Ідучи прямо, свою получивши там долю здобиччу“.

Хмари збираючий Зеве на це так Посидонові мовив:

- 140 „Сильний землі потрусителью! дивно мені твоє слово;
„Боги-ж пак завше тебе поважають: було б незвичайно,
„Що б зневажати найстаршого й луччого бога ні за що
„А коли хто із людей твою певну державу і силу
„Не поважа, то скарати такого єсть завш в твоїй власти.

- 145 „Так і зроби, як сам хочеш, і як твому серцю приємно“.

Знов потруситель землі Посидон так Зевсу одвітив:

- „Зараз би я і зробив, чорнохмарий, як ти отсе кажеш;
 „Тільки, бач, завш твого гніву боюся, — ёго стережусь я!
 „Хочу отсе я розбити Феакам у темному морі
 150 „Гарного човна їх, щó із Іоаки до дому вертає,
 „Що б себе здержували й пересталиб людей перевозить.
 „Город-же їх я великою хочу горою заставить“.
 Знов ёму хмари збираючий Зевс так промовив:
 „Друже мій! саме найкраще по моєму^тти зроби от-щó:
 155 „Як-от побачать із города всі, що вертається човен,
 „Ти, од землі не далеко, озьми й оберни того човна
 „В скелю на човна похожу, що б всі дивувалися люде;
 „Город-же їм заслони таки справді горою якою“.
 Тільки почув отсе слово сердитий землі потруситель,
 160 Зараз метнувся у Схерію, де проживали Феаки,
 Тай визира того човна. От човен під веслами став припливати
 Близче і ближче. Тоді потруситель наблизивсь до човна
 Тай обернув ёго в скелю і, хлопнувши з верху рукою,
 Вбив ёго міцно в дно моря, а сам до господи поплинув.
 165 І почали говорить промеж себе крилатіі речі
 Веслолюбиві Феаки, до моря гаразді й дотенні,
 Хто б, де й коли б не зустрінув сусіду, то зараз і каже:
 „Лишенько! хто-ж отсе нашого бистрого човна на морі
 „Там прикував? він вертався до дому: всім нам було видко“.
 170 Так говорили усі, бо не відали, як воно сталось.
 От, Алкиной, що б їм виявить правду, почав їм казати:
 „Кепсько, панове! збуваються й справді слова мого батька,
 „Котрий не раз було каже, що бог Посидон розгнівнися
 „Дуже на нас, що ми всіх перевозимо завш так беспешно,
 175. І похвалявсь Феакійського гарного човна розбити
 „В темному морі, як той буде плинуть назад з перевозу;
 „Що нам і город горою великою з веюду заслонить
 „Так говорив мій старий, і ёго-от збувається слово.
 „Але давайте, зробімо всі так, як отсе я скажу вам:
 180 „Вже перестаньте людей перевозить, хто б там не заїхав
 „В гості до нас; Посидонові-ж зараз давайте, заріжем
 „Самих одборних биків, чи не змилується потруситель
 „Й города нам довгяною вже не заслонить горою“.
 Так він сказав; полякався народ і биків приготував.
 185 Ставши круг олтаря, всі феакійські князі і старшини
 Жалостне офіровать почали кождому владиці
 Тою порою прокинувся і Одисей богорівний;

- Снав він на рідній землі, й не пізнав єї овсім сердешний,
 Довго в чужині пробувши, до того-ж Паллада Атена
 190 Зевса дочка, єї вкрила туманом, що б то і самого
 Теж невидомим зробить і все чисто ёму розтлумачить,
 Що б не пізнала жона, ні приятелі, ні городяне
 Перше ніж він женихів гордивих за кривди скарає,
 Тим-то цареві й здавалось усе тепер в іншому виді —
 195 Й стежечки довгі, і пристані, гарні, широкі й затишні,
 Й скелі високі шпильєсті, і дерева рястом повиті.
 От, він, прокиснувшись, сгав придивлятись до рідного краю;
 Довго дививсь бідолаха кругом і, заллявшись гіркими,
 Вдарив руками об поли й почав сам до себе казати:
- 200 „Горенько гірке! у вемлю яких це людей я прибився?
 „Може ці люде жорстокі та дикі й не відають правди,
 „Чи, мо, прихильні, гостинні і в них богобоязне серце?
 „Де-ж я добро заховаю своє, куди й сам помандрую?
 „Лучче було б, як би бур я оставсь таки там у Феаків:
- 205 Я собі міг би піти і до другого там володаря
 Знатного; той би мене і згостив і до дому б відправив.
 Це-ж от не знаю, куди б все покласти, а тутки боюся
 Кинути, що б воно другим здобичою часом не стало.
 Ех! не зовсім-то розумні були, не по правді й зробили
- 210 І Феакійські князї усі та й народні старшини,
 Що мене в іншую землю завезли, а там говорили,
 Що одвезуть на Іоаку, і слова свого не здержали,
 Хай-же за це їх Зевс покарає, заступник бездольних,
 Що назирає всіх і карає, хто в чім проступився б.
- 215 Врешті-ж давай, перелічу свої подарунки й подивлюсь,
 Чи не украли чого Феакійці, як спав я на човні.
 Так-от сказавши, почав він лічити трохножки гарні
 Золото, срібні миски і одежу з дивовної ткані,
 Все було ціле. І, гірко по рідній землі заридавши
- 220 В тузі бродив він вздовж берега сильно ревучого моря.
 Й нудився серцем. Аж ось підступила до нього Аєнна
 Постаттю зхожа на чередникá, молодого ще хлопця
 Дуже тендітного, як-ото діти царськії бувають.
 Мала Аєнна на плечах вовняну барвисту керейку,
- 225 Була обута в сандали і спие коротенький держала
 Дуже зрадїв Одиссей, єї вздрівши, пішов їй на зустріч
 І, підійшовши, почав їй крилатіє речі казати:
 „Друже шановний! тебе зустрічаю я першим в цім краї,

- 130 „Ну, будь здоров та прийми мене серцем ласкавим, прихильним!
 „Ти збережи отсе все, та спаси і самого; тобі я
 „Просто як богу молюся й коліна твої обіймаю.
 „Ну, розкажи-ж мені все достоменно, що б знав я і відав,
 „Де, у якій я землі, і які проживають тут люде?
 „Чи отсе острів який серед моря лежить, чи се берег
- 235 „Єсть суходола та тільки далеко так видавсь у море?“
 І синоока богиня Аєнна ёму так сказала:
 „Ти, чоловіче, або божевійльний, або з стран далеких,
 „Що про сю землю розпитуєш, край отсей овсім не безвість;
 „Славен він всюди: ёго добре знають всілякі народи —
- 240 „Й ті, що живить відєїла на схід сонця й зірниці,
 „Відом, він тепер і народам, що мешкають на захід сонця.
 „Правда, земля камяниста і кіньми в ній їздить не можна,
 „Але не дуже й дика й неовсім такий і безплідна.
 „Родит пшениці багато, багато вона й винограду
- 245 „Має: єї завше кроплять дощі й плодотворніі роси,
 „Водиться кіз в ній багато і добрих биків, єї ліса
 „Всякого досить; сцїлющую воду криниці сточають.
 „Ймення Іваки по єї-от причині досягло й до Трої, —
 „Троя-ж, як кажуть, лежить од Ахаї десь далеченько“.
- 250 Так-от сказала вона, і зрадїв Одиссей богорівний:
 Мило ёму було слухати речи про ріднюю вемлю
 Од синоокої Зевса дочки, від Паллади Аєнни.
 Став він і сам говорить синоокій крилатїї речи;
 Правди однакож він їй не сказав, а принявєся хитрити,
- 255 Завше звертаючи в сторону реч свою непомиллишно:
 „Чув про Итаку і я на далекому острові Критї,
 „Ген за морями; тепер-же сюди я приїхав на човні
 „З цими багаствами, стільки ще й в дома zostавивши дїтям.
 „Втік-же я з дому, бо вбив там Орєилоха Ідоменєнка;
- 260 „Сей по вєім острові славився бистримн надто ногами
 „І хоть над самим прудчїйшим, то завше брав верх своїм бігом
 „Він хтїв у мене заграбити всю ту здобичу Троянєську,
 „Ради котрої я стільки біди натерпївєся та горя,
 „В войнах з людьми і на морї з страшєнними хвилями бючись.
- 265 „Під командєрєством отця ёго я не хотїв воювати
 „В Трої, а бивсь, як старший над другимн вояками, славно.
 „От, я засїв, і як з поля Орєилох вертавєся до дому,
 „То і убив ёго списом під вечір з товаришом другим.
 „Тємна-тємнїсєнька випала ніч тогдї, й жаден з прохожих

- 270 „Нас не примітив, і вбивця зоставсь задля всіх невідомим.
 „От я, убивши Орсилоха зразу своїм гострим списом,
 „Зараз узяв тай на човен пішов Фінікійців славетних
 „Та подарунками різними став їх благать, підмовляти,
 „Що б мене взяли на човна і в Пілос пісчаний завезли
- 275 „Або в Ілїду съвяту, де царюють славетні Епії;
 „Та на біду мою звідти їх вітри бурхливі відбили, —
 „А, сказать правду, вони не хотїли мене обманути.
 „Так-от блукаючи, ми і прибились сюда сеї ночї.
 „Човна втягнули ми в пристань на веслах; ніхто з нас
- 280 „Навіть на думцї не мав, що б вечерять, хоть хтїлось всім їсти:
 „Вийшовши з човна, ми так без вечери усї і заснули.
 „Більщ од усїх був наморений я і заснув мов убитий;
 „А Фінікійці багатства мої позносили на берег
 „Та біля мене отут на піску, де я спав, поскладавши,
- 285 „Сїли на човна й назад у Сидонїю людну поплили, —
 „Так-от оден я одним і зоставсь тут з тугою на серци“.
 Так він сказав; синеока богиня Аїнна всьміхнулась, —
 Станом вона тепер вже удавала на жінку стрункую,
 Гарну, високу, не простого роду; вона Однесея
- 290 Вдарила злегка по виду і так почала говорити:
 „Був би лукавий та хитрий вельми, хто тебе переміг би
 „В хитрощах всяких: з тобою і богам сперечити трудно.
 „Дуже падкий і гараздий на видумки завп, та не зміг-от
 „Навіть тепер, в свою землю доставшиися, кинути брехнїв
- 295 „Та нісенітниць, котрі тобі любі ще змалку.
 „Ну, перестаньмо об сїм говорить: ми хитрити обоє
 „Вміємо добре: ти-от меж людьми над усїх гараздїйший
 „Розумом тай розказнями, а я межі богами всіми
 „Славлюся гадками й хистом; а все-ж не збагнув ти,
- 300 „Що я Паллада Аїнна, Зевса дочка, котра завпе
 „В халепах всяких була при тобі й раз-у-раз захищала:
 „Я й Феакїйцям зробила тебе гостем милим, жаданим,
 „Та і сюди-от прийшла, що б совїт тобі щирий подати;
 „Я і багатства сховая, що дали тобі Феакїйці,
- 305 „Як одїзжав ти до дому, — з мого-ж то наусту і волї;
 „Скажу і скільки недоля судила тобі в твоїм домі
 „Бід перенести, і ти мусиш витерпїть то проти волї.
 „Не виявляй-же, гляди, ні жінкам, а ніже чоловікам,
 „Що ти приїхав і всь отой самий блуканець, а мовчки
- 310 „Кривди усякі свевїлля терпи женихів загордящих“.

Їй одвічаючи, так Одиссей хитромудрий промовив :

- „Трудно, богине, пізнати тебе, хто б не зострінувся с тобою,
 „Навіть і найрозумніший ; ти всякого постати приймаєш.
 „Я памятаю, що ти була завше прихильна до мене,
 315 „Поки-ото ми, Ахеяне, ще воювали у Трої ;
 „А тільки лиш зруйнували вже город Пріямів високий
 „Та посідали на човни і бог геть розвіяв Ахеян,
 „То вже я більш тебе, дочко Зевеса, і в вічі не бачив.
 „Не памятаю, що б сівши на човна, біду коли-небудь
 320 „Ти одвернула од мене. І завш я с тугою на серці
 „В морі блукав, поки боги мене не спасли од напасти.
 „Тільки-ото й памятаю, що в Схерії словом ласкавим
 „Ти ободрила мене і сама проводила у город.
 „Се-ж от тебе я благаю як батька, бо й досі не вірю,
 325 „Що я в Іоаку приїхав, а в іншій землі якій-небудь
 „Я опинивсь, мні здається, що ти з мене просто глузуєш.
 „Сими речами, що б памороки мені овсім забити.
 „Ну, так скажи-ж, чи я справді у рідную землю приїхав ?“
 І синеока богиня Аїнна ёму одповіла :
- 330 „Завше такі-ото в тебе на серці і думки і гадки ;
 „Тим я тебе і не можу покинути самого в напасті,
 „Що ти покірний, хоч єсь кебетливий та й дуже розумний
 „Всяк наблукавшись в чужині і в рідную землю прибившись,
 „Дуже бажав би, що б жінку й дітей як скорійше побачить ;
 335 Ну, а тобі і байдуже от знати все й довідатись всього,
 Перше чим жінку свою просьлідиш, а вона як і перше
 Також сидить у покоях, гіркі проливаючи слізи :
 Плаче та тужить вона за тобою щó дня і щó ночі.
 Я сумніваться в усім і не думала овсім, бо знала,
 340 Що ти повернешся, всіх утерявши товаришів милих.
 Тільки мені с Посидоном не хтілося суперечатись
 З братом мого пан-отця, що розсердився дуже на тебе
 За свого милого сина, котрому ти виколов око.
 На-ж от Іоаку тобі я показую, що б ти повірив
 345 Пристань отся сама й єсть пристань Форкина, діда морського ;
 А онде, бачиш ? у самій залуквинні рясна маслина,
 А недалеко од неї й печера приємна, тїнява,
 Нимфам панянкам посьвята, которі Русалками зуться.
 Се-ж от та сама печера підгорня, де часто і сам ти
 350 Сим самим Нимфам в офіру приносив сьвяті гекатомби ;
 І на останку отсе гора Ниріт укутана лісом“.

- В гору піднявся туман на с'ім слові й земля вся відкрилась
 Мов на долоні. Зрадів неборак Одиссей богорівний,
 Вздрівши свій край, і почав цілувати родючу землю.
- 335 Зараз став Нимфам молитися, руки у гору піднявши:
 „Нимфи Русалоньки, дочки Зевеса! не мав я надії
 „Знов вас побачити. Радуйтеся вп'ять на мої обіцянки
 „Щирі: ми будемо знов вам офіри творить як і досі,
 „Як що Зевеса дочка ще прихильною буде до мене.
- 360 „Віку пробавить самому й зростить мені милого сина“.
 Знов синеока богиня Аїнна ёму так сказала:
 „Будь супокоеи і в мислях своїх об с'ёму не турбуйся.
 „Лучче давай-от позносим багацтва в глибоку печеру
 „Та поскладаєм в куточку, що б цілі вони зоставались,
- 365 „Потім собі поміркуємо, би нам діло найлучче вчинилось“.
 Так-от сказавши, богиня вступила в печеру тїняву
 Тай почала всюду шарить, шукати потайного місця;
 А Одиссей почав зносити золото, мідь і одежу,
 Все, що ёму Феакійці, як він од'їзжав, надавали.
- 370 От, Одиссей все гарненько уклав, а Паллада Аїнна,
 Зевеса егидодержавця дочка, камнем вход завалила.
 С'їли обоє вони під с'вячену тїняву маслину
 Тай стали радитись — як женихів загордящих згубити.
 Першою реч повела синеока богиня Аїнна:
- 375 „Ну, Лаертенку, родино Зевеса, хисткий Одиссею!
 „Думай-но, як женихів непотрібних, безстидних скарати,
 „Що третій рік уже господарують у тебе в палатах,
 „Сватаючись за жону твою й шлюбні даючи дарунки;
 „Та-ж, об твоїм возвороті вбиваючись денно і ночью,
- 380 „Тільки надію дає всім та кожному з них обіцяє;
 „Вісти до них засила, а сама інші думки кохає“.
 Йї на се слово в одвіт Одиссей хитромудрий промовив:
 „Певне і я в своїм домі погіб би так само зрадливо,
 „Як-от загинув колісь-то і Агаменон Атрїенко,
- 385 „Як би ус'ёго мені ти, богине, як с'їлід не сказала.
 „Вигадай-же і сама дай совїт, як мені відометить їм,
 „Стій біля мене сама і всели в мене силу й одвагу,
 „Так як і в Трої, як ми руйнували високі мури,
 „Як що стоятимеш также зичливо при мні, синеока,
- 390 „Зможу напевне тогді побороти хоч триста вояків
 „Вкупі є тобою, шановна богине, як ти допоможенш“.
 І у одвіт ёму так синеока Аїнна сказала:

- „Завше я буду с тобою, із виду тебе не упушу
 „Нігди, як раз за се діло приймемся; будь певен, що скоро
 395 „Де-кого із женихів, що маєтки твої пожирають,
 „Кривю та мізгом скаляється скрізь у палатах підлога.
 „Дай-же но, я тебе зроблю таким, що ніхто й не пізнає.
 „Зморщу на білому тілі геть скрізь тобі гарную шкіру,
 „Русе волося здійму з голови, зодягну у одежу
 400 „Драну таку, що спротивієш всякому, хто тільки гляне,
 „Очі тобі заструплю, котрі досі були такі гарні,
 „Що б ти таким незвичайним усім женихам показався,
 „Й жінці своїй та і синові, котрого в дома покинув.
 „В виді такому самперед ти підеш-от до свинопаса,
 405 „Що доглядає у тебе свиней: чоловік тобі вірний,
 „Любить і сина твого і розумну твою Пинелопу
 „Ти свинопаса при свинях найдеш, а всі свині пасуться
 „Аж на Воронім шпилю*), де й керниця стоїть Аретузська.
 „В волю їдять свині жолудів і шоть погожую воду,
 410 „І од того-то на свинях твоїх таке тлустее сало.
 „Там ти побудь, підожди та про все роспитай свинопаса;
 „А я тим часом полину у Спарту, у гарножіночу,
 „Що б Телемаха позвати, твого-ж таки любого сина:
 „Він в Лакедемон широкий поїхав, що б у Менелая
 415 „Там роспитати, що сталося с тобою, і де ти подівся“.
 Ії одвічаючи, знов Одиссей хитромудрий промовив:
 „Чом-же ти, знавши про мене все чисто, ёму не сказала?
 „Чи, мо, затим, що б і всім поблукав та біди натерпівеш
 „В морі бурхливім, а другі що б майно ёго пожирали?“
 420 Знов синеока богиня Аїнна ёму так сказала:
 „Ти вже за нёго тепер, Одиссею, забудь турбуватись;
 „Я, бач, послала сама ёго, що б собі доброї слави
 „Там роздобуєся: не віда він горя й біди, невредимим
 „В домі сидить Атрієнка й ніякої нужди не терпить
 425 Правда, ёго стережуть молодці недалеко на човні,
 „Що б ёго стратити перш, ніж у рідную землю прибуде.
 „Але дарма: скорійш прийме сирая земля кого-небудь
 „Із женихів, що добро твоє марно пеують, пожирають“.
 Так от сказала і прутом до нёго тонким доторкнулась;
 430 Зморщила гарную шкіру ёму крізь на білому тілі,
 Русе волося зняла з голови, і все повнее тіло

*) πᾶρ κόρακος πέτρη.

Стало таким, як буває воно в чоловіка старого;
Очи йому загноїла, що навіть і глянути гидко,
І у дрантиву вдягнула одежу та в хитон дїрявий,
435 Порваний, весь у латках і прошмалений димом волючим.
Через плече перекинула шкіру оленячу довгу,
Сунула в руку цїпок поганенький і торбу дїряву,
Те-ж у латках, і держалась на плечах та торба на лику.
Потім вони розлучились: богиня Аєнна побігла
440 Прямо в сьвятій Лакедемон за сином царя Одисея.

ОДИССЕЇ ≡

ПІСНЯ ЧОТИРНАДЦЯТА.

Одиссей у Емея.

- А Одиссей кам'янистою стежкою в верх од лиману
Попід байрак чагарами пішов, де казала Аїна,
Жив свинопас богорівний, котрий над усіх челядинців
Всього добра доглядав, що надбано було Одисеем.
- 5 А свинопас у тім часі сидів за причітком на призьбі,
Хата його на горбочку стояла, вкруг хати подвіре
Слалося гарне, просторе, обнесене тинном-парканом.
Задля хазяйських свиней збудував свинопас те подвіре
Сам, що не відав ніхто, ні Лаерт старий, ані хазяйка.
- 10 Тин збудував він с каменю і зверху покрив його терном,
Попідпирав його звідси і звідти густим частоколом
С чорного дуба міцного, на двоє його росколвши,
Набудував ще й дванадцять просторих хлівів на подвірї
Задля свиней недалеко один од другого, і в кожному
- 15 По пятьдесят годовалих свиней запиралося на ніч
Льох с поросятами, а кабани ночували на дворї;
Сих було менше далеко, бо їх забивали і жерли
Богопротивні що дня женихи: свинопас був повинен
Самого луччого їм кабана на обід посилати.
- 20 І от тепер всего на всего їх було триста с копою*).
Всіх тих свиней сторожили собаки, на звірів похожі,
Штири; зростив їх і вигодував свинопас богорівний.
Тут-то й сидів свинопас та з міцної волової шкури

*) 360.

- Морщив сандали, що по просту-от постолами зовуться.
- 25 Другії-ж три свинопаси ходили за свинями в полі.
Був свинопас ще й четвертий: ёго тепер послано в гóрод,
Що б запровадить туди кабана женихам гордовитим,
Що б ті, забивши ёго, вдовольнили свій дух ёго мясом.
- Здалека ще Одиссея почули собаки гавкучі
- 30 І забрехавши, побігли на зустріч ёму, Одиссей-же
Випустив з рук свій цїпок і приник до землі усїм тїлом;
А не зроби він сёго, то напевне набрався би лиха
Біля своєї-ж свинарні. Побіг од собак боронити
Сам свинопас Одиссея, покинувши пильну роботу;
- 35 Він накричав на собак і почав в них каміннем жбурляти,
Де у якого попаде, і так до хазяїна мовив:
„Дїду! чуть-чуть було злії собаки тебе не порвали!
„Мав би ти право за халепу сю позивати на мене;
„А мене боги вже й так надїлили бїдою та горем:
- 40 „Я, день і ніч за хазяїном милим вбиваючись, мушу
„Задля других годувати свиней, що б їх жерли чужїї.
„Сам-же хазяїн мій може де-небудь блукає голодний
„Серед народу чужого та по під тинами ночує,
„Та ще і то коли жив, коли дивиться ще на свїт сонця.
- 45 „Ну, тепер, дїду шановний, вставай та ходїмо в оселю,
„Там, себе їжою та і вином підкрєпивши, розкажеш —
„Звідки ти, хто ти, і скїльки прийшлося тобі горя зазнати“.
- Так-от сказав свинопас і повів свого гостя в оселю,
Посадовив ёго на хворостинах зелених, заславши
- 50 Зверху козиною шкурою, наче перина м'якою, —
Він на тїй шкурі і сам спав. Здалась Одиссееві люба
Грешність така свинопаса, і він так почав говорити:
„Хай тобі Зеве і всї другї безсмертїї боги дарують
„Все, чого хочеш, за те, що приймаєш мене так прихильно“.
- 55 І у одвіт ёму ти, свинопасе Евмею, промовив:
„Гостю! як би хто і худший од тебе прийшов в мою хату,
„Я б і того не зневажив би: странники та неїмуці —
„Всї од Зевеса. Убогий од нас тобі данок та щирий*).
- „Ми, раби, надто вже щедрими бути не маємо права,
60 „Тай боїмось, бо тепер в нас хазяїни вже молодїї.
„Що-ж до старого, то боги ёму поворот завязали,
„А він напевне любив би мене і менї надавав би

*) δδσις δλγυη τεφάλητε.

- „Всёго, чим добрий хазяїн слугу свого нагорожає:
 „Рублену хату з двором і ділянку, і жінку жадану.
- 65 „Хто служить вірно й по правді, то й боги тому помагають.
 „Діло моє, хвалить бога, іде і ёго я шильную,
 „Й певне мене наградив би хазяїн, коли б тут старівся
 „Та бач, погиб він... нехай би пропав був весь рід так Єлени,
 „Бо через неї, загинуло лицарів стільки славетних,
- 70 „Бо й мій хазяїн за честь Агамемнона та Менелая
 „В Ілїон кінний пішов, що б с Троянцями там воювати“.
 Так-от сказавши і поясом підперезавши хитон свій,
 Взяв тай пішов до хлївів, де були позачиняні свинї.
 Звідти він підвинків двох одлучив і обох заколов їх,
- 75 Та, осмаливши, покраяв в шматки, на шпички настромивши
 Спїк на печеню, присипавши ячною зверху мукою,
 І на шпичках положив ще шкварчаще перед Одисеем.
 Потім смачного вина та міцного в келїшки налявши,
 Сїв проти гостя і сам і почав ёму так говорити :
- 80 „Іж тепер, гостю ; нам, бач, кабанцїв тільки й можно вжи-
 „А кабанів тих годованих — то женихи пожирають, [вати,
 „Не помишляючи, що їх за те люта кара постигне :
 „Дїл беззаконних блаженні боги од віку не терплять,
 „Нагорожають лиш правду та чесні людськії подїї
- 85 „Навіть на злодїїв та на грабителїв, що у чужую
 „Землю вриваються і, нагрузивши там з ласки Зевеса
 „Човни свої скороходні здобичюю, їдуть до дому, —
 „Навіть, кажу, і на тих розбишак напада страх великий ;
 „А женихи певне голоє почувли кого-небудь з огів,
- 90 „Що Одисей десь загинув, коли не хотять і своёго
 „Чесно вести сватовства і вернутись до дому не мислять,
 „А не жалкуючи, нищать чужеє добро без сорому.
 „Скільки-от днів єсть у Зевса і скільки ночей бува темних,
 „Стільки вони, як не більше, забили і зїли скотини.
- 95 „А що вина, то вона ёго просто як воду збавляють.
 „Дуже велике в хазяїна мого було господарство,
 „Як із людей у ні кого і тут таки в самїй Іоаці,
 „Так і на всім суходолї, і стільки у нёго багатства,
 „Скільки в других двадцятїх вкуні ; я тобі все перелїчу.
- 100 „Слухай-же : гуртів волових в хазяїна мого дванадцять,
 „Та по дванадцять овечих отар та й козинних, свинячих
 „Теж по дванадцять ; пасуть пастухи їх чужї і тутешнї,
 „Окрім того єсть козинних отар одинадцять,

- „І вже за снм н особніі ходять в горах козоводи.
 105 „От, кожен з них і що-дня женихам по козі приганяє,
 „Вибравши саму тлустійшу і саму найлуччу в отарі.
 „Я-ж отсе в него свиней доглядаю і піклююсь за ними,
 „І на обід женихам кабана мушу те-ж посилати“.
- Так говорив свинопас, а гість слухав, вживаючи мясо
- 110 Хижо й вином запивав: женихам замишляв він погибель.
 От, повечеряли й їжою душу свою вдовольнили
 Дав свинопас Одисееві чарку, с которой сам пив,
 Повну вина; Одисеей тую чарку приняв з радим сердцем
 І, поклонившись, почав говорити крилатіі речи:
- 115 „Друже мій! хто-ж такий єсть той хазяїн, котрому ти слу-
 „Що такий дуже багатий і можний, як ти отсе кажеш? [жиш,
 „Ти говорив, що за честь Агамемнона він десь загинув.
 „Ти ёго ймення скажи мені, може ёго я де й бачив;
 „Сьвідчити може Зевес та і другі безсмертніі боги,
 120 „Що, коли бачив, то скажу, бо й я таки довго скитався“.
- І свинопас, над всіма пастухами найстарший, одвітив:
- „Діду! ніхто вже тепер, хто б сюди не прийшов із чужини,
 „Вістю про него ні жінки ёго не обманить ні сина,
 „Що б попоїсти та випить, заходять, бувало, бродяги
 124 „Та тільки брешуть усе, а що б правду сказати, не кажуть.
 „Хто б ні прийшов на Іоаку, що скрізь геть по світу шатався,
 „Зараз до нашої йде господині і ка' зна, що бреше;
 „Та-ж брехнів тих приймає ласкаво й вислухує пильно
 „Брехні їх, а сама плаче, що слези з очей так і ринуть,
 130 „Як то буває з жінками, в яких чоловік де загине.
 „Ти-от і сам діду, певне якусь нісенітницю сплів би,
 „Як би тобі дарував хто хитона, чи іншу одєжу.
 „Мабуть хазяїну мому собаки та хижіі птиці
 „Навіть і шкуру с кісток вже обгризли, й душа одлетіла, —
 135 „Чи може риби ёго поклювали у морі, а кістки
 „Може гниють де на березі порохом вкриті гарячим.
 „Я-ж то і кажу: загинув господарь, зоставивши тугу
 „Всім, а найбільше мені; вже другого такого ніколи
 „Доброго я не зостріну хазяїна, де б ні пішов я по світу,
 140 „Хоч би до рідного батька вернувь і до милої неньки,
 „Де я родився, де зріс, де прожив літа парубоцькі,
 „Я не вбиваюся стільки за ними, хочай і жалкую,
 „Хоч і бажаю быть в рідній землі і усїх своїх бачить.

- „Жаль мені, жаль Оддисея, що марне в чужині загинув.
 145 „Я ёго, діду, хоч він і далеко, не сьмію й назвати
 „Прямо на ймення; о, як він за мене раз-враз піклувався!
 „Зву ёго завше ласкавим, хоч тутки ёго і немає“.
- Знов свинопасові так Оддисей хитромудрий промовив:
 „Друже, коли уже віри не ймеш ти нікому, й говориш,
 150 „Що він не вернеться, і коли серце твоє таке вперте,
 „То і мені вже казати тобі нічого; але божуся,
 „Що Оддисей таки вернеться; ти-ж за отсю мою звістку
 „Потім, як він вже приїхавши, буде у себе в господі,
 „Добру бекешу даси мені й хитон і іншу одежу.
 155 „Доти-ж, хоч нужда велика в одежі, нічого не прийму;
 „Бо і мені ненавистен, ніби-от ворота Аїду,
 „Той, хто по бідності та по нужді починає брехати.
 „Хай-же от сьвідками будуть Зевес, ся гостлива трапеза
 „Й чесна господа отся Оддисея, в котрій-от сижу я,
 160 „Що dokonешне все станеться так, як отсе говорю я:
 „Сєго ще самого року приїде Оддисей, твій господар;
 „От вже кінчається місяць, і тільки новий лиш наступить,
 „Як Оддисей буде в дома і кожного тяжко скарає,
 „Хто зневажа ёго жінку шановну і славного сина“.
- 165 Знов, свинопасе Евмею, ти гостеві свому промовив:
 „Діду! й мені не прийдеться платити за радісну звістку,
 „Тай Оддисей вже ніколи не вернеться, — будь супокоен:
 „Пий-от вино, та почнем про щось інше балакати, про сев-ж
 „Навіть і не споминай: дуже важко становиться серцю,
 170 „Як спомане хто господаря славного та дорогого.
 „Нічого й клятися теж, що ніби Оддисей пак приїде,
 „Як того всі ми бажаємо: я, Пинелона премудра,
 „Батько старенький Лаерт та і син Телемах боговидий.
 „Я тепер дуже вбиваюсь за сином ёго Телемахом,
 175 „Котрого боги самі, як ту квітоньку гарну зростили;
 „Мав я надію, що він між людьми буде овеім незгірший
 „Милого свого отця, буде дивен і видом і станом.
 „Се-ж от якийсь із безсмертних ёму помутив ёго розум,
 „Чи, може, хто із людей, і поїхав він в Пилос пісаний,
 180 „Що б про отця там провідать. Засіли на нєго на чаті
 „Де-які із женихів, що б як буде вертатись до дому,
 „Рід знаменитий Аркезія *) славного щез із Іоаки.

*) *Ἀρχαῖος* батько Лаерта, дід Оддисея, а Телемахів прадід.
 Гомерової Оддисеї II. часть.

- „Ну, а тимчасом покинем ёго; чи то буде він вбитий,
 „Чи утіче й Кропівенко над ним свою руку простягне,
 185 „Ти мені, дїду, тепер розкажи про своє бесталаннє,
 „Тільки розкажуї по правді все, як воно є, що б я відав,
 „Хто ти, і звідки ти? де твоя дома, де батько і мати?
 „Як на якому ти човні приїхав? Якїї матроси
 „Везли тебе на Іоаку, і що то за люде вони єсть? [острів“.
 190 „Вже-ж пак не пішки та ще й по водї, ти прибув на наш
 І свинопасові от-що сказав Одиссей хитромудрий:
 „Я тобі зараз усе розкажу достоменно, ось слухай:
 „Як би ото ми с тобою у двох запасли собі харчу
 „На цілий рік, та сидїли б і смачне вино попивали
 195 „Денно і нічно, що б другі усї на роботу ходили,
 „І як би став я тобі все розказувать та викладати,
 „То не хватило б і цілого року, що б все розказати,
 „Скільки я горя та бід натерпївєся по волї безсмертних.
 „Я коли знаєш і чув, од Критян веду рід свій почесний:
 200 „Сни я заможного батька: у нєго в роскошних палатах
 „Є ще і другі сини, ёму їх породила й зростила
 „Жінка законна ёго, а я син покупної рабинї,
 „Але й мене одинаково, як і синів тих законних,
 „Кастор багач Ілакенко любив, бо і я ёго син був.
 205 „Вельми Критяне ёго поважали, неначе б-от бога,
 „І за вельможність ёго, й за богатство, й синів ёго славних:
 „Але й ёго до Аїду спровадили Кири*) пекельні,
 „І як помер ото батько, то дїти добро проміж себе,
 „Кинувши жереби, все подїлили: менї досталася
 210 „Овєім маленька дїлянка й на нїй невеличка хатина.
 „Я оженивєся, взяв жінку красуню з заможного роду,
 „Бо я і сам був завидний жених: волочилась копійка,
 „Та й воїни не цуравсь, але все те тепер вже минулось:
 „Бачиш ще добру солому, вважай-же — який-то був колос...
 215 „Ех, тепер лихо прибило мене та і бідність заїла.
 „Правда, осталась ще, з ласки Ареса й Аєнни, одвага
 „І забіячство: як і на чату було вибірав я
 „Самих що найсьмілівїйших вояків, що б ворога збити,
 „То моє серце невпинне ніколи на смерть не вважало:
 220 „Завше я першим в перед вибігав було з шаблею, з списом
 „Й завш полоню, було кожного, хто був на ноги плохенький.

*) Κῆρες — Парки; вони випрадали, скільки кому прожити на свїті.

- „От, яким зухом я був на війну, — а орати у полі
 „Та господарничать, що б харчувати дітей, се байдуже!
 „Завше були мені любі: с хорошими веслами човни,
 225 „Войни та єчі, та довгі списи, та стріли смертельні,
 „Що все на інших людей тільки страх та жаханне наводить;
 „А мені все оте миле було і в тім завш я кохався.
 „Все так на світі: той в сему кохається, сей у другому.
 „Раньше далеко, чим в Трою пішли сини славні Ахеян,
 230 „Деять разів я на човнах водив скороходних в чужину
 „На ворогів товариство, і завше собі вибрав я
 „Луччу здобичу, багато й по жеребу теж доставалось.
 „Розбагатів скоро дім мій, і став я заможним, могутним
 „Межи Критянами, котрі мене поважали й боялись
 135 „А як-ото вже замислив всевидця Зевес ненависну
 „Тую дорогу, котора багато людей підкосила,
 „То поведіли й мені і славетному Ідоменею
 „До Іліона на човнах плисти, і не було способу,
 „Що б увільнити як-небудь, бо сильне народ намагався.
 140 „Деять там років ми славні Ахейські сини воювали;
 „А на десятій, столицю Троян зруйнувавши, до дому
 „Вже повертались назад, та нас боги геть всіх розлучили.
 „Місяць оден лиш одним довелось мені в дома пробути
 „Та любоватись на дітей, на жінку й богатством втішатись:
 245 „Завше кортіло мене і тягнуло, що б їхать в Єгипет.
 „Вибрав я жвавих товаришів та оснастив девять човнів
 „Добрих; і от, як зібрались товариші, як вже і човни
 „Були готові, то шестеро суток ми бенкетували
 „Денно і нічно; казав я зарізати багато скотини,
 250 „Всякої, що б-от і богам безсмертним офіру вчинити,
 „Та і товаришам що б було чим вдовольнити свою душу.
 „Семого дня, поїдавши на човни, одплили ми с Крити
 „І понеслися по морю під вітром попутним Бореем
 „Хутко та легко ніби-ото на-вплив, і жаден із човнів
 255 „Не зопсувався; ми, руки згорнувши, сиділи беспешно,
 „Вітер човнів нам гонив уперед та керманічі браві.
 „На пяті сутки досталися ми в половодий Єгипет
 „І у Єгипті ріці свої загнуті човни спинили.
 „Тут я не гаючись зараз приказ дав товаришам милим,
 260 „Що б при човнах зоставались та пильно що б їх вартували,
 „А декотрих сміливійших послав, що б пішли та з горбочка
 „Сторону всю огляділи. Товаришів буйність напала:

- „Стали вони Єгипетські пустошити ниви розкішні,
 „Стали в полон забірати жінок і дітей немовляток,
 265 „А чоловіків вбивати. Донісся вже івалт аж у город,
 „І городяне на крик, лиш зоря занялась, позбігались,
 „Поле широке у крок запрудили і піші і кінні
 „В бронях мідяних блискучих, і Зеве, що кохається в громах,
 „Холоду дуже нагнав товариству, й вони повтікали...
 170 „Не устояв ні один, і біда від усюди нависла.
 „З наших багато було позабивано гострою міддю;
 „Котрі-ж zostались живими, полонено в тяжку неволю,
 „Круто прийшлоє і мені, та мене сам Зевес наоумив, —
 „Лучче було б задля мене померти і долю настигнуть
 275 „Там у Єгипті, коли мало знов мене лихо спіткати.
 „Зараз я взяв, з голови зняв шишах із собачої шкури,
 „Скинув с пліч щит та у купі все з списом і кинув на землю.
 „Потім оттак без нічого підбіг до царевої брички
 „Й став цілувать ёму ноги й коліна, і зглянувь на мене
 280 „Цар милосливо: велів мені сісти з собою на бричці
 „Тай попровадив до себе в палац, а за нами тьма-тьмуца
 „З списками бігло Єгиптян, — вони зарубать мене хтіли,
 „Бо були дуже розсерджені, та заштитив таки цар сам:
 „Гніву боявся він гостелюбивого Зевса, которий
 285 „Сердиться вельми й карає, як хто зобіжа чужоцстранців.
 „Там я сім літ заставався, зібрав собі грошей багато
 „Проміж Єгиптянами, бо усї мене надгороджали.
 „Так-то прожив я в Єгипті сім літ; а по восьмому року,
 „Де не возьмись, приїжає туди Феникієць фиглярник,
 290 „Суций глитай: натворив він багато біди скрізь по людях,
 „Сей то й мене підманув, що б поїхати з ним в Финикію,
 „Де в него кілька домів було і господарство велике.
 „От, я і там в Финикії цілієнький рік аж до весни
 „В домі таки Финикийця отого прожив, і лиш тільки
 295 „Рання настала весна, то брехун підманув мене їхать
 „В Лівію, буцїм би що б помагать ёму там торгувати,
 „Справді-ж — що б там запродати мене за великії гроші.
 „Серце мені віщувало біду, але мусїв я їхать.
 „Сїв я на човна із ним, тай поплив; поїд вітром Бореем
 300 „Човен понісся вперед, а Зевес халазію готовив.
 „От, як минули ми Крит і як стало невидно другої
 „Вже ніякої землі, тільки небо блакитне та море,

- „Зразу сердитий Зевес Кронієнко нагнав чорну хмару
 „Саме над човном як раз, тоді море як ніч потемніло,
 305 „Грімнув страшенно Зевес, і стрілою ударило в човна;
 „Човен затрясся увесь од стріли громової Зевеса
 „І сїрочним димом наповнився; попадали люде у море
 „І мов чайки ті вкруг чорного човна на хвилях носились,
 „Поки на дно не пішли всі, — бог всіх їх лишив возвороту.
 310 Тільки мене бідолагу якось сам Зевес надоумив —
 „Щоглу найдовшу розбитого човна вхопити руками,
 „Мабуть таки, що б я ще й на сей раз од халени спасся.
 „Так я на щоглі носивсь девять днів по бурхливому морю
 „Буйними вітрами, і аж десятої темної ночі
 315 „Хвилі великі гойдаючи в землю Өеспротів прибили;
 „Там мене Фидон, цар-лицар Өеспротський без плати
 „Грешно згостив, бо єго любий син мені вийшов на зустріч
 „І мене, втомою й голодом вельми здоланого в дім свій,
 „В царські отцеві розкішні палати привів попід руки,
 320 „Та одягнув у одезу мене — у хламиду і хитон.
 „Там то й провідав я про Одиссея, бо Фидон казав всім,
 „Що загощав єго, як той вертався у рідную землю;
 „Він і багатства показував, що Одиссеєм надбано:
 „Золото, срібло, червону ю мідь і блискуче залізо, —
 320 „Хватить для внуків і правнуків навіть в дасятім колїні.
 „Все те на схованку там Одиссей у палатах оставив.
 „Сам-же поїхав, казали в Додону*), що б там запитати
 „Зевса, й с під дуба високого Зевсову волю почути,
 „Як єму лучче, через стільки років, в Іоаку вернутись —
 330 „Чи то таки у одкриту, чи може як небудь потайно.
 „Цар, за офірою випроважаючи, сам мені клявся,
 „Що вже і човна єму оснастили, й готові вже люде,
 „Що Одиссея провадити мають у рідную землю.
 „А мене ранш він відправив од себе, бо човен Өеспротський
 335 „Саме тогді і виходив у Дуліхіон по пшеницю,
 „От сим матросам приказано в Дуліхіон мене везти
 „Прямо таки до царя до Акаста; Өеспротам-же спала
 „Думка недобра на мене, що б знов у біду мене вбгати.
 „Тільки-ото бистрий човен одплив од землі кілька гонів,

*) *Δωδοίνη* — город в Епирі славився знаменитим в старину оракулом Зевса.

- 340 „Зараз вони і рішили мене у неволю продати.
 „Взяли та здерли геть з мене одежу — хламиду і хитон
 „Та одягнули в отсе-от бруднеє драгитвеє шмаття,
 „Котре тепер на мені і сам бачиш своїми очима.
 „І як у вечері ми на Іоаку плодющу прибули,
- 246 „Зараз Оеспроти мене таки там-же на човні звязали
 „Міцно верёвкою, а самі вийшли оден по одному на берег
 „Та розложивши вогонь почали готувати вечерю.
 „Мабуть десь боги самі помогли мені: я розв'язався
 „Хутко, і вкутавшись геть з головою у свитку драгитву,
- 350 „З човна по демену струганому я спустився у море,
 „І грудями в воді випраючись, став загібати руками,
 „Як гребуть веслами; так-от при березі я й опинився.
 „Тут я вкарабкавсь на берег і там в гуциню заховався.
 „От, і сижу собі, скорчившись, а мої вороги є квиком
- 355 „Бігають скрізь та шукають; пробігавши довго задаром,
 „Кинули зиски даремні і, в човен назад посідавши,
 „В море одплили; мене самі боги од них захистили,
 „І привели мене прямо у станцію до чоловіка
 „З розумом та з щирим серцем, бо ще мені суджено жити.“
- 360 І у одвіт ёму ти, свинопасе Евмею, промовив :
 „О, бідолаго дїдуєю! ти дуже вразив моє серце
 Оповіданням про все — де блукав і чого натерпівся.
 Тільки не вірю я, що ти сказав мені про Одиссея;
 То твої вигадки тільки. І на що б тобі в таких літах
- 365 Так безсоромно брехати?! Я добре і сам усе знаю
 Про возворот Одиссея, що став дуже пак ненавистен
 Богам усїм, що вони не дали ёму ні від Троянців
 Вмерти, ні після війни на руках своїх родичів милых;
 Бо і самому б тогді Панахейці високу могилу
- 370 Висипали б, та зоставив би й синові славу велику.
 А от тепер ёго Гарпії*) злії безславно зглитнули.
 В мене то тільки й роботи — свиней доглядати, а в город
 Овсїм не хожу, окрім хіба, як Пинелопя премудра,
 Звістку про мужа почувши, сама присилає по мене.
- 375 Гості обяядуть її і випитують в неї все чисто:
 І одні дуже сумують, що бариться довго хазяїн,
 Другі-ж радіють, бо вільно їм дармо добро пожирати.

*) *Аолвіа* — міфологічні хижі дівчата.

А от мені вже про нього й роспитувать навіть не мило,
Як мене раз Етолїєць брехач ошукав розказами.

380 Він чоловіка губив і, прошвендявшиє довго по сьвіту,
До мого дому прибивє; я згостив ёго щиро, прихильно.
Вн то й збрехав, що ніби Одиссея він бачив на Криті
В Ідоменея, де лагодив той свої човни розбиті
Бурями, що як не лїтом прибуде, то осїню певне,

385 З славним своїм товариством і дуже великим багатетвом
Й ти, сїромахо дїдуєю, коли навернув тебе демон
В хату мою, мене зрадити брехнями навіть не думай,
Бо не за се я тебе поважатиму й буду згоцати,
Але гостливого Зевса боюсь і тебе через те я і жалкую“.

390 Знов свинопасові так Одиссей хитромудрий промовив :

„Ну, тай невірне-ж яке там у грудях твоїх сидить серце,
Що й пісьля того, як я і поклявся, не ймеш мені віри!
Ну, коли так, то давай, побємося ще в заклад; обом нам
Сьвідками хай будуть боги самі, що Олимпом владнують :

395 Як що хазяїн твоїй вернеться й буде вже тут у сїм домі,
Ти подаруєш хламиду й хитона мені і одправив
В Дулїхїон, куди серце давно вже бажає поїхать :
А коли він та не вернеться, як я отее тобі кажу,
То прикажи мене слугам з високої скелі зіпхнути,

400 Що б тебе й другий нищук так морочити остерегався“.

І у одвіт ёму знов свинопас богорівний промовив :

„На тобі ! се пак і справді вчинивши оттак, як ти кажеш,
Я між людьми собі доброї слави здобув би і ймення,
Що, запросивши тебе у оселю й гостинців тобі надававши,

405 Потім би взяв тай убив, духа милого винявши с тебе,
Ще й пісьля сего посьмїв би Зевеса молити Кроїїєнка !
От вже й вечеряти час; надїйдуть-от товариші зараз
С поля, і ми тут в оселі зготуємо ласу вечерю“.

Так-ото в двох Одиссей з свинопасом собі розмовляли ;

410 Підсвинопаси тимчасом свиней попригонили с поля

Й зараз-ото почали усіх на ніч в хлїви загаїяти.

Свинї товпидлись та хрюкали, й хрюк аж лунав по подвірю.

Гучно Евмей свинопас до товаришів крикнув з оселі :

„Виберїть тлустого там кабана, що б забити для гостя

415 Странника, та і самим таки нам варто в смак попоїєти :

Ми-ж зза свиней сих іклатих мордуємось денно і нічно,

А труд крївавий наш другі що дня пожирають за дармо“.

Так-от сказавши, сокиру узав і став дрова колоти ;

Підсвинопаси годованого кабана п'ятилітка

- 420 С хлїву пригнали й поставили біля самої кабиці
 Не позабув свинопас і безсмертних, бо набожний завш був:
 Вирізав з лоба свинї, офіруючи, жмуток щетини,
 Та у вогонь її кинувши, став веїм безсмертним молитись,
 Що б Одиссей вельми мудрий скорїйше до дому вернувся.
- 425 Потім у лоб кабана зацїдив враз дубовим полїном,
 Той повалився; пастухи доколовши ёго, опмалили
 І розсчинили; Евмей для офіри від кожної частини
 Взяв по шматку, обмотав кожний салом, посипав
 Ячменю зверху мукою і кинув в вогонь. Свинопаси
- 430 Пошматували свинятину і на шпички настромили.
 Як попеклася свинина, вони, із шпичок поздїймавши,
 На тарїлках розложили усею, і Евмей, підступивши,
 Став теє мясо дїлити, — бо він відав усякі порядки, —
 І роздїлив на сїм рівних частини всю печену свинину;
- 435 Першу часть Нїмфам назначив в офіру і синові Меї*)
 Ёрмію, а усї другї почав між гостями дїлити
 І Одисея куском найснїтїйшим із спини споважив.
 Серце в хазяїна затріпотїло с такої поваги,
 І свинопасові от-що сказав Одиссей хитромудрий:
- 440 „Що б ти, Евмею, по вік і Зевесові був таким любим,
 Як-от менї, що мене бїдолаху так грешно приймаєш!“
 І у одвіт ёму так свинопасе Евмею промовив:
 „Іж на здорове і нїй, вдовольняй свою душу, мїй гостю,
 Веїм, щоб тепер у нас є; по своїй власній волї безсмертні
 445 Інше дають нам, а інше то й нї, бо вони всемогутні.“
 Так він сказав і початки**) перш богам одклада вічносу-
 Потім червоного в килїх налявши вина, Одиссею [щим,
 В руки подав, той приняв, та і сїв проти миски своєї:
 Хлїб за столом підносив їм прислужник Месавлїй, котрого
 450 Сам свинопас вже купив, як хазяїн у Трою поїхав,
 Так що й хазяїнка не знала, мимо й Лаерта старого;
 Він у Тафїїдїв купив ёго і за свої такі гроші.
 (Гостї на страву готову лиш руки свої простягали.)
 Потім, як веї вже наїлись до сїту і вемак напилися,
 455 Страву Месавлїй з стола поприймав, поставали і гостї,

*) *Μαίη.*

**) *καὶ ἀρχαῖα θύσε θεοῖς αὐγερέτησιν.*

Хліба та мяса у смак попоївши, й пішли собі спати.

Ніч тоді випала темна й вельми хуртовная: дощем Зеве
Лив як з відра, тай Зефир завивав вохковатий.*)

От, тут почав Одиссей говорити до всіх (свинопаса

460 Пробував: може бекешу дарує йому таки з себе,

Чи з свинопаса якого, — примітив його, бач, прихильність.)

„Ну, тепер слухай, Евмею, тай ви всі товариші другі :

Слово цікаве про себе скажу вам; мені розвязало

Рот вино п'яне: воно й дуже мудрого завше заставить

465 Й гучно кричати, й сьміятись не в міру, і навіть скакати,

Й слово таке з рота вирве, що лучче було б промовчати;

Та вже коли-от почав говорить, то не буду таїтись.

Ех! як би знов мені помолодіти, коли б мені силу

Першу, давнішню, як в Трої широкій бувало на чатах

470 Ми ватажками були: Одиссей, Менелай, Атрієнко

Й я з ними третій, бо завш і мене вони брали з собою.

Раз якось під городянські підкрались ми мури високі

Й біля самої твердині де-хто в чагарах, а де-котрі

В очеретах на болоті лежали, щитами прикрившись.

475 Випала ніч непогодна: свистав опівночний холодний

Вітер, а зверху тонкою порошою сипав тай сипав

Сьніг, що щити наші зверху ніби кришталем затягнуло.

Другі товариші всі у кереях, або у бекешах

Спали собі супокійно, покрившись щитами по плечі;

480 Я-ж, як на чату ішов, то кирею лишив товариству,

Тільки з одним лиш щитом і пішов та взяв поле блискучий,

Дурень: я думав, що істи мені дріжаків не прийдеться.

От, як запли-ото треті півні і зорі склонились,

Я Одиссеєві й кажу, — лежав він близенько од мене,

485 Локтем штовхнувши, і зараз таки він прокинувся.

„Ох, Лаертенку, родину Зевеса, хисткий Одиссею!

Певне отсе вже мені таки прийдеться згнути: холод

Душить мене, бо не взяв я киреї: надав мені дідько

Вийти в одному хитої, тепер вже пропав я на віки“.

490 Так я сказав, і він зараз збагнув своїм розумом певним, —

Тільки оден він і був в нас — як раяти, так воювати, —

Та мені голосом тихо-тихеньким над вухо і каже:

„Цить-бо! що б часом хто другий з Ахеян тебе не підслухав“.

Потім піднявся, і голову локтем підперши, промовив:

*) ἔφνυρος

- 495 „Слухайте, браття товариші! Сон мені дивний приснився:
 Дуже далеко зайшли ми від човен; як би з вас хто-небудь
 Збігав-от до Агамемнона, що б Атрівенку сказати,
 Хай він ще більше людей та скорійше пришле нам на поміч“.
 Так він сказав, і схопився тут Θой оден Андремоненко,
- 500 Миттю зняв з себе кирею червону і кинув на землю,
 Та і метнувся до човнів. А я тоді — хап ту кирею,
 Вкутався добре, тай ліг і проспав до восходу зірниць
 Ех, як би був я отсе молодий, коли б лила колишня,
 Дав би напевне бекешу мені з свинопасів хто-небудь
- 505 І од приязні і що б чоловіку почот учинити;
 Се-ж от мене зневажають, бо в мене одежа дрантива“...
 І у одвіт ёму ти, свинопасе Евмею, промовив:
 „Діду! отся твоя реч і похвала, що ти-от сказав нам,
 Щира й прихильна: нема в ній залишинёго й жадного слова;
- 510 Отже за се і одежу ти матимеш та і все інше,
 Чим бідолашних сїром, неїмущих старців надїляють.
 Тільки-но от-що: ти завтра поносиш іще своє дрантя,
 Бо не багато одежі і в нас — ні бекеш що б залишиніх,
 Ані хитонів: у кожного тільки по одній одежі.
- 515 А як з чужини прибуде назад любий син Одиссеїв,
 Сам тобі дасть і бекешу й хитона та й іншу одежу,
 І тебе випровадить, куда серце твоє забажає“.
 Так-от сказавши, устав і близенько ёму од кабиці
 Постїль послав, простеливши овечую шкуру й козину.
- 520 Там-то і ліг Одиссей: свинопас ёму зверху накинув
 Товсту велику кирею, котра про запас в него була,
 Що б одягатись, як люта зіма й хуртовина ударить.
 Так на мягкій тїй постелї й заснув Одиссей, а вкруг него
 І молоді спочивали усї челядинці. Евмей-же
- 525 Не захотїв ночувати у хатї, далеко від стада:
 Він одягнувсь і пішов собі спати на двір. Дуже радий
 Був Одиссей, що добра ёго той пильнував так без него.
 Спершу Евмей через плечі повісив свою гостру шаблю,
 Потім вдягнувсь у кирею товсту й дуже теплу,
- 530 А зверх киреї мохнатую шкуру козину накинув;
 Взяв на собак та на злодїїв довгого мідного списа
 Та і пішов туди на ніч, де спали іклатїї свинї,
 В темній печерї під скелею, в добрім од вітру затишку.

ОДИССЕЇ О.

ПІСНЯ ПЯТЬНАДЦЯТА.

Телемах, вертаючись, вступає до Евмея.

- Тою порою Паллада Аїнна ішла-поспішала
У Лакедемон широкий до сина царя Одиссея,
Що б натякнути йому, що пора вже й до дому вертатись;
А Телемах з Нестеренком обидва собі спочивали
5 В сїнях білявого й славного вельми царя Менелая.
І молодий Нестеренко собі спочивав супокійно,
А Телемах то цілісеньку ніч і очей не заплющив:
Думки — що сталось з ёго пан-отцем ёму спать не давали.
Ставши близенько, ёму синьоока Аїнна сказала:
10 „Е, не гаразд, Телемаче, так довго в чужинї баритись!
Та й господарство покинув своє і людей дуже злючих
В домі своїм, що б вони тобі часом-ото не пожерли
Всього добра, і даремна тоді ся далека дорога.
Встань-же й проси Менелая в дорогу себе виряжати,
15 Що б непорочною дома тобі ще застать свою матір,
Бо і отець і брати вже велять їй виходити замїж
За Евримаха, бо то, бач, заможний і перемагає
Всїх женихів подарунками й шлюбним посагом багатим,
Як би ще й долї твоєї з насьлїддя не вивезла з дому.
20 Ти-ж таки знаєш і сам, що за серце у грудях жіночих:
Завше про дїм вона дбає того, за якого виходить
Замуж і знов, а про перших дїтей та про першого мужа,
Що вже помер, то не тільки не дбає, а й не споминає.
От, ти, до дому приїхавши, препоручи свою долю
25 Тїй із рабниць своїх, котра здається тобі найвірнїйша,
Поки самому тобі боги виявлять чесну дружину.
Ще тобі й от-що скажу, — ти-ж гляди — памятай мого слова:

- Де-які із женихів і засаду на тебе зробили
 Межи Івакою й Самом шпилястим як раз у проливі,
 30 Вбити хочать тебе перш, ніж на рідную землю ти ступиш.
 Але усе то дурниця, бо перше земля в себе прийме
 Де-кого із женихів, що так знищують дім твій і майно.
 Ти держи човна своєї од тих островів як найдальше;
 Нічю проїдь мимо них, і пошле тобі вітер попутний
 35 Той із безсмертних, котрий захищає тебе і спасає.
 А як до першого берега вже на Іваці пристанеш,
 То накажи всім товаришам човна провадити в город,
 Сам-же, не гаючись, ти насамперед зайді до Евмея,
 Котрий свиней стереже в тебе й дуже до тебе прихильний.
 40 Там собі переночуєш, пошлеш свинопаса у город
 Радістну звістку подать Пинелопі розумній про себе,
 Що ти ще жив та здоров і щасливо с Пилоса вернувся“.
 Так-от сказавши, пішла на Олимп синеока богиня;
 А Телемах розбудив Нестеренка, штовхнувши ногою,
 45 І розбудивши приятеля, слово таке йому мовив:
 „Ну, Нестеренку, вставай, запряжи скорійш однокопитих
 Коней у бричку, тай будемо зараз рушати в дорогу“.
 І Пизистрат Нестеренко на се йому от-що одвітив:
 „Ні, Телемаче: хоч ти пак і квапишся, а виїзжати
 55 Темної ночі не слід; підождем трохи, скоро зірниця
 Зійде; тим часом гостинці позносить і в бричку впакує
 Цар Менелай Атрієнко білявий, славетний вояка,
 Та напутивши нас словом ласкавим, одпустить в дорогу.
 Певне і ти-ж таки знаєш, що гості весь вік споминають
 55 Всякого, хто загостить їх, хто прийме їх щиро й прихильно“.
 Так він сказав, а тим часом зійшла й злототрона зірниця.
 Тут підійшов до них сам Менелай, дивним голосом славетний, —
 Він встав давненько, покинувши ліжко красуні Єлени.
 Тільки-ото запримітив його любий син Одиссеїв,
 60 Зараз почав одягатись: надів сперш хитон дуже гарний,
 А зверх хитона накинув хламиду на плечі широкі
 Та і пустивсь до дверей Менелаєві прямо на зустріч;
 Там він із ним привитавсь і почав йому так говорити:
 „О, Атрієнку, царю Менелає, Зевесів коханцю!
 65 Вже-от сьогодня відправ мене в милую рідную землю,
 Бо моє серце вже дуже бажає до дому вернутись“.
 І на сю річ йому так відповів Менелай, цар білявий:
 „Я тебе довго задержувать тут, Телемаче, не буду,

- Бачу, що ти возвороту бажаєш; і сам би я ганив
 70 Того хазяїна, що пригостивши прихильно, занадто
 Милим гостям обридає: найкраще, як всім у єсть міра.
 Не хороше, коли хто проганяє гостей із господи,
 Та й як задержує силою того, хто їхати прагне
 (Гостя приймай, коли хоче, не хоче, то треба відправить.)
- 75 Трошки забавсь, поки я вам гостинці впакую у бричку,
 Ти оглядиш їх своїми очима, а я от тим часом
 Скажу жінкам, що б обід зготували в покоях з усього,
 Що тільки є, бо хазяїну слава, почот і шаноба,
 Як він гостей відправляє в далеку дорогу по їжі.
- 80 А як що хочеш об'їхати Елладу, побути в Аргосі,
 То й я с тобою поїду, підпрягши тобі й своїх коней.
 В різні тебе городи повезу, і ніхто без гостинця
 Нас не одпустить, а певне що-небудь таки подарує,
 Або триніжок із чистої міді, чи срібну лоханю,
- 85 Чи пару мулів здорових, а то й золотий, може, киліх“.
- А Телемах вельми мудрий на се Менелаєві мовив:
 „О, Атрієнку, царю Менелаю, Зевесів коханцю!
 Хочу я прямо до дому вернутись; бо, їдучи з дому,
 Я не зоставив нікого, хто б попильнував господарства.
- 90 А як шукатиму довш пан-отця, або сам десь загину,
 Або тим часом що-небудь коштовне з двора мого зникне“.
- Тільки почув Менелай цар білявий сю реч Телемаха,
 Зараз пішов у покої й звелів, що б цариця й рабні
 Смачний обід зготували, — запасу було в нього досить.
- 95 Тут к Менелаю наблизився Етеоней Воїєнко,
 Вставши с постелі, — а спав він не дуже далеко від нього.
 І Менелай наказав йому, зараз вогонь розпалити
 Й понапикати м'ясива. Не гаючись, взявсь він до діла.
 А Менелай у скарбницю пахучу по сходах спустився
- 100 І не оден, а пішли з ним і син Мегапенє і Єлена.
 От, як спустились в скарбницю, де всякі багатства лежали,
 То Менелай Атрієнко взяв киліх дводонний у руки,
 А Мегапенєові сину казав взяти срібну лоханю,
 Потім Єлена скринки почала одмикати, де були
- 105 Сховані сукні і ткані всілякі, котрі Єлена
 Ткала сама і сама-ж гаптувала своїми руками.
 Вибрала сукню найлуччу й найкраще гаптовану золотом;
 Сяла вона мов зоря і лежала на самому споді,
 Позабіравши, що треба, понесли вони у покої

- 110 До Телемаха, і першим ёму Менелай так промовив:
 „Ну, Телемаче: Нехай-же Зевес грімоносний і Гера
 Сповнять щасливо тобі повертанне, що маєш на мислі;
 А с подарунків гостинних, що в мене лежать там в покоях,
 Я-от дарую тобі самий кращий і самий дорожший:
- 115 От тобі киліх дводонний, він дивної дуже роботи,
 С чистого срібла увесь, а по крисах скрізь злотов окутий
 Се майстрованне Гефеста; ёго дарував мені Федім,
 Цар сидонійський, як я у отчизну вертаючись с Трої,
 В домі ёго гостював, і сей киліх тобі я й дарую“.
- 120 Так-от сказавши, у руки подав ёму киліх дводонний;
 За Атрівком у сльід Мегаленє на середину вийшов
 Й срібну лохану с поклоном поставив перед Телемахом;
 За Магаленєом Ёлена, між всіма жінками найкраща,
 Так Телемахові стала казати, назвавши по йменню:
- 125 Се-ж і од мене тобі подарунок, дитя моє миле,
 Память Ёлениних рук; нехай вдягне ёго твоя краля
 Люба в годину весілля жаданого, ставши до шлюбу;
 А до тієї пори хай лежить він у матері в скрині.
 Ну, а тепер на прощанне тобі, Телемаче, я зичу
- 130 В дім свій розкішний і в рідную землю щасливо достатись“.
 Так-от сказавши, дала ёму сукню, а той з радим серцем
 Сукню прийняв. Нестеренко усї ті гостинці у бричку
 Позапаковував, спершу оглянувши все пильним оком.
 Потім білявий на вид Менелай всіх просив до ванькиру,
- 135 Ті увійшли і на дзигликах та на лавках посїдали.
 Їм покоївка води в золотому горнятї принесла
 Руки умити й над мискою срібною стали зливати
 Митник; за тим вона точений стіл перед кожним розклала;
 Хлїба принесла шановная ключниця й страви багато.
- 140 Взявсь Воїєнко розрізувать мясо на рівні шматочки,
 А Мегаленє, любий син Менелай, вином всіх обносив, —
 Гостї на страву готову лиш руки свої простягали.
 От, як наїлись до сити усї і у смак напилися,
 То молодий Телемах і приятель ёго Нестеренко,
- 145 Коней запрягши в мережану бричку й самі посїдавши,
 Виїхали с під високих сїней Менелавих тюпки.
 Сам Менелай Атрівко, білявий на вид, провожав їх,
 Держачи в правій руці золотий з вином смачним килішок,
 Що б на дорогу прощальну офіру з гостями вчинити,
- 150 Став-ото він перед кіньми і так привитав одїзжавших:

„Дітки! бувайте-ж здорові, та кланяйтесь там володарю
Нестору, бо задля мене він дуже ласкавим був батьком,
Поки-ото ми Ахейські сини воювали у Трої“.

І Телемах на сю річ Менелаєві так-от промовив:

- 155 Добре, ёму ми, Зевесів коханцю, як ти-от говориш,
Все dokonешне, приїхавши, слажем; коли б то і я так,
Як повернувся в Іоаку і там Одиссея заставши,
Міг похвалитись, якої дістав я від тебе гостини
Грешної й скільки везу я гостинців хороших, багатих“.
- 160 Тільки лиш він се промовив, як птиця над ним пролетіла;
То був орел і у кігтях держав здоровенну гуску,
Свійську с подвіря мабуть, бо за ним ззаду бігли й кричали
І чоловіки й жінки. Орел, близько до них підлетівши,
Поперед коней у право майнув; і зраділи вгадавши,
165 Гості тай другим усім стало дуже на серці легенько.
От Пизистрат Нестеренко й почав говорити цареві:

„Ну, ростовмач-же тепер, Менелаю, Зевесів коханцю:
Чи отсе чудо для нас бог в'явив, чи для тебе самого?“

- Так він сказав, і почав міркувать Менелай, лицар славний,
170 Як би то видумать краще і лучче до ладу сказати.
Поки він думав, Єлена, ёго вперевидвши, сказала:

- „Слухайте, дітки, на мене: се диво я вам ростовмачу,
Як мені в душу безсмертні вкладають, що й збудеться певне:
Як-от орел сей, з гори налетівши, вхопив отсю гуску
175 З двору, де бідна кохалась, де в неї кубелце і дітки;
Так Одиссей, поблукавши в чужині і бід натерпівшись,
Вернеться знов до господи й скарає злодіїв, а може
Вже він і дома і всім женихам халазію готовить“.

І на царицину річ Телемах вельми мудрий одвітив:

- 180 „О, як би дав грімоносний Зевес, що б воно так і сталось,
Я б тоді завше на тебе за се, як на бога, молився б“.

- Так-от сказавши, він пугою вдарив по конях; рванулись
Коні прожогом і побасували степком через город.
Бігли оттак цілий день, хомутами трясучи та диншлом.
185 Сонце тим часом спочило і скрізь по дорозі стемніло.
В Фирі прибігши, заїхали прямо у двір Діоклея
Орсилохенка, а сам Орсилох то був сином Алфея.
Там вони ніч почували, і той надавав їм гостинців.

- Тільки лиш рання рожева зоря світова занялася,
190 Коней запрягши в мережану бричку й самі посідавши,
Рушили враз с під високої й вельми гучної повітки.

- Ляснула пуга над кіньми, й гніді понеслись мов на крилах.
 Скоро-ото вони в Пилос достались, у город високий;
 Тут Телемах Нестеренкові так от почав говорити :
- 195 „Як би-отее, Нестеренку, мені обіцяв ти та сповнив
 Діло одно : ми-ж, здається, є тобою приятелі здавна
 По щирій дружбі батьків, ще й до того єсьмо однолітки,
 А ся далека дорога ще більше нас здружить є тобою.
 Ти мимо човна мене не провадь, а лиши таки тутки,
- 200 Що б твій старий не задержав насильно мене в своїм домі,
 Маючи в мислях зростить, а мені доконешне тра їхать“.
- Так він сказав, і почав Нестеренко собі міркувати,
 Як би то лучче й достоту приятеля волю вчинити ;
 І як подумав гарненько, то от-що здалось йому луччим :
- 205 Коней звернув він ік берегу прямо до човна прудкого
 Та і позносив на керму човенну усї подарунки —
 Сукні і золото, що Менелай дарував на прощанне,
 І, понукаючи, став йому речі крилаті казати :
- „Хутко-ж сїдай-от у човен з усїм товариством тай їдьте
- 210 Перш, ніж достануся я до господи і скажу старому,
 Бо знаю добре й не раз таки вже я пізнав своїм серцем,
 Що то за норів у батька крутий : він тебе не одпустить ;
 Сам таки прийде сюди, що б тебе запросити, і певне
 Дармо назад вже не вернеться тай ще й розсердиться дуже“.
- 215 Так-от сказавши, заняв він гнідих своїх вилисковатих *),
 Та незабаром в Пилосї у себе в дворі опинився
 А Телемах понукав товариство збиратись в дорогу :
- „Браття! мерщій лиш налагодьте снасті на чорному човні
 Та і самі, давай, сядем на човна, тай рушим в дорогу“.
- 220 Так він сказав, і товариші слову єго покорились,
 Вскочили миттю у човна і разом усї на лавках посїдали.
 От, як на човні се діялось, а Телемах серед керми
 Офірував синеокій, якийсь чоловік незнаємий
 К човну наблизивсь : він з Аргоса втік, чоловіка там вбивши.
- 225 То був віщун і по роду Мелампода славного правнук,
 Котрий колись-то давно проживав у Пилосї, багатім
 Вівцями, й межн Пилосцями всім був найзаможнійший.
 Звідти він мусїв тікати до другої чужої громади,
 Що б од Нилея сердитого й славного де-небудь вкритись.
- 230 Той, бач, насильно владїв цілий рік всім єго господарством,

*) καίτοιχος.

- Сей-же тим часом сидів, у міцній кайдани забитий,
 В пишних палатах Филака у скрутї, у тяжкій неволї,
 Й то за дочку все Нилея, на злість через свій дурний розум,
 Котрий ёму помутила Еринія, страшна богиня.
- 235 Але-ж од смерті він втік і, занявши биків круторогих,
 В Пилос пригнав із Филаки й Нилеві добре оддячив
 За його кривду велику, а братові любую жінку
 Знов до господи вернув, сам-же помандрував у чужину,
 В Аргос, що славився кіньми, і там ёму сужено жити
- 340 Та над Аргивянами славно вік свій увесь царювати.
 Там він собі оженився, поставив високий будинок;
 Мав двох синів Антифата і Мантія, знатних вояків.
 У Антифата родився теж син Оіклеї, лицар славний,
 А Оіклеєві жінка родила бунтовника Амфиарая,
- 245 Котрого дуже любили й Зевес сам, егидодержавець,
 І Аполлон; тільки віку дожити ёму не судилось:
 Ще молодим він загинув у Фивах від чарів жіночих.
 В него родились на світ два сини — Амфилох і Алкмеон.
 Мантії теж само родив двох синів — Полїфида і Клїта;
- 250 Тільки, бач, Клїта вхопила собі злототронна Зірниця,
 Що б проживав між безсмертними в небі, бо був дуже гарний.
 От, як помер-ото Амфиарай, Аполлон Полїфида
 Гордого славним зробив віщуном межі смертними всіми.
 Сей в Іперізію переселився по ремстї на батька;
- 255 Там-то собі проживаючи, він віщував усїм людям.
 Сего-ж то син і стояв от перед молодим Телемахом,
 Θεоклимен було імя ёму; він застав Телемаха,
 Як той молився на човні й офіру винову приносив;
 От, підступивши, почав говорити крилатїї речі:
- 260 „Друже! коли за офірою саме тебе я знахожу,
 То ради бога, і ладану, і голови теж своєї,
 Тай товариства усєго твого, що-от їздять с тобою,
 Прошу — сказати менї правду, об чім тебе буду питати:
 Хто ти, і звідки ти? Де твої батько і ненька, тай город?“
- 265 І Телемах вельми мудрий ёму відповів і промовив:
 „Чом-же, мій друже, чому й не сказати? Все скажу, достоменно.
 Я на Іоаці родивсь; Одиссей, коли чув, то — мій батько,
 Був-то колись, а тепер вже десь марно загинув в чужинї.
 Й я, товариство зібравши, поплив з ним на чорному човні,
- 270 Що б про отця-от провідать, що довго так десь забарився“.
 Знов Телемахові Θεоклимен боговидий промовив:

- „Се-ж-от і я із отчизни утік, чоловіка убивши,
Свого сусіду а родичів в нього й братів кільканадцять;
В Аргосї кіньми багатому всім і всіма заправляють.
- 275 То-ж-то вони й напосїлись мене, що б зі світа зогнати;
Я і утік звідтіля, і от мушу по людях скитатись.
Се-ж-то й прошу я й благаю — візьми ти мене на свій човен,
Що б не убили мене вороги, бо женуться за мною“.
- Знов Телемах вельми мудрий на сю річ ёму так промовив :
- 280 „Що-ж? як ти хочеш, то я боронить тобі човна не буду:
Йди-ж, та сїдай! ми тебе ще й втракуємо, що тільки є в нас“.
- Так-от сказавши, прийняв із руки в него мідного списа
Тай положив ёго в човен на дно, до дошок притуливши.
Первим він сам увійшов у свій човен прудкий мореходний
- 285 І, умостившись на кермі високо і, Феоклимена
Посадовив біля себе; гребці одв'язали канати.
Потім товаришів всіх, як хазяїн, він став понукати,
Що б за роботу приймались, і ті прийняли за діло:
Щоглу соснову підняли і в дірку середню встромили
- 290 Та до дошок бокових і туди і сюди прив'язали,
І натягнули ремінними пугами білі вітрила,
А синеока Аїна їм вітер послала попутний:
Різкий, бурхливо крутив він, ефіром, що б як найскорійше
Човен дорогу свою поскінчив по солоному морю.
- 295 (Скоро вони і „криниці“*) минули й криничну „Халкиду“**)
Сонце тим часом спочило і скрізь навкруги потемніло.
Човен під вітром Зевеса плутним проплив вже і Феї***)
І богохранну Іліді, в котрій панували Епії.
Звідси направив він човна на острови гострошпилясті
- 300 І розважав: „чи втіче-то од смерти, чи, може, загине“.
Тою порою вечеряли в двох Одиссей з свинопасом
В хатї, а з ними вечеряли й другі челядинці;
І як-ото всі наїлися добре і в смак напилися,
То Одиссей і сказав їм, що б спробувать знов свинопаса,
- 305 Чи то він щиро приймає, чи буде просити зостатись
Тут на свинарнї, чи, може, велить мандрувати у город:
„Слухай-но, пане Евмею, і ви всі товариші другі!
Хочу я завтра раненько-раненько піти вже у город

*) Криниці — κρῦνοι, річка в Ілідї.

**) В Халкидї й тепер багато хороших річок і криниць.

***) Город в Ілідї.

- Жебрати, що б і тебе і товаришів не об'їдати.
- 310 Дай-же пораду мені й поводатора доброго, в город
Що б запровадив, по городу-ж сам вже я мушу блукати :
Все-ж таки дасть хто-небудь сухара, чи пшенишний окраєць,
Я й до високих палат Одисеєвих там доберуся —
Радістну звістку про мужа подать Пинелопі премудрій,
- 315 Та приеусіжусь таки і до тих женихів гордовитих,
Може вони, як заможні, дадуть хоч наїстися добре.
Я їм і всяку роботу справляв би, яку б захотіли;
Бо, що б ти знав, — я-от скажу, а ти памятай не забути:
Волею Ермія, богів посланця, котрий веїм людям
- 320 І ремество, і красу, і приємність і славу дарує, —
Жаден з людей сперечатись зо мною в роботі не зможе;
Чи то вогню розпалити, чи дров наколоти сухеньких,
Чи порозрізувать мясо й спекти, чи вином частувати, —
Все то зробить я умію, що й слуги спритнійші не зроблять“.
- 326 Дуже розсердившись, ти, свинопасе Евмею, промовив :
„О, милий гостю! Яка-ж тобі думка химерна на мислі
Спала, ти сам dokonешне, як бачу, бажаєш пропасти
Там, коли втиснутись хочеш у гурт женихів необачних,
Котрих гордня та здирство до мідного неба доходять.
- 330 Ні, діду; ті, що прислужують їм, не такі, як от ти єсь :
Все то народ молодий, всі в жупанах та в гарних хитонах ;
Завше причесана в них голова тай з лица дуже гарні, —
От, які слуги їм служать. Тесові столи перед ними
Хлїбом пшеничним і мясом кишать, а вина — хоч купайся!
- 435 Так зоставайся-ж: нікому бо з нас ти у прикрість не будеш,
Ні-от самому мені, ні товаришам скільки їх є тут.
А як приїде с чужини син любий царя Одисея,
Той тебе вдягне в хламиду, у хитон і іншу одежу,
І тебе випровадить, куди тільки бажа твоє серце“.
- 340 Знов на сю річ неборак Одисеєй богорівний промовив :
„Що б ти, Евмею, по вік і Зевесові був таким любим,
Як-от мені єсь, що більш бідувати й блукати не буду.
Гіршого зла у людей не бува, як бездомне скитання :
Скільки згнущання зза того проклятого черева терплять
- 345 Люде, коли доведеться їм вештаться й жебракувати.
Ну, а тепер, коли кажеш, що б я ёго тут дождався,
То розкажи мені про Одисеєву матір шановну,
Тай про отця, котрих він, від'їзджаючи, в дома зоставив,
Чи ще живенькі обоє старі і їм сонце ще сьвітить ,

350 Чи вже померли і в темному царстві Аїда вітають“.

І свинопас богорівний почав ёму знов говорити :

„А, коли так, то послухай : скажу тобі все достоменно ;
Що до Лаерта, то він ще живе і все молиться Богу,
Віку б скорійше дожити свого, та в своїм таки домі ;

355 Дуже він тужить за сином, що десь забарився в чужині,
Тай за премудрою жінкою, котра ёго впередила
Смерттю своєю й старого покинула вік доживати ;
Вмерла вона теж з нудьги та с печалі по милому сину
Тяжкою смертею, як умірає не дай боже нікому,

360 Як і приятелю щирому, так навіть ворогу злому.
Поки жива ще була, то, бувало, як сильне затужить,
Завше любила свою тяжку тугу зо мною розважить ;
Се через те, що сама, бач, мене ще маленьким зростила
Вкупі с Ктименою гарною, самою меншою з дочок ;

465 З сею я виріс у купі, й любили мене з нею в рівні.
А як обоє дождалися тих молодощів жаданих,
То дочку заміж віддали у Саму за посаг багатий ;
А мене мати в хламиду, і в хитон, і в іншу одежу
Дуже хорошу вдягнувши і в гарні сандали обувши,

370 Вислала в хутір сюди, а любила все так, як не більше.
Тільки тепер вже усе те минулось. Мені пак безсмертні
Боги ще благословляють роботу, котрої пильную :
Маю що ззісти і вишити, і добрих людей наділити ;
Тільки вже від господині прихильного слова не чую,

375 Й ласки не бачу с тієї пори, як в хазяйському домі
Лихо засіло — недобрії люде ; а слугам приємно
Й поговорить з господинею, і усе знати про неї,
Істи і пити за хазяйським столом, а то де-що й принести
В хутір, — так от-що найбільш челядинському серцю приємно...“

380 І свинопасові знову сказав Одиссей хитромудрий :

„Господи ! се-ж тобі, друже Евмею, ще з малку, як бачу,
Кинути рідную землю прийшлося і родителів милих !

Так розкажи-ж-от, будь ласкав, мені та по правді по щирій,
Чи то таки було город великий зруйновано овсім,

385 Де проживав твій отець і шановная мати, чи може
Просто одного тебе де з волами, або с чередою
Хапнули злодії клятї, і човном привезли в палати
Сёго хазяїна, котрий їм дав добрі гроші за тебе ?“

І свинопас Одиссеєві знов так почав говорити :

390 „Дїду ! коли ти цікавий все знати й роспитуєш надто,

- То сиди-ж мовчки й солодким вином весели свою душу;
 Ночі тепер такі довгі, що можна і виспатись в волю
 Та і билиць в смак наслухатись; ну, а тобі той не гоже
 Раньше пори лягать спати, бо довгий сон завше шкодливий;
- 395 А кого тягне до сону, і манить постіль на спочинок,
 Той хай іде тай лягає, а завтра як стане сьвітати,
 Добре посьнїдавши, в поле хазайських свиней нехай гонить.
 Ми-ж собі в двох тут у затишку будемо їсти і пити,
 Та, давнину споминаючи, душу свою звеселити;
- 400 Бо і в напастях давнїйших усяк собі знайде розвагу,
 Хто і біди натерпївся, тай в смак наблукався по людях.
 Ну, так-от слухай, коли вже такий ти цїкавий все знати.
 „Єсть, — як що чув ти коли, — один острів, Си р і є ю
 Вище Ортигїї трошки, де сонце звертає на осїнь. [зветься,
- 405 Острів не дуже-то, правда, і людний, коли-от плодуючий:
 Гарні там вівці й воли, там багато вина і пшениці;
 Голоду люде на тїм острову навіть слухом не чули,
 Та і нїяка хроба погана туди не залазить
 І як-ото наживуться вже люде й постаріють надто,
- 410 То Аполлон срібнолукий, прийшовши з Дїяною вкупі
 Візьме й своїми стрїлами легенькими всїх повбиває.
 Єсть там два городи, — та і подїлено все там на двоє, —
 І як над тим, так над другим один царував панотець мїй,
 Ктисїєм звали єго Ормененком, він рївня безмертним.
- 415 Раз приїзжають якось Финикїїці, отті дуросьвіти,
 Що-от цяцьки і всю іншу дурницю розвозять на човнах.
 Була у нас одна жінка, таки Финикїїська кобіта,
 Гарна, висока, й така рукодїльниця, що й не зіськати.
 От, Финикїїці пройдохи і стали її улещати.
- 420 Раз, як вона прала хуста, один підлабузивсь та з нею
 Весїв і поспати у любощах, а вже жїнок така справа,
 Навіть саму недоторку, запевне, кортить і лоскоче.
 Потїм почав він випитувать — хто вона й звідки взялась тут?
 Та єму зараз усе про господу отця й розказала:
- 425 „Я, як балакають люде, з Сидону, що славиться мїддю,
 Я Ариванта дочка, я заможного роду дитина;
 Ще молодую мене полонили Тафїїці злодїї,
 Як я верталася с поля, й на човні мене притаскали
 В дїм сєго мужа, котрий їм за мене дав вікуп багатий“.
- 430 Знов Финикїєць, що спав з нею, так їй почав говорити:
 А коли хочеш, то можеш-от з нами до дому поїхать,

Що б панотця знов побачити й неньку в високих палатах ;
Ще вони живі обоє, й велике у них господарство“.

І Финикіянка знову пройдисьвіту так-от сказала :

435 „О, я згодилась би зараз на се, як би ви поклялися
Богами, що завезете мене безвередно до дому“.

Так-от сказала, і всі присяглися, як жінка бажала.

От, як вони поклялися усі і клятьбу вже скінчили,

Ім Финикіянка зараз от так почала говорити :

440 „Ну, так мовчїть-же : ніхто з вас до мене нехай не говорить,

Де б не зустрїнув мене — чи на вулицї межі дївками,
Чи при керницї, що б часом хто-небудь того не підгледїв,
Та не сказав би старому, бо той, як почує, в кайдани
Зараз мене закує, тай вам певну вготує погибель.

445 Ну, так глядїть-же, зробіть, як я кажу : спродайте товар свій

І як-ото вже свій човен добра всього повний набете,
Звістку менї хай хто-небудь подасть як найшвидче в палати ;
Я принесу вам і злото, як попадеться під руку,
Та де-що й інше, що б вам було за перевоз заплатити.

450 Я, бачте, сина хазайського, дуже маленького, няньчу, —

Жвавий такий та завзятий : раз-в-раз вибігає с покоїв ;
От, я й єго із собою на човен возьму, він вам буде
Добра пожива, куди б в чужу землю єго не привезли“.

Так-от сказавши, пішла Финикіянка в пишні палати ;

455 А дуросьвіти купцї цілий рік ще у нас зоставались,
Та помаленьку свій човен усяким добром наповняли,

І як-ото уже човен зовсім був готов у дорогу,
В дїм панотця і приходить один с тих купцїв найхитрїйший ;
Мав він з собою на продаж ніби дорогїї коралї

460 В злото оправленї ; от, і пішли по руках ті коралї,
Не налюбуються ними ні мати моя, ні рабинї :
Мацають, цмокають та придивляються здвідси і звідти,
Не доберуть їм цїни, а купець і моргнув потихеньку
Няньцї моїї і, забравши коралї, посунув на човна.

465 Нянька, за руку узявши мене, повела їз покоїв.

Там у передній сьвітлицї знайшла вона стіл вже накритий
Задля старшин, котрі в салї радовїй з отцем засїдали.
(Довго вони засидїлись там в салї, бо все сперечались.)

Тут вона згарбала три дорогїї килїшки й сховала

470 В пазуху, а я дурний поспїшаю за нею раденький...

Сонце тим часом спочило і вулицї всі потемнїли

Ми, поспїшаючи, скоро прибули на славною пристань,

- Де у заливі готовий вже човен стояв Фінікійців.
 От, вони посадовили нас в човна, самі посідали
- 475 Та і майнули у море; Зевес послав вітер попутний.
 Шестеро суток носилися ми по хвилястому морю;
 А як Зевес Кронїєнко звелїв, що б занявся день семий,
 То мою няньку Діана своїми стрілами вразила,
 Ї та на демен так і гепнула, наче-от чайка морська.
- 480 Кинули няньку у море тюленям та риbam в здобичу,
 А я нещасний zostався один і вельми засмутився.
 Скоро їх човна і вітер і хвилі пригнали в Іоаку,
 Де і купив мене у Фінікійців Лаерт богорівний;
 От яким побитом, друже, я в сій стороні опинився!“
- 485 Тут Одиссей богорівний йому одповів таким словом:
 „Ох, мій шановний Евмею! ти дуже вразив моє серце
 Сими речами про горе своє, про гірке безталаннє;
 Але, як бачу, Зевес при біді тобі дав і хороше:
 Ти, хоч і горя зазнав, а доставсь таки в дїм чоловіка
- 490 Дуже ласкавого, котрий і поїть тебе і годує;
 Ти як у Бога живеш за дверима: всього в тебе досить;
 Я-ж безталанний прошвендяв весь вік тай до вас-от прибввся“.
- Поки вони собі в двох то про те, то про се розмовляли,
 Та пісьля бесіди добре заснули, хочай не на довго;
- 495 То й бучнотронна зійшла вже Зірниця, й на човні прудкому
 Всї Телемахові браві товариші і парус спустили,
 Виняли щоглу і човна у пристань прогнали на веслах,
 Ї кинувши котви, до скелї його привязали линвами.
 Потім по черзі усі повиходили с човна на берег
- 500 Ї стали вечерю варить і вино розбавляти червоне.
 От, як усі вже наїлися добре і в смак напилися,
 То Телемах вельми мудрий до них так почав говорити:
 „Ви тепер чорного човна, товариші, в город провадьте,
 А я піду навпростець собі полем та лугом зеленим,
- 505 Та, оглядівши хазайство, у вечері в дїм повернуся.
 Завтра-ж у ранці я вам заплачу за далеку дорогу;
 Бенкет зроблю задля вас: буде й звісти, що й випити добре“.
- Тут знов почав Телемахові Феоклимен говорити:
 „Ну, а куди-ж отсе, я, милий друже, піду? До якого
- 510 Тут с хазайв менї вдатись, що тут проживають в Іоаці?
 Чи, може, йти таки прямо у дїм твій і неньки твоєї?“
- І Телемах вельми мудрий на се йому от-що одвітив:

- „В іншому часі я й сам би тебе запросив до господи, —
 Є чим приймати гостей; та самому тобі, бач, не гоже
 515 Там появлятися: раз що мене там не буде, а в друге —
 Матери ти не побачиш; не дуже вона учащає
 До женихів, а сидить собі в горниці й тче на верстаті.
 Я б тебе міг до другого отсе чоловіка направить:
 Є тут у нас Евримах, син Полиба розумного славний:
- 520 Всі Іоакійці ёго поважають як бога й шанують;
 Він, бач, собі чоловік дуже знатний і надто бажає
 Неньку мою собі взяти, а з нею й царську повагу
 Та тільки Зеве Олімпієць, що в хмарах віта, про те знає,
 Що ще там випадє тим женихам — чи то шлюб, чи погибель...“
- 525 Тільки от він се сказав, пролітає у праву руч птиця,
 Сокіл, посланець прудкий Аполлона; держав він у кігтях
 Голуба й так ёго шарпав, що піря летіло на землю,
 Й падало промежи човном і проміж самим Телемахом.
 Θεоклимен ёго осторонь од товариства одкликав,
- 530 Стиснув ёму праву руку, назвав по іменню й промовив:
 „Ну, Телемаче, сей сокіл сюди прилетів не без бога:
 Я, придивившись до нёго, пізнав, що то віща єсть птиця;
 Лучче од вашого роду царського нема і не буде
 Між Іоакійцями: маєте тільки собі царювати!“
- 535 І Телемах вельми мудрий в одвіт на се став говорити:
 „Ох, як би, друже, отсе твоє слово та сповнилось справді!
 Мав би за се ти од мене такого почоту й дарунків
 Стільки, що всяк, хто б є тобою не стрівся, напевне б позаздрив“.
- Потім він річ обернув до Пірея, приятеля свого:
- 540 „Любий Пірею Клітенку! ти завш мене слухавсь в дорозі,
 Більш нїж товариші другі, що в Пілос зо мною ходили.
 Ти тепер сёго мені чужестранця возьми до господи,
 Гарно прийми, привітай і шануй ёго, поки прийду я“.
- І Телемахові славний вояка Пірей так одвітив:
- 545 „Скільки б годин, або й днів, Телемаче, ти там не барився,
 Добре про ёго я дбатиму й буду вітати, як зможу“.
- Так-от сказавши, він вскочив у човен, казав і всім другим
 Що б садовились на човна і линви скорійш одвязали
 Ті зараз в човна по черзі ввійшли й на лавках посідали.
- 550 А Телемах підвязав собі гарні сандали під ноги,
 Й взяв свого сина важкого та довгого з шпеником мідним
 З демену човна. Тим часом вже й линви гребці одвязали

І, одлихнувши од берега човен, у город,
Як повелів-ото їм Телемах, любий син Одиссеїв.
555 Прудко пустивсь на впротець Телемах і прийшов на свинарню,
Де в нього тисячу тисяч свиней годувалось, которих
Там доглядав свинопас до хазяїна вірне-прихильний.

ОДИССЕЇ П.

ПІСНЯ ШІСНАДЦЯТА.

Одиссей одкривається Телемахові.

- От, Одиссей з свинопасом у двох богорівним в оселі
Сьніданнє з ранку собі готували, огонь распаливши
Й виславши з свиньми підпасачів ще аж у досьвіта в поле.
Тут Телемаха кругом обступили собаки гавкучі
- 5 А не брехали зовсім. Догадавсь Одиссей, що собаки
Лащатся там до когось, бо ходу було чути чиюсь-то,
Й зараз почав говорити Евмеєві речи крилаті:
„От-же, Евмею, отсе сюди йде якийсь певне приятель,
Чи неодмінно знаємий який, бо собаки не брешуть,
- 10 А тільки лащатся й скачуть: виразно я чую, що йде хтось“.
- Ще не скінчив він і речи своєї, як син ёго любий
Вже на порозі стояв. І схопивсь свинопас, здивувавшись
Так, що й посудина випала з рук, над котрою він поравсь,
Чорне вино розбавляючи. Кинувся зараз на зустріч,
- 15 Поцілував ёго в голову, поцілував в яєні очі
Й в руки обидві; з радощів в нёго аж ринули слёзи.
Як-ото батько голубить, милуючи, рідного сина',
Що повернувся с чужини далекої літ через десять,
Одинчака і послідка, що й виплакав очі зза нёго;
- 20 Так-ото і Телемаха тепер свинопас богорівний
Все цілував, обіймаючи, наче б устав той із гробу,
Й гірко ридуючи, речи крилаті почав говорити:
„Се-ж ти вернувсь, Телемаче, мій сьвіте ти ясний! а я вже
Не сподівавсь і побачить тебе, як ти в Пілос поїхав.
- 25 Ну, увійди-ж, дитя любе, нехай надивлюсь я на тебе,
Гостя такого жаданого, та своє серце натїшу!
Ти-ж пак не часто приходив побачить мене й свинопасів:

- Все ти сїдав собі в городї, — так було серцю твоєму,
Мило дивитись на пакошний гурт женихів тих негідних.
- 30 І у одвіт ёму так Телемах вельми мудрий одвітив:
„Ну, нехай так буде, дїду! сюди-ж я прийшов ради тебе,
Що б і є тобою таки-от побачитись, та і почути,
Чи стара няня в палатах іще зостається, чи може
Вийшла вже заміж за другого, і Одисееве ліжко,
- 35 Тим що ніхто вже на нёму не спить, повилось павутиннем“.
І свинопас, над веїми свинопасами старший, промовив:
„Так пак! запевне, що ще зостається вона у палатах
Там у твоїх таки й серденьком нудить; тяжкі, невеселі
Дні пак проводить і ночі в слёзах: усе плаче та плаче“.
- 40 Так-от сказавши, він мідного списа взяв з рук Телемаха,
Й той зараз через поріг камяний увійшов до господи.
Батько устав перед ним, що б ёму уступить своє місце.
А Телемах і собі дуже кречно впрошав ёго сїсти:}
- „О, не турбуйтеся, прошу вас, сидїть; задля нас буде мі-
- 45 В нашій оселї: дїдусь-отже найде, де нас посадити“.
- І Одисей зараз сїв. Свинопас тоді для Телемаха
Хмизу гнучкого накидав і вкрив кожушиною зверху, —
Там-от на хмизу мяякому і сїв любий син Одисеев.
Постановив перед кожним із них свинопас по тарілці
- 50 З мяясом печеним, що позоставалось у них од снїданку;
Хлїба принїє у кошалці і теж перед кожним поставив,
Потім вина їм солодкого в кухлі водою розбавив.
Все спорядивши як сьлїд, сїв і сам супроти Одисея, —
Гостї на страву готову лиш руки свої простягали.
- 55 От, як веї троє наїлися добре і в смак напилися,
То Телемах і почав зараз у свинопаса питати:
„Звідки се, дїду, у тебе сей гїсть? хто були морякі ті,
Що на Іоаку ёго привезлі? що за люде були то?
Вже-ж пак не пішки, я думаю, він-от прийшов сюди, морем?
- 60 І ти на се ёму так, свинопасе Евмею, одвітив:
„Зараз, дитя моє любе, скажу тобі всю щирю правду.
Родом він, як говорив менї сам, із широкого Криту, —
Каже, що довго блукав, та тинявся по різних країнах
І що оте все ніби б то судив ёму демон якийся.
- 65 Ще-ж-от, утїкши є Теспротського човна, сховався у мене
В хатї, але я тепера тобі ёго препоручаю:
Він під твою оборону стать хоче, зроби-ж, як сам знаєш“.
Знов свинопасовї так Телемах вельми мудрий промовив:

- Слово сумне і для серця вразливе сказав ти, Евмею.
- 70 Як-же мені у свій дім сього чужесторонця прийняти?
 Сам я пак ще молодий, і на руки свої не здаюся,
 Що б ёго зміг боронити, як би хто на него напався,
 А моя мати, як сам добре знаєш, на двоє міркує:
 Чи при мені їй зостатись і домом усім заправляти
- 75 І шлюбне ліжко своє вберегти пак від тих пересудів,
 Чи таки заміж виходить за того з Ахійців, хто луччий
 Їй хто, як пришло-ото, що б її сватать, дасть більше посагу.
 Все-ж таки чужесторонця сього, що у тебе сховався,
 Сам одягну я в хламиду, в хитон та і в іншу одягу;
- 80 Дам ёму шаблю з обох боків гостру і гарні сандали
 Та й відпроважу туди, куди серце й душа ёго хоче.
 А поки що, ти об нїм поіклуйся отгуг на свинарнях;
 Я і одягу пришлю сюди й їжи усякої досить,
 Що б і самого тебе тай товаришів не об'їдав він;
- 85 Їти-ж у палати, до тих женихів, я ёму збороняю,
 Дуже, бач, люде вони й нерозумні й безстиди великі,
 Що б з него не глузували, що вельми мене запечалить.
 А з усіма з ними впоратись хоч би то й дужому надто,
 Трудно, одно — що їх більше, а друге, що дуже вже спритні“.
- 90 Тут вже почав Телемахові і Одиссей говорити:
 „Друже! тепер і мені мабуть можна вже слово сказати.
 В мене аж серце в пиматки розривається в грудях, що чую,
 Як женихи ті дуріють, які непотрібства вчиняють
 Там у палатах; господар-же ти там, і вже не дитина.
- 95 Ну, а скажи, чи отсе самохїть ти їм терпиш, чи люде
 Всею громадою ремствують з волї богів невмирущих,
 Чи, може, скаржисся в чім на братів, на котрих уповає
 Завш чоловік, навіть як меже ними йде сварка велика?
 Будь молодим я на стільки, на скільки у мене одваги,
- 100 Будь я от син Одиссея чесного, або будь я сам він
 (С краю чужого вернувшись, — а вернеться він беспремінно),
 То я б дав зараз с плечей собі голову стяти, коли б-от
 Не повбивав я отих женихів геть усіх до одного
 Там-же на місті, таки у палатах царя Одиссея.
- 105 Навіть як би вони вкупі мене побороли одного,
 То вже напевне я хтів би скорійше у власних палатах,
 Вмерти, ніж мав би що-дня на такі непотрібства дивитись:
 Як випихають за двері гостей, як жіночу всю челядь
 Нївечать безмилосердно в таких гостевливих палатах.

- 110 Хліб чужий жруть, як у прірву й росточують вина без міри“.
 І Телемах вельми мудрий на се ёму знов так промовив :
 „Я тобі, странниче, зараз усе розкажу достоменно.
 Анї громада на мене не ремствує, бо нема за що,
 Та і не скаржуся я на братів, на котрих уповав
- 115 Завш чоловік, навіть як межі ними йде сварка велика,
 Бо Кронїєнко Зевес, увесь рід наш робив з одиначків :
 Прадїд Аркисій і мав одного тільки сина Лаерта,
 Сей теж одного родив сина, батька мого Одисея,
 Тай Одисей те-ж одного мене ще маленьким покинув ;
- 120 От через що тепер сила така ворогів в нашім домі :
 Скільки тут по островах навкруги є тих князїв вельможних —
 В Дуліхїонї, у Самї й Закинті порослому лісом,
 Та скільки їх набереться і в самїй Іоації гористїй, —
- 125 Всї-ото сватають матір мою й моє майно збавляють.
 Та-ж не цурається, бачиш, і шлюбу того навїєного,
 Й дати кінець ділу не може ; а ті собі знищують жручи
 Дім мій, того й сподївайсь, що й самого в шматочки розірвуть.
 Отже і се, як і все-пак на свїті од богів залежить.
- 130 Дїду! а ти йди мерщїй Пенелопї премудрїй сказати,
 Що я тут в тебе, є Пилоса вернувся живим і здоровим ;
 Я на свинарї побуду, а ти проворнїйш повертайся,
 Й лиш одній давши звістку, а з других Ахейцїв і жаден
 Що б не провідав, бо всї вони зло замишляють на мене“.
- 135 І Телемаховї знову сказав свинопасе Евмею :
 „Знаю я, й сам розумію, як сповнити треба наказ твій.
 Але ти от-що скажи менї тільки, будь ласкав, по правді :
 Чи не зайти за одно по дорозї й дати знати Лаерту
 Бідному ; він спершу, хоч і вбивавсь, правда, за Одисеем,
- 140 Але-ж усе було діла глядить і з рабами в оселї
 Завше бувало трапезує, як час обїдїй настяне ;
 Отже тепер, є того часу, як ти-пак поїхав у Пилос,
 Він вже нї їсти, нї пити не хоче й, як кажуть, не може,
 Тай на роботї ёго не видати : сидить та сумує,
- 145 Й плаче гіркими, а висох — то тільки кістки лиш та шкура“.
 І свинопасовї так Телемах вельми мудрий одвітив :
 „Шкода! але-ж хоч і жаль, ёго мусимо кинуть допоки ;
 Бо як би в нашїй се волї було вибїрати, що найлучче,
 То перш од всїго я вибрав би, що б мій отець повернувся.
- 150 Ну, дїду, йди-ж тай вертайся, а гаїтись в полі з Лаертом

Нічого ; ти натякни тільки матері словом на здогад
Що б найскорійше послала потайно вона до Лаерта
Клюшницю, а та з'уміє вже оповістити старого“.

З сими словами піднявсь свинопас, взяв у руки сандали,
155 Та підв'язавши під ноги, у город пішов ; а Афина
Зараз і спотерегла, що Евмей уже с хутора вийшов.
От, підійшла вона близько, тепер вже подобная жінці
Гарній, високій і до рукоділля штучного дотепній.
Стала-от перед дверми, Одисееві тільки з'явившись,

160 Сам-же ёго Телемах її овсім і не запримітив, —
Бо пак не всякому-то і являються боги безсмертні
Вздріли богиню й собаки, але-ж не брехали, а з гарком
В ростіч пішли, підобгавши хвости, й по кутках поховались.
От-же моргнула вона Одисееві ; той догадався,

165 Зараз з оселі-от вийшов і став серед двору під тином
Біля Афини, і та почала ёму так говорити :

„Ну, Лаертенку, родину Зевеса, меткій Одисеею !

Вже от-тепер ти од сина не тайсь, розкажи ёму — хто ти ;
Вмовтись собі, як би смерть женихам і погибель вчинити,

170 Та і ідіть вкупі в город славетний ; не довго й сама я
Буду баритись : прийду, бо кортить допомгти вам у січі“.

Так-от сказавши, вона золотим ёго прутом торкнула :

З разу на нёму знайшлась чисто випрата бурка і хитон ;
Стан ёго вірівнявсь в струнку, вернулася і молодощі

175 Знов став брунявим з лиця, та огрядним, а зморщини щезли,
Чорна зробилася знов борода, почорніли і вуси.

Все се зробивши, богиня пішла ; Одисеей-же вернувся
В хату. І тут Телемах, увидавши ёго, здивувався ;

На бік і очи звернув, бо злякавсь, — чи не бог се який є.

180 Далі, набравшись духу, почав ёму так говорити :

„Інчим зовсім ти став, чужесторонче, ніж був-от недавно :

Інча на тобі одежа, тай тіло уже не те саме.

Ти певне бог якийсь с тих, що широким володають небом.

Будь-же до нас милостивим ! а ми тобі любу офіру

185 Справим і злотом тебе обдаруємо, — змилуйсь над нами !“

І Телемахові от-щó сказав Одисеей богорівний :

„Ні, я не бог ; і чому ти мене до безсмертних рівняєш ?

Я... я твій батько, по нім що ти тужиш, вбиваєшся, плачеш ;

І через кого ти витерпїть мусив згнушення і здирства“.

190 Так-от сказавши, він сина обняв і почав цілувати ;

Слєзи, що здержував досї насилу, поринули раптом.

А Телемах, — бо він все ще не вірив, що б був ото батько, —
Речи такі Одиссеєві став говорити й промовив :

- „Не Одиссей ти — мій батько, а демон: мене ти морочиш,
295 Що б іще більше жалю завдавати мені й сумування;
Бо чоловіку своїм власним розумом дива такого
Зроду не вдіять, коли-от сам бог не захоче, прийшовши,
Легко й од разу зробить молодим чоловіка старого.
Ти-ж ще недавно старим був, одежину мав непуцящу;
200 А от-тепер вже подібен до богів, щó небом кермують“.

Знов Телемахові став Одиссей хитромудрий казати :

- „Е, Телемаче! нема чого овсім тобі дивуватись,
Що ось твій батенько рідний вернувся й сидить в себе в дома.
Другий сюди Одиссей вже напевне, не прийде ніякий;
205 Се-ж бо я самий — твій батько таки, через двадцять-от років,
Бід натерпівшись в чужині, у рідную землю вернувся.
Сї-ж обертання мої се єсть справа богині Афини,
Котра мене і зробила таким, яким їй захотїлось;
Бо вона може зробить чоловіка й на старця похожим,
210 І обернуть ёго знов в молодого в хорошій одежі.
Легко і вільно безсмертним, щó небом широким кермують,
Як і прославити з смертних кого, так і в халепу вкинуть“.

Так-от сказавши, він сїв. Телемах тоді кинувсь до батька,
Став цілувати, обнявши, й гіркими-гіркими задлявся.

- 215 Взяв їх обох жаль великий — і сина і батька старого :
Плакали гірко обїдва і довше, ніж птиці, сказати би, —
Хижі скиглять — пазюристі й шуліки, в котрих із гнізда їх
Видерто геть голопуців, щó й в колодочки не ще вбилесь.
Так і вони голосили, гіркі проливаючи слізи,

- 220 Й так би проплакали певне, аж поки б і сонце спочило,
Як би не заговорив Телемах був до батька од разу :

„Ну, на яким-же ти човні сюди, милий тату, приїхав;
Хто й морякі теж отті, щó привезли тебе на Іоаку ?

Вже-ж пак не пішки прийшов ти сюди по солоному морю!“

- 225 І у одвіт ёму знов Одиссей бідлашний промовив :

Зараз, дитя моє любе, скажў тобі все достоменно :

Славні човніами Феаки мене привезлі, щó і других

Веїх перевозять людей, хто б до них і коли б не приїхав ;

Сонного винесли с човна на беріг мене й положили

- 230 Тут на Іоаці, і добрих мені надавали дарунків :

Й золота, й міді багато, й гаптоване вбрання роскошне

Все те добро у печерах сховав я з наказу богині,

- Та і сюди-от прийшов теж з наказу самої Афини,
Що б нам у-купі умовитись, як женихів повбивати.
- 235 Перелічи-но мені женихів геть усіх до одного,
Хай буду знати — і скільки їх й що то за люде вони є;
А опісля вже я розумом певним своїм поміркую,
Чи-ото зможем самі ми у двох тільки з ними боротись,
Чи таки треба нам буде ще й других шукать на підмогу“.
- 240 І Телемах вельми мудрий почав ёму так говорити:
„Тату! не раз, правда, чув я про славу твою надзвичайну,
Що й воювати руками мастак ти й совітом розумний;
Але-ж велике ти слово сказав, — мені стало аж страшно.
Нам двом не можна ніяк ту юрбу юнаків побороти:
- 245 Тих женихів не десяток, не два, але більше далеко.
Я тобі їх подічу, і ти знатимеш — скільки їх ліком.
З Дуліхіоса їх пятьдесят два, молодці все добірні
Та ще й прислужників шестеро завше з собою приводять;
Двадцять чотири затим чоловіка із острова Сами,
- 250 А із Закинта лісистого по двадцять хлопців Ахейських,
Тай із самої Іоаки дванадцять, усе з дуже славних;
Межи отсими є й Медон: він звістник і дивний співака,
Та двоє служок, дотепних розрізувать всяку печеню.
От-же, як з ними веїма тільки в двох ми зітнемось в сьвітлиці,
- 255 Не претерпіть би тобі в своїм домі гіркого насильства;
В решті-ж ти сам поміркуй, може й справді кого пригадаєш,
Хто б нам обом у сій справі міг поміч подать щирим серцем“.
- І Телемахові от-що сказав Одиссей богорівний:
„Ти-от послухай, та добре собі зрозумій, що скажу я;
260 Досить з нас буде Афини, та ще й з її батьгом Зевесом,
Чи, може, справді б то інчого треба шукать оборонця?“
- І у одвіт ёму знов Телемах вельми мудрий промовив:
„Славні обидва помічники сї, про яких ти говориш;
Тільки високо сидять вони, в хмарах, — от тим-то й царюють
- 265 І над людьми на землі тут і над беземертними в небі“.
- Знов Телемахові став Одиссей богорівний казати:
„Знай-же: не довго обидва вони і баритися будуть
В хмарах на небі, як тільки між нами та між женихами
Там у палатах моїх колотнеча вчинїться і єїча.
- 270 Ну, а тепер, лиш займеться Зірниця, іди ти до дому
Та з гордовитими там женихами ніби забавляйся.
А мене потім уже свинопас припровадить у город;
Старцем я знову зроблюся пікчемним, старим та обдертим,

- І як що може мене в моім домі з'обідять, ти волі
 275 Серцю й рукам не давай, а терли, щоб б мені не робили;
 Хоч би за ноги мене волокли за поріг по підлозі,
 Хоч би й стрілами пускали у мене, ти мушиш терпіти.
 Тн їх спиняй, говори, що б вони перестали дуріти,
 Але-ж пак словом ласкавим; вони не послухають, правда,
 280 Бо вже для них час пригоди приспів, день їх наглої смерти.
 Ще тобі от-щоб скажѹ, памятай тільки, що б не забути:
 Скоро лиш я своїм серцем почую, що близько Афина,
 Зараз до тебе мотну головою, а ти, догадавшись,
 Броню вояцьку, щоб висить, і всю, що лежить, у ванкиру,
 285 Винеси, тай поскладай у сьвітлиці у сховнім куточку;
 А женихам, як почнуть вони в тебе цікаво питати:
 „На-щоб се ти повиносив?“ скажи, піддуривши ласкаво:
 „Се я од диму сюди поскладав; бо не тою вже стала
 Броня, якою лишив Одиссей, од'їзджаючи в Трою:
 290 Пилом припала й од диму поржавіла вся й почорніла;
 Тай задля того ще, що Корнїєнко мене надоумив,
 Що б часом ви, повпивавшись та сварку піднявши загальну,
 Не покалічились, не осоромили б бенкету, дому
 Й сватання; бо те задізо — кортячка: само тебе тягне!...“
 295 А задля нас двох зоставиш дві шаблї, два списи й щитів два
 З шкури волової кожному, що б у руках нам тримати,
 Як-от накинemosь на женихів; їм Паллада Афина
 Та замишпливий Зевес їх вгамують і розум помутять.
 Ще тобі й ось-що скажу, памятай тільки, що б не забути:
 300 „Як що ти справді мій син, притоменної крові моєї,
 То що б ніхто не довідався, що Одиссей у палатах,
 Анї Лаерт що б не знав про се, ні свинопас що б не відав,
 Ні с челядинців і жаден, ні навіть сама Пенелопа.
 Будем самі собі в двох приглядатися до покоївок
 305 Тай до твоїх челядинців — які-то тепер у них думки:
 Чи ще й тепер нас обох вони мають в шанобі й бояться,
 Чи їм байдуже, й тебе, що вже в літах таких, зневажають.
 І у одвіт йому знов славний син так почав говорити:
 „От незабаром ти, тату, спізнаєш, яке в мене серце
 310 Беться у грудях; бо я, хвалить богів, уже не дитина.
 Тільки шкода! „З сього збитку, як кажуть, не буде прожитку“.
 Задля обох нас; подумай лиш сам, поміркуй, той побачиш.
 Часу чимáлого треба, що б кожного думки вгадати,
 А вороги у палатах тим часом познищують майно,

- 315 Все позбавляють ні за-що без жалю і шани безкарно.
 Що-ж до жінок, то кажу: придивися до них таки добре,
 Хто з них соромить тебе і які межі ними невинні;
 А чоловіків, що-от живуть в хуторі та при кошарах,
 Нам назирати не сьлїд: се пак можна і посьблї зробити,
- 320 Як що і справдї було тобі чудо 'д Егидодержавця".
 Так-ото батько старий з любим сином собі розважали;
 А до Іоаки тим часом уже підпливав оттой човен,
 Що Телемаха із Пилоса віз з ёго всїм товариством.
 Як припливлї-ж то вони у пристань глибоку, затишну,
- 325 То перше витягли чорного човна свого тут на беріг,
 Потім і снастї човенні позносили служки моторні,
 А подарунки багаті геть всі до Клитїя однесли.
 Зараз послали і звістника в город, у двір Одисея,
 Радїстну звістку подати скорїйш Пенелопї премудрїй,
- 330 Що Телемах пішов до свинопаса на хутір, а човна
 В город провадить казав, що б шановная мати-цариця
 З ляку даремного серденька свого собі не вялила.
 Звістник дорогою ще пострічавсь з свинопасом, котрого
 Послано в город, що б звістку ту саму подати царицї.
- 335 І як-ото вони в купї вступили в палати царевї,
 Звістник почав перед всіма рабїнями так говорити:
 „Вже любий син твій, царице, щасливо з дороги вернувся"
 А свинопас собі нищечком переказав Пенелопї
 Теє, що син її любий ёму наказав оповідать.
- 340 Переказавши-ж як сьлїд те, що син наказав господарський,
 Знявсь тай пішов собі знов до свиней із сьвітлицї й с подвіря.
 А женихи, то й носи вже повісили, — так засмутились!
 Вийшли с покоїв на двір, під барканом високим с причлїку
 В ряд на камінних, обтесаних гарно, лавках посїдали.
- 345 Первим до них Евримах Полибенко почав говорити:
 „Браття! велике тай сьмїливе вчинено так Телемахом
 Дїло — отся-от дорога, а ми говорили: не вчинить!
 Треба не гаючись нам наготовить найлуччого човна,
 Та і гребцїв набїрати дотепних, що б як найскорїйше
- 350 Оповістити тамтих, хай вертаються зараз до дому".
 Ще і не все було сказано, як Амфином, придивившись,
 Човна побачив у пристанї серед глибокої саги;
 Бачив, як паруси й весла знімали гребцї і ховали.
 От, засьмїявшись, став до товаришів та з говорити:
- 355 „З оповіщенням уже не турбуємось: вони-он вернулись.

- Мабуть їх бог напугив, а чи може самі додивились
 Човна, що плив мимо них та не весіли ёго наздігнати“.
 Так він сказав. От, товариші с човна один по одному
 Вийшли на беріг, меткі-ж служки на суходіл перше човна
 360 Витягли, потім веї снасти човенні однесли до дому.
 Веї пісьля того юрбою пішли на майдан, і нікого
 Другого ні з молодих, ні з старих не приймали до ради.
 Раду такими словами почав Антиной Евпитенко :
- „Шкода, що боги сёго чоловіка спаслі від нещастя
 365 Дивно : по дню вартовії сиділи по рогах шпильєстих
 Купами завш ; а як тільки-от сонце бувало спочине,
 То ми на бѣрезі й жадної почи не спали, а в морі :
 Завш було в бистрому човні стрічаємо божу Зірницю,
 На Телемаха у чатах, що б злапать ёго й доконати ;
 370 Мабуть таки, що сам демон ёго запровадив до дому.
 Нумо-ж : давайте тепер-от придумаєм знов Телемаху
 Певную згубу, що б він вже од нас не утік, бо я знаю :
 Поки він буде живий, наше діло — даремная праця.
 Сам він уже не дитина : і розум є в нього й дотепи ;
 375 А Іоакійєська громада давно вже до нас не зичлива.
 Треба спішити, поки ще він не скликав на раду Ахейців.
 Знаю я, — ох, знаю добре, що діла він так не покине,
 А розлютується : встане і веім громадянам розкаже,
 Що ми убити ёго замисляли, та бачте, не весіли ;
 380 Й люде почувши, не бійсь, не похвалять лихого наміру,
 Ще не зробили б якої біди, і веїх нас не прогнали б
 З нашого-ж краю, і підем тоді вітра в полі шукати...
 Треба ёго або в хуторі злапать, або по дорозі
 В гóрод. Худобу ёго і багатство собі заберімо,
 385 Рівно те межн собою усе поділивши, палати-ж
 То оддамо ёго матері й тому, за кого там вийде.
 А як моя ся порада вам не до сподоби, й ви б хтіли,
 Що б він був жив, та що б сам володарив дідизною всею,
 То вже нам більше у куші смачних ёго страв не вживати,
 390 Тутки збіраючись, а вже з своєї господи ми мусим
 Свататись і приенять подарунки весільні, й вона-пак
 Вийде за того, хто більш подарує й до серця їй буде“.
- Так він сказав ; веї мовчали, мов в рот води понабірали.
 Трохи вже згодом піднявсь Амфином і почав говорити, —
 395 Спи славний Ниса, володаря мудрого — Аритієнка,
 З Дуліхіуса, де трави розкішні ростуть і пшениця.

- Він видававсь між всіма женихами найбільш Пенелопі
 Уподобався речами розумними й серцем прихильним.
 Він-от, добра всім бажаючи, став женихам так казати:
- 400 „Браття молодці! не хтів би я, що б Телемах був убитий:
 Діло страшне се — вбивати царів і царського хто роду.
 Перш ми богів давайце спитаєм, попросим поради,
 І як що Зевса закони великого се нам дозволять,
 Сам я убою Телемаха та й другим скажу: убивайте!
- 405 А коли боги не зволють, кажу я вам — киньте сю думку“.
 Так-от сказав Амфином, і вподобалось всім його слово;
 Зараз усі, повстававши, в палати пішли Одиссея,
 І увійшовши в покої, всі в ряд на лавках посідали.
 А Пенелопа премудра тим часом надумала інче —
- 410 Вийти з своєї світлоньки й явитись перед женихами
 Гордими; бо перечула, що сина замислили вбити:
 Звістник їй Медон сказав: він підслухав, як ті умовлялись.
 От, вона входить в світлицю, жінок-покоєвок забравши,
 І появившись перед женихами, жона богорівна
- 415 Біля стовпа, підпирав що-от стелю мережану, стала,
 Ліця густою наміткою з веби тонкої закривши.
 Грімнула на Антиною сердито і так-от сказала:
 „Слухай-но ти, Антиною лукавий! про тебе говорять,
 Що на Іоаці ти між однолітками самий найлуччий
- 420 Серцем і розумом; ти-ж пак зовсім не такий, як-от кажуть.
 Дурню! за-що ти замислив погибель і смерть Телемаху,
 Тай на прощан*) не звертаєш уваги, за котрих Зевес сам
 Сьвідок? То гріх — свому-ж ближньому серцем лихе замисляти.
 Не памятаєш хиба, як прибув на Іоаку твій батько?
- 425 Як од громади тікав він, злякавшись пімети на себе,
 Що до Тафійських пристав розбишак, та у купі із ними
 Добрих Теспотів ограбив, що з нами були завжди дружні?
 Як його хтіли убити і вирвати серце із грудей,
 А його майно багате вельми по шматочку рознести?
- 430 Як Одиссей зупиняв і здержав розлітовану гурму?
 Ти-ж тепер дім його нищиш, безетидо, а сватаєш жінку!...
 Сина вбиваєш, мені-ж то вже й надто таки досаджаєш.

*) *ἰκέτι* — прощане (проща), богомольці, що просять прощення за які-небудь гріхи; за таких прощан заступався Зевес, котрого Гомер і називає: *μάρτυρος* — сьвідок і *ἰκετήσιος* — прощальник (XIII, 213). „Тай на прощан не звертаєш уваги... і д. «οὐδ' ἰκέτας ἐμπύζειν, οἷσιν ἄρα Ζεὺς μάρτυρος». Сьвідок (сьвідчати — заступатись).

Краще, кажу, ехаменися, перестань; ехаменїться усї ви!“
 Її одвічаючи, от-щó сказав Евримах Полїбенко:

- 435 „Ікарїївно, царице й премудра жоно — Пенелопо!
 Та ти не бїєсь, не турбуйся душею об сїм, не вбивайся.
 І не було чоловіка, й нема, тай не буде такого,
 Що б-от на сина твого Телемаха посьмїв піднять руку,
 Поки на свїті живу я та поки на сонце дивлюсь ще,
 440 Я тобі ось-що скажу, і воно таки сповниться справді:
 Зрадця такого у крок чорна кров заструмиться вкруг снїса
 Мого, бо часто й мене Одиссей, городів розоритель,
 Пестив: посадить було на колїнах у себе й печенї
 Ткне менї в ручку й солодким вином було завше напоїть.
 445 От, через що менї і Телемах над усїх однолїтків
 Єсть наймилийший: єму, кажу-ж, нічого смерти боятись
 Од женихів, а од богів — то вже захватнєсь не можна“.

Так він її розважав, а сам синові коїв погибель.

Смўтна пішла Пенелопа в свїтлицю на вишках роскїшну;

- 450 Плакала по Одиссею, по мужу жаданому, поки
 Її не склїпила очей мїцним сном синеока Афина.

Добре вже смерклося, як свинопас на свинарню вернувся,
 Де Одиссей с Телемахом у двох готували вечерю,
 Годовика кабанця заколовши. Тим часом Афина,

- 455 Ставши близенько біля Лаертенка свого, Одиссея,
 Знов єго прутиком вдарила й дїдом старезним зробила,
 В шмаття брудне одягнула єго, що б Евмей, увидавши,
 Часом єго не пізнав та пішовши про все б Пенелопї
 Не об'явив, — язика він не вмїв за зубами держати.

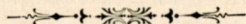
- 460 Перший ото Телемах свинопасовї слово промовив:
 „Вже, ти, Евмею, вернувся? ну, щó-ж там у городї чути?
 Чи женихи отї зрадцї уже повернулися с чатів,
 Чи ще сидять таки там і мене-ото підтрегають?“

І у одвіт на те слово Евмей свинопас єму мовив:

- 465 „В городї я не мав часу, та правду сказати, й не хотїлось
 Вештатись промїж людей та роспитувать: я поспїшав лиш
 Звістку подати й скорїйше на хутїр до вас повернутись.
 Я пострічавсь на дорозї з одним із твого товариства,
 Звістником: він-ото перший про тебе й сказав твоїй пенцї;
 470 Друге-ж то ось-щó я знаю, бо бачив своїми очима:
 Вже я під городом був на горбочку, Єрмейському, — знаєш?
 Як спостерїг скороходного чорного човна, щó входив
 В пристань у нашу; багато людей там на нєму сидїло:

Ввесь він кишів од щитів і од списів з обох кінців гострих.
475 Я і подумав: мабуть, се вони! а чи правда — не знаю“.

Так він сказав. Телемахова сила сьвята засьміялась,
Глянувши батькові в вічі мельком, крадькома од Евмея.
От, як скінчили роботу вони, зготувавши вечерю,
То й посідали всі троє за стіл і вечеряли смачно;
480 А як наїлися добре, до сити і в смак напилися,
То й про спання вже тоді спогадали й про сон, божий данок.

ОДИССЕЇ Р.

ПІСНЯ СІМНАДЦЯТА.

Телемах з Одиссеєм в палатах.

- Скоро лиш рання рожева Зоря євітова занялася,
Встав Телемах, любий син Одиссея, коханця безсмертних;
Вмився, вдягнувсь, підв'язав під підшви хороші сандали,
Взяв в руки списа важкого, щб зручно так в жмені тримався,
5 І, виряжаючись в город, сказав свинопасові своєму:
„Діду! отсе-ж я у город іду, що б мене сама мати
Бачила; бо, як я мислю, не перше вона перестане
Плакати та убиватись, гіркими слізми обливатись,
Нїж як побачить самого мене. Тобі-ж от-щб велю я:
10 Ти проведи сєго странника бідного в город, нехай там
Хлїба випрошує, певне подасть єму всяк, хто лиш єхоче,
І паляницю й вина, а менї нема снаги гостити
Вєїх, хоч би й странників: в мене самого болячка на серці.
А як почне старий сердитись надто, то гірш задля нєго
15 Буде самого: я завш люблю правду у вічі казати“.
- Тут Одиссей хитромудрий на се єму зараз промовив:
„Друже! і сам пак не дуже я тут зоставатись бажаю.
Старцеві лучче запевне у городї, нїж тут в пустинї,
Хлїба прохати: там завше подасть єму всяк, хто лиш єхоче.
20 А проживати оттут при хлївах, я не в тих уже лїтах,
Щб у послугах старшбму попихачем завше коритись.
Йди собі, а мене сей проведе от єму що велиш ти,
Зараз, — погрїться б по трохи та що б і на дворї степлїло:
Дуже невчасна у мене одежина, так не здолав би
24 Раннїй морозець, бо город, ви кажете, звїдси далеко“.
- Так він сказав. Телемах-же пішов собі зараз із хати

- Й, поспіхом йдучи вперед, женихам все придумував кару, —
 Так і дійшов він до власних палат і тіннявих й розкішних.
 Списа важкого свого притулив тут до танку, а потім
- 30 Сам у покої пішов, камяний поріг переступивши.
 Перша ёго запримітила мамка стара Еврикляя,
 Що застеляла м'якими овечими шкурками стільці;
 Тільки побачила, так і заллялась слізми. Тут і друга
 Челядь жіноча царя Одиссея уся позбігалась, —
- 35 І почали цїлувать ёго в голову, в руки і в плечі.
 Трохи згодя у світлицю ввійшла й Пенелопа премудра, —
 Станом вдавала вона на Діяну або на Венеру;
 С плачем упала обома руками на милого сина,
 Поцїлувала в голівку дитя своє та в ясні очі
- 40 І почала, гірко плачучи, речи крилаті казати:
 „Вже ти прибув, Телемаче, мій свїте ти яєний? а я вже
 Не сподївалась і бачить тебе, як поїхав ти в Пилос
 Нишком од мене на човні прочути про милого батька.
 Ну, розкажи-ж менї, де ти бував де що чув і од кого?“
- 45 І їй на се так сказав Телемах трохи-трохи не с плачем.
 „Ненечко! не завдавай бо жалю менї й серця у грудях
 Не засмучай: я-ж-от спасся од певної пагуби злої.
 Лучче візьми покоєвок, піди собі в верхню світлицю,
 Вітри там слёзи, умийся та, в чисту сукецьку вдягнувшись,
- 50 Веїм помолися богам; обїцая непорочну принести
 Їм гекатомбу, то Зеве нам допоможе за все відомститись.
 Я-ж се піду на майдан чужоземця одного покликать,
 Що-от сюди із далекого краю зі мною приїхав.
 Ёго ранїш я послав сюди в город з усїм товариством
- 55 І наказав, що б Пірей ёго взяв до своєї господи,
 Що б й частував ёго, кречне шануючи, поки прийдú я“.
 Так-от він мовив, і сказано слово се їй не на дарма*):
 Зараз пішла вона, вмилася, чисту сукецьку вдягнула
 І непорочні безсмертним усїм гекатомби принести
- 60 Пообїцала, що б Зеве допоміг їм за все відомститись.
 Трохи згодя й Телемах, взявши списа, з високих тїнявих
 Вийшов палат, а за ним і собаки побігли гавкучі.
 Дивною надто красою ёго надїлила Афина,
 Так що усї громадяне, уздрівши ёго, здивувались.
- 65 З гомоном тут обетушили ёго женихи гордовиті

*) τῆ δ' ἄπτερος ἔπλετο μῦθος = не пролетіло мимо, не пропало задаремне.

З словом прихильним до нього на губі, а з зрадою в серці;
 Та Телемах не тулився до них, сторонивсь од їх гурми, —
 Взяв тай пішов, де сиділи отцеві приятелі давні:
 Ментор, коханець богині Афини й Амфит з Адітерсом;

70 Там межі ними він сів і про все розказав, що лучилось.
 Потім до них надійшов ще й Пірей, своїм списом славетний
 З города йдучи, з собою привів на майдан чужоземця.
 Встав Телемах з свого місця, побачивши з далека гостя,
 Й як привітались, то першим Пірей почав так говорити:

75 „Зараз пошли, Телемаче, жінок у мій дім, що б забрати
 Ті подарунки, тобі що їх дав Менелай Атрієнко“.

А Телемах перебив його й став йому от-що казати:

„Друже! не знаєм ще ми, який буде кінець сьому ділу;
 Як-що мене женихи гордовиті убіють у палатах

80 Тайно, то й батьківщину мою всю проміж себе поділять:
 Лучче нехай-же тобі вже достануться ті подарунки,
 Ніж кому-небудь із них; а як я женихів повбиваю,
 То ти на radoцax сам тоді і принеси ті дарунки“.

Так-от сказавши, повів чужоземця до себе в палати.

85 В інші покої вступивши, вони собі пороздягались
 І на стільцях та крісёлках хламиди свої розложили.
 Потім в гладенько обтесану лазню пішли та скупались:
 Мили обох їх рабині і маслом обох намастили
 Й поодягали в хитони і у волохаті хламиди.

90 Вийшовши з лазні, вони на крісёлках м'яких розмістились.
 Гарним горням золотим покоївка зливала їм воду —
 Руки умить, над лоханею срібною, і перед кожним
 Столик обтесаний гарно складний розложила, принісши,
 Далі ввійшла стара клюшниця с хлібом в кошалці і страви

95 Всякої досить принесла з усього, що було в господі.

Мати-ж сиділа насупроти їх при високім одвірку
 Теж на крісёлку і вовну тоненьку на кужилі пряла, —
 Ті-ж до готової страви лиш руки свої простягали.
 От, як вони і наїлися добре і в смак напилися,

100 Так почала говорити до них Пенелопа премудра:

„Ну, Телемаче, піду-ж я отсе до сьвітлиці на вишках,

Тай положусь на постіль, що для мене жалібною стала.

Завш обливаю слізми її с тої пори, як твій батько

В Трою поплив з Атрієнками; ти-ж — який добрий! не хочеш,

105 Перш ніж прийдуть женихи гордовиті сюди у покої

Про Одиссея міні розказати, що чув ти й від кого“.

- І Тедемах велемудрий на се їй почав говорити :
- „Ну, нене, слухай-от : я тобі зараз скажу усю правду.
Їздили ми аж у Пилос до Нестора, пастиря люду*).
- 110 Нестор ласкаво прийав мене в пишних високих палатах
І частував та так щиро, ніби-от отець свого сина,
Що́ то пісьля кільканадцять аж років вернувся с чужини ;
Так само щиро мене він вітав тай сини ёго славіні.
А про отця бідолашного він говорив, що ніколи
- 115 Навіть не чув ні од кого — чи він ще живе, чи помер вже.
Він мене до Атрієнка, на спис мастака**) Менелая,
Кіньми своїми послав на своїм-же цвяхованім возі.
Там я ввидав Аргивянку Єлену, за котру багато
Бід натерпілися, с попуску богів, Аргивці й Троянці
- 120 І запитав мене сам Менелай, знаменитий вояка,
Ради якої потреби прибув я в сьвятий Лакедемон ;
І я ёму розказав достоменно усю щиро правду.
Він пісьля оповідання мого так до мене промовив :
- „Горе! коли на постіль чоловіка запеклого в січах
- 125 Силоміць хочуть залїзти негідні почвари безсилі...
Се б-то : як би олениха, в печері страшеного лева
Діток маленьких своїх, оленяток, покинувши спати,
В гори побігла б сама, чи то в ліс, чи в діброви зелені
Пастись, а лев у печерю без неї свою навернувся, —
- 130 Склалася б гірка недола і їй і її оленятам,
Так неминучу біду й Одиссей принесе невгомним.
Я не від себе скажў тобі, ти-ж не лякайсь, не збрешу я.
Як би се, — батьку Зевесе, Афино і ти, Аполлоне, —
Та Одиссей посеред женихів появилсь таким самим,
Як в супереччї він стявся раз с Филомелідом в Лесбосї
- 135 Їй гепнув ним об землю так, що аж всі здивувались Ахейці ;
Так, що б таким він явився серед женихів, у їх гурмі, —
Всім би гірке-прегіркеє їм склалося разом весїлле!
Ну, а про те, про що пильно питаєш, чо́го так бажаєш,
Я не від себе скажў тобі, ти-ж не лякайсь : не збрешў я :
- 140 Все, що я буду казать, говорив менї знахар правдивий,
Морєський дїдуєь, і що чув не втаю с того я ні словечка.
Батька дїд бачив на острові, в гарних палатах, Калїпен
Німфи ; вона ёго силою вдержує, а бідолаха

*) ποιμένα λαών. Зр. Словар Желехівського: Люд — народ, люде = Volk.

**) δουρικλειτόν Μενέλι.

Плаче гіркими й не може ніяк у свій край повернутися:
 145 В нього ні човнів, ні весел нема та нема й товариства,
 Що б у отчизну його провозжати по темному морю“.
 От-що сказав мені цар Менелай Атрієнко білявий.
 Потім поїхав-ото я назад; ходовій*) мені боги
 Вітер послали: їх ласкою я і дістався до дому“.

150 Так він сказав, а у матері тѣхнуло серце, забилось.
 Потім почав говорити і Теоклимен боговидий.

„Вельми шановна жоно Одиссея царя, Лаертенка!

Він, як я бачу усього не знає, мене ось послухай:
 Я вам обом все одкрию, як єсть, не втаю ніже йоти.
 155 Хай-ото свідками будуть: Зевес, ся гостлива трапеза
 Й чесна господа царя Одиссея, в котрій-от сижу я,
 Що Одиссей безпремінно є тут на Іваці: сховався десь
 Та крадькома і вивідує скрізь про тутешні мерзенні
 Справи і нишком собі женихам всім виковує кару.

160 Я таку, бачте, прикмету видав, ще пливучи на човні,
 Віщую птицю, і дав Телемахові знати, гукнувши“.

І Пенелопа премудра на се ёму от-що сказала:

„О, як би, гостю, отсе твоє слово та сповнилось справді,
 Мав би за се ти од мене й почоту та і подарунків

165 Стільки, що вєяк, хто б є тобою не стрінувєсь, напевне б позаздрив“.

Так-от у трох вони етиха собі розмовляли в покоях;

А женихи забавлялись на дворі як раз перед ганком:
 Мідні кружала та списи короткі пускали у мѣту
 Серед повір'я, де завше у них бучні грища справлялись.

170 А як настала обідня пора й поприходила є поля
 Дрібна скотина, котору їм завш на обід приганяли,
 То джура Медон сказав женихам (а вони сього джуру
 Дуже любили і завше з собою за стіл садовили):

„Хлопці-молодці! ви грищами добре себе вдовольнили;

175 Ідїть-же тепер до покоїв та будем обід готувати:
 Дїло не кепське, по правді сказати, пообідати в пору“.

Так він сказав; женихи повставали, послухавшись зову,
 І, увійшовши в покої роскішні, вони поскидали
 З себе хламиди й роскидали скрізь по стільцях та ослонах.

180 Тай заходилися різати і баранів і кіз етих,
 Кілька кнурів закололи й вола гуртївного забили, —

*) х о д о в і й (вітер), укарїнський термін = попутний (див. Манжури: „Сказки“
 etc. стор. 148).

Все то собі на обід. А тим часом із хутора в город
Лагодились — Одиссей з свинопасом у двох богорівним.
Перший почав говорити свинопас, ватажок над всіма пастухами :

- 185 „Друже! тобі забажалось таки-от доконче с'єгодня
В город піти, як господар наказував; а, сказати правду,
Лучче б хотів я оттут тебе сторожем хати лишити;
Та-от не с'мію, боюсь, бач, господаря, що б не полаяв
Потім мене, господарська-ж лайка — та-ж халепа, — гірше!
190 Ну, так ходімо-ж мерщій, бо і вечір от-от незабаром,
А в сій свитині під вечір тобі буде холодно дуже“.

І свинопасові так одповів Одиссей хитромудрий :

„Знаю я і розумію: с' тямущим бо маєш ти діло...
Й справді, ходім-но, а ти вже, будь ласкав, покажуй дорогу;

- 195 Та чи нема тут у тебе де-небудь якої гірлиги,
Що б підпиратись, бо, кажуть, дорога непевная дуже“.
Так він сказав, перевів на скосі с плечей стару торбу
Всю у латках, а замість ремінця відбувала мотузка,
А свинопас ёму ткнув в праву руку ціпок сучковатий, —
200 Так і пішли вони в двох, а на хуторі пси с пастухами
Позоставались на варті. Евмей вів господаря в город
Старцем бач певним і дуже старим; він тепер вже здавався
Згорбленим в брудній, поганій, зовсім не звичайній одежі.

От, каменистою стежкою йдучи, вони опинились

- 205 Уже й коло города, біля криниці, куди городяне
Завше до воду ходили; криниця була на цямринах
Ітак її збудував і браті — Поліктитор та Ниріт.
Навкруг криниці роскинувся гай водозростних тополів,
Де с' під високої скелі погожа вода протікала;
210 А поверх скелі на самім вершечку вівтар був збудован
Німфам, де всі подорожні офіри приносили завше.
Там наздігнав їх обох козовід Долієнко Мелантій, —
Кози у город він гнав, які луччі були у кошарах,
Для женихів на обід, — за ним ще двох ішло козоводів.
215 Тільки-от вздрів Одиссея з Евмеєм, той став сороміцький
Лаять обох, і вельми прогнівив Одиссеєве серце:
„От, як тепер у нас: негідь той водить з собою ледащо.
Кажуть-же люде; кривий до кривого, с'їлий до с'їлого“.
Ну, а тепер-же куди се ведеш, свинопасе скажений,
220 Старця с'єго-от, набріду уїдливу і блюдолиза,
Що і на бенкетах чухає плечі кашиві одвірком
Та все випрошує лишень недоїдки, а не що друге.

- Ти б дав мені ёго : хай би-ото вартував при кошарах
 Та замітав нам хліви і підстїлки носив козенятам.
- 225 Їв би сироватку там і гладким би зробився напевне.
 Що-ж? він не дурень : позвик до дурниці, і вже не захоче
 Взятися знов до роботи, а вештатись буде по людях
 Та так старцюючи пузо своє напихать ненаситне.
 Я тобі от-що скажу, і воно так сповниться справді:
- 230 Як що посьміє піти він в палати царя Одисея,
 Дуже багато стільців полетить в ёго кучму кашиву,
 З рук женихів ; полатають боки ёму й ребра полїчать.“
 Так він сказав, і проходючи поуз, брикнув Одисея
 В крижи пятою, мов кїнь, та не зміг ёго з стежки зіпхнути.
- 235 Той нерухомо устояв на місці й почав міркувати —
 Вдарить од разу цїпком й дух поганий що б виперти з ёго,
 Або, вхопивши за ноги, об землю шпурнуть головою.
 Але, подумавши, здержався. От, свинопас на Меланта
 Грізно зиркнув і молитнєнь почав, в гору руки піднявши :
- 240 „Нїмфи криничані, Зевсові дочки! як що Одисея вам
 Стегна палив коли-небудь в офїру, покривши їх здоровом,
 Чи козенят, чи ягнят, то отєю мені сповнїть молитву —
 Що б повернувся господар; нехай би привів ёго демон,
 Що б уже сю він пиху твою вею як полѳу розвіяв,
- 245 Бю що так ти несешся і швандяєш лиш от у город
 Завш, а товар бідний хїріє й гине без доглядѳу й пашї“.
 І свинопасові ззову сказав козовід Долїєнко :
 „Тю, на дурного! бач, що загарчав пєс скажений, проклятий?!
 Я коли-небудь ёго одипроважу на чорному човні
- 250 Геть од Іоаки, нехай мені здобичі там роздобув би*
 Ех, як би ще й Телемаха убив Аполлон сріблoduкий
 Нинька в покоях, або що б ёму женихи вкоротили
 Віку так само, як згинув і батько ёго на чужинї.
 Так-от сказавши, погнався вперед, а тих з заду зоставив,
- 255 Бо йшли не швидко. В хвилину прибув до палат господарських
 І, увїйшовши в сьвітлицю, проміж женихів уместився
 Насупроти Евримаха, с которим дружив він найбільше.
 Поралники**) перед ним на столї пайку мняєа поклали,
 А стара клюшниця хліба принесла і іншої страви
- 260 Істи. Тим часом уже надїйшли й Одисея з свинопасом

*) ἵνα μοι βιοτὸν πολὺν ἄλφοι.

**) οἱ πονέοντο.

Й стали з надвору: до них досягнула луна голосної
Кітари, там бо у сьвітлоньці сьпіви уже распочав пак
Фимій. Узяв Одиссей свинопаса за руку, тай каже:

„Дуже хороші, як бачу, палати отєї в Одиссея,

265 І распізнати їх легко од разу між інчими веїми;
Овеїм вони не похожі на другі: подвіре зубістим
Тином обведено та ще й стїною, хорша й подвійна
Брама міцна, що ніхто вже і збройно її не звоює.
Мабуть багато таки там в сьвітлиці людей бенкетує:

270 Дух од печенї доходить сюди та і чути, як грає
Китара, боги самі її бенкету дали в подружжя“.

І у одвіт на те слово Евмей свинопас єму мовив:

„Легко отсе угадав ти, до всєго у тебе дотепя.

Ке-лиш давай поміркуємо, як має бути ся справа:

275 Чи ти попереду ввійдеш в роскішні тїннїяві палати,
Що б женихів тнх побачить, а я підожду тут на дворі,
Чи може краще, що б ти тут зостався, а я піду перший;
Тільки пак не забарись, що б хто-небудь, тебе постерігши,
Чим не ударив, або не прогнав: стерегись тобі кажу“.

280 І неборак Одиссей богорівний єму так одвітив:

„Знаю я і розумію: ти діло с тямущим бо маєш.

Лучче йди ти, а я тут зостануся і буду чекати, —

Я вже спізнався з бідою: і бито мене й перебито!

Сьміливе серце у мене, бо горя зазнав я багато

285 В хвилях і в війнах, нехай на останку і се вже складеться.

Череве тільки не можна ніяк вгамувать ненаситне

Та проклятуще, що людям біди витворяє багато:

Й човни зза нєго шмигляють міцні скрізь по темному морю

Й халепу веїм без розбору — як злим, так і добрим розводять“.

290 Так-от на дворі тихенько вони собі в двох розмовляли;

Пес, що тут спав, підняв голову й вуха у раз насторочив,

Аргос, — то вірний був пес в Одиссея, єго він зростив сам,

Тільки ва влови ще з ним не ходив, бо поїхав у Трою;

Молодь-же-от — парубки єго часто водили з собою

295 На диких кіз, на стрибучих сайгів й на зайців те-ж цибатих;

Се-ж занедбаний лежав, -- не було бо господаря в дома, —

Ввесь у багні у товариачім, що єго дуже багато

Біля воріт пороскидано, що б-ото потім рабині

Вивезли та ним підгноїли ниви на паньському полі.

300 Там-то й лежав бідний Аргос, кліщів увесь повний собачих,

І вже сердега тепер, хоч почув Одиссея близенько,

- Тільки хвостом лиш махав та лиш вуха повісив обидва ;
 А до свого пана близче не зміг уже доплазувати.
 Той-же отсе все ввидавши, слёзу крадькома собі витер,
 305 Що і Евмей не примітив ; і так-от почав говорити :
 „Дивно, Евмею, мені, що отсей пес лежить у багноці ;
 Гарний такий він по стану здається, та тільки не знаю,
 Чи і на влогах він бистрий такий, як на взір єсть хороший,
 Чи може с тих паршуків, що все никають попід столами :
 310 Іх для пихи тільки й держать пани й господарі де-котрі“.
 І одрікаючи от-що Евмей свинопас ёму мовив :
 „Се пес того чоловіка, що вмер десь далеко, в чужині.
 Е, як би він і тепер був такий і на взір і у ділі,
 От яким, їдучи в Трою, ёго Одиссей тут покинув,
 315 Ти б здивувався, побачивши і скорохвацтво і силу.
 Жадна найзлюща звірина ні в пуцах, ні в петрах бувало
 Вже не сховається, як він нагонить : висліджував лепенько.
 Ну, а тепер-отсе хиріє, бо й сам господар загинув
 Десь на чужині, а служки, — вже, звісно, за пса і не дбають.
 320 Всі — і раби і рабині, коли-от пани перестануть
 Ними рядити, уже до роботи не дуже охочі :
 На половину снаги і дотепи Зевес одбірає
 У чоловіка, як лихо ёго та недоля спіткає“ *).
 Так-от сказавши, вступив у розкішні тїняві палати
 325 Й зараз пішов до сьвітлиці, в якій женихи забавлялись ;
 Аргоса-ж пса зараз доля холодної смерти зглитнула,
 Лиш ото він Одиссея побачив в двадцятому році.
 Перший далеко од всіх постеріг Телемах боговидній,
 Що свинопас у сьвітлицю ввійшов, і моргнув ёму зараз,
 330 Що б той наблизивсь до ёго. Евмей озирнувшись, взяв дзиґлик,
 Що було завше на ёму сидить куховар і печеню
 Крає і нею за бенкетом всіх женихів обділяє.
 Дзиґлика він підкотив до стола супроти Телемаха
 Та і усівся на нёму, як гість ; і ёму також звістник
 335 Пайку печені подав, дав і хліба, набравши с кошалки.
 Скоро у сьлід за Евмеєм ввійшов Одиссей у сьвітлицю
 Старцем бак певним і дуже старим ; він тепер веім здавався
 Згорбленим в брудній, поганій, зовсім не звичайній одежі.
 Сів собі нищечком на ясиновім порозі у дверях
 340 До кипарисового притулившись одвірка, що майстер

*) εὐτ' ἄνθρωπος κατὰ δούλιον ἤμαρ ἐλήσεν.

Гарно ёго колись витесав та добре вирівняв шнуром.

От, Телемах підзвав свинопаса Евмея до себе

Й бохонець цілий подав ёму, з гарного кошика взявши,

Й м'яса на скільки у жменях обох умістилось, тай каже :

345 „На, понеси отсе все та віддай чужоземцеві; хай він
Всіх обійде женихів та у всіх хай попросить подання;
Бо старчукові вдаватися в сором зовсім не пристало“.

Так він сказав; і пішов свинопас ёго вволити волю.

Ставши біля Одиссея, виразно сказав ёму от-що :

350 „Се Телемах тобі, старче, прислав і велів, що б ти зараз
Всіх обійшов женихів та у всіх попросив би подання,
Бо старчукові вдаватися в сором зовсім не пристало“.

І у одвіт ёму так Одиссей хитромудрий промовив :

„Зевсе владико! подай Телемахові долю щасливу :

355 Що б в ёго завше гаразд було все, чого серце бажає!“

Так-от сказав і обома руками прийняв те подання

Та і поклав коло себе на рваній простеленій торбі;

Потім став їсти і їв поки Фимій сьпівав у сьвітлиці.

Як той іззів свій обід а сьпівець богорівний замовкнув,

360 То женихи галас знов почали. А тимчасом Афина,

Ставши потайно біля Лаертенка, ёго науцала,

Ще обійти женихів й попрохати у них паляниці,

Що б він довідався — хто з них милостивий, а хто є скупиця,

Тільки не є тим, що б кого-небудь з них од біди захистити.

365 Встав Одиссей і почав от-прохати у кожного, руку

Простягаючи, наче б то й справді був старцем із давна

Де-котрі з них милостиві давали, й дивуючись старцю,

Стали розпитувать звідки прийшов чоловік сей і хто він?

От їм на се одповів козовід Долїєнко, Мелантій:

„Я вам скажу, женихи браві славної вельми цариці,

370 Про чужоземця сього, бо раніш я ёго уже бачив :

Старця отсего старого сюди свинопас припровадив;

Хто-ж він такий, з відкіля тут узався, — про се я не знаю“.

Так він сказав, і почав Антиной свинарю дорікати :

375 Ох-же, свинар ти справдений! на що ти старцюгу отсего

В город привів? Хіба в нас заволок таких мало й без ёго,

Тих-от старців, лизунів осоружних, що нам набридають?

Ще тобі мало псяюх, що жеруть пак добро господарське

Тутки збираючись, й ти запросив ще й ёго за-для сього?“

380 І у одвіт ёму от що сказав свинопас Евмею :

„Ти, Антиною, дарма що розумний, недобре говориш.

Хто-ж таки зве без нужди чоловіка чужого до себе
 Інчого, ніж-от ремесник, чи йнакше потрібний для діла,
 Як ворожбит, або лікар, або і будівник, чи муляр,
 385 Та й голосний пак співача, що співачами всіх розважає?
 Сі всі — жадані гості геть скрізь по широкому світу,
 Старця-ж бідаху не позве, що б ще і самого не стріскав...
 Завше ти був, Антиною, лихим між всіма женихами
 На Одисееву челядь, на мене-ж найгірш; та мені пак
 390 Все те байдуже, поки ще живе Пенелопа премудра,
 Тут у палатах, та поки живе й Телемах боговидий“.

І Телемах вельми мудрий на се йому от-що промовив:
 „Лучче мовчи і не дуже-то з ним сперечайся словами;
 Бо Антиной має звичай поганий — що б лягнеш завше
 395 Прикрими дуже словами, тай інших підбити на сварку.“
 Так-от сказав і вже річ обернув тоді до Антиной:
 „Ти, Антиною, так дбаєш про мене, як батько про сина,
 Щоб так посварливим словом ти страннику кажеш, що б з дому
 Геть собі йшов. Нехай Зеве не попустить сій статися кривді!
 400 Дай йому й ти, я тобі не бороню, навпаки-ж велю ще;
 Матері те-ж ти не бійся за се, тай нікого не бійся
 І с челядинців, що є тут в палатах царя Одисея.
 Але у тебе, бач, думка на серці зовсім таки інша:
 Ти-от хотів би пожерти все сам, не другому подати“.

405 І Антиной у одвіт Телемахові злотно промовив:
 „Що ти сказав, Телемаче, ох злоко ти гордоречива?
 Як би ще стільки йому й женихи всі дали, скільки ти дав,
 То він три місяці навіть і носа тут не показав би“.

Так-от сказавши, він стільчик схопив с під стола, що під
 410 Завш підставляв собі, і посварився ним на Одисея; [ноги
 А всі останні поданне давали й наповнили торбу
 Хлібом та мняєм, і вже був хотів Одисеєй піти знову
 Сісти собі на порозі й дурничку вживати Ахейську,
 Та передумав; і ставши перед Антиноем, промовив:

415 „Дай-же, будь ласкав! негірший ти, бачу, од інших Ахейців,
 А самим луччим здавсся: зовсім до царя ти подібен;
 От через те-ж то повинен ти дати мені більше, ніж інші,
 Хліба, а я прославлять тебе буду по всіх геть усяодах.
 Й сам я колись-то господарем був, жив у власній господі,
 420 Мав я велике багатство і часто давав неїмуцям,
 Всякому, хто б він не був і чого б не прийшов попросити.
 Було у мене тьма-тьмуца рабів та і іншого всього,

- Чим-ото люде бувають щасливі й багатими звуться;
 Але Зевес Кроївнко все стратив, — така ёго воля!
- 425 З волі Зевеса-ж судилось мені з розбшаками вкупі
 Їхать в далеку дорогу — в Єгипет, що б там і загинуть.
 От, поспиняв я в Єгипті ріці свої човни загнуті
 С керми і з носа; казав і товаришам, що б зоставались
 Там-же таки біля човнів на березі й човнів гляділи;
- 430 А деяких сьмілівійших послав, що б пішли та з горбочка
 Сторону всю огляділи. Товаришів буйнієть посіла:
 Стали вони Єгиптянські пустошити ниви роскішні,
 Стали в полон забірати жінок і дітей немовляток,
 А чоловіків вбивати: дійшов уже івалт аж у гóрод,
- 435 І городяне на крик, лиш на сьвіт занялось, позбігалесь,
 Поле широке навкруг вони вкрили і піші і кішні
 В бронях мідяних блискучих, і Зеве, що кохається в громах,
 Холоду надто нагнав товариству, й вони — ну втікати;
 Не устояв ні один, а біда звідусюди нависла.
- 440 З наших багато таки поубивано гострою міддю;
 Котрі-ж зостались живі — полонено у тяжку неволю.
 А мене взяли та в Кипр продали чужоземцю одному;
 Дмитор Ясенко він звався і в Кипрі царем був могутним.
 Звідтіль отсе я тепер і прибув сюди, бід натерпівшись“.
- 445 Грімнув на ёго тоді Антиной і промовив сердито:
 „Гм! який дідько приніє сю біду, ворохобно бенкета?
 Стань собі там по середині, дальше од столу й од мене,
 Що б часом знов не попав ти в Єгипет і в Крит іще гірший;
 Ти заволока настірний, старцюга єєн безсоромний:
- 450 Сьміливо всіх ти обходиш, вони-ж подають задаремне,
 Ім, бач, не шкода чужого добра: вони дуже пак щедрі,
 Що б дарувати чуже, а ёго перед кожним є досить“.
- І Одиссей хитромудрий, ідучи к порогу, промовив:
 „То-ж бо то й горе, що в тебе лице та одмінне од серця;
- 455 Ти в себе дома нікому і грудочки солі не дав би,
 Коли тепер, за обідом сидючи чужим, пожалів-от
 Хліба окраєць подать, а лежить на столі ёго скільки...“
- Так він сказав, і розсердився знов Антиной та ще гірше;
 Грізно є під лоба зиркнувши такеє промовив він слово:
 „Ну, вже-ж тепер звідсіля ти не вийдеш живим, як я бачу,
- 460 Гидкий паскудо, коли-от ще й лаєєся та докоряєш!“
- Так він сказав, схопив стільчика та і шпурнув в Одиссея
 В праве плече; Одиссею-ж байдуже: стоїть мов та скеля,

Не зворухнувся навіть, хоч Антиной пак і не промахнувся.

- 465 Мовчки собі покивав головою й недобре замислив
Знов він пішов та і сів на порозі, поклав коло себе
Й повну вже торбу, і так-от почав женихам говорити:
„Слухайте-ж всі, женихи браві, славної вельми царці!
Маю вам зараз я виявить все, що велить мені серце.
- 470 Правду сказати, й жалю б не було тай біда не велика,
Як би-ото чоловік, за добро своє посперечавшись,
Був би побитий, чи то за бики, чи за вівці вовнясті;
А-от мене Антиной побив зза проклятушого пуза
Пагубного, що по людях багато біди витворює.
- 475 Але-ж як є ще де й боги старцівські й Бринії карні,
То Антиноя до шлюбу ще встигне напевне час смертний“.
І ёму знов у одвіт Антиной Евшитенко промовив:
„Іж та сиди собі мовчки, або утікай-от де-інде,
Що б тебе хлопці не виволокли як собаку за ноги
- 480 Звідси на сьмітник, що б не розірвали в шматочки як падло“.
Так він сказав, і за се женихи вже розсердились дуже;
От-що сказав один з них молодий і вельми гордовитий:
„Ех, Антиною! не добре зробив ти, що старця ударив;
Халепа буде, коли, може, він та єсть бог який-небудь.
- 485 Боги, бач, людську поставу прийавши, і завш чужоземця,
Ходять геть по сьвіту скрізь, в городи заглядають і в села
Та назирають усе: і гордию людей і їх добрість“.
Так женихи говорили та він їх речей не послухавсь.
Жаль превеликий вразив Телемаха у серце за старця:
- 490 Слєзи, що ринути мали з очей, він на силу що вдержав;
Мовчки крутнув головою, а в серці вигадував кару.
І Пенелопа премудра, прочувши, що в нижніх покоях
Вбогого старця побито, сказала при всіх погоївках:
„А що б самого й тебе так побив Аполлон славиолукий!“
- 495 А Евринома, їх ключниця, так їй на се відказала:
„О, як би нашим жаданням судилося завше сповнятись,
То ніхто з них вже і завтрішній не діждався б зірниць“.
І Евриномі в одвіт Пенелопа премудра сказала:
„Правда, для нас вони всі вороги, бо всі зло замишляють,
- 500 Але отой Антиной то правдивий відьмак-характерник.
Бідний, нещасний якийся старчук прийшов в наші палати,
Звісно, по милостиню, бо примусили злиді до того;
От, як всі інші ёму надавали повнісеньку торбу,
Взяв Антиной та у праве плече ёго стільчиком вдарив“.

505 Так розмовляла собі Пенелопа з рабіннями довго
В опочивальні, внизу-ж Одиссей богорівний обідав;
Далі позвала на верх свинопаса і так ёму каже:

„Слухай, Евмею! піди-но скорійш та поклич мені зараз
Старця: бо треба розважить сердешного тай роспитати:

510 Хто знає? може чував що де-небудь і про Одиссея,
Може сам ёго бачив: блукав він, здається, доволі“.

І Пенелопі в одвіт ти сказав, свинопасе Евмею:

„Хай-но, царице, вгамуються трошки сварливі Ахейці;
Те, що розкажує він, буде любо вельми твому серцю.

515 Я пробесідував з ним на свинарнях три дні і три ночі, —
Він, бач, до мене найперше ударився, с човна утїкши, —
Все-ж пак не впів він мені доказать про своє бідовання
І як, буває, сьпівця чоловік, запросивши до себе,
Що то од бога все знає й розкажує людям цікаве —

520 В день і в ночі все сидить з ним та слухає, як той сьпіває;
Так і мене чарував старий цілих три дні і три ночі,
Каже, що і Одиссей по отцю ёму давній приятель;
Що проживав досі в Критї, де Мінос славетний родився,
Звідки тепер-ото він і прибув сюди, бід натерпівшись,

525 Що б старцювати, казав, забожившись, що Одиссей пак
Вже недалеко од нас, у сусідньому краї Теспротів,
Жив та здоров, що багато і скарбу везе він до дому“.

І свинопасові знов Пенелопа премудра сказала:

„Ну, так іди-ж та поклич ёго, хай мені сам все розкаже;

530 А женихи собі хай забавляються чи на подвірі,
Чи то в сьвітлицях, коли вже їм так до забави припало.
Їхнє, бач, власне добро все лежить по домах не почате,
Хліб і солодке вино їх свої лиш вживають домашні;
Сї-ж дармоїди що-дня учащають у нашу госпуду,

535 Ріжуть биків і овець, вибірають і кіз собі ситих,
Та бенкетують: жеруть все й червоним вином запивають.
Так задаремне і гине добро, бо нема тут такого,
Як Одиссей, чоловіка, що б напасть таку одвернути.
А як прийде Одиссей, як прибуде у рідную землю

540 Зараз він з сином своїм за їх кривди пометиться над ними“.

Так-от сказала; а тут Телемах як не чхне, та так дуже,
Що аж в сїнях загуло. Засьміялась ото Пенелопа
Й зараз Евмеєві стала крилатіі речі казати:

„Ну-ж бо, іди та поклич мені зараз сюди чужоземця;

545 Чи пак не чуєш, що син підочхнув на усї мої речі?

- Се-ж бо вєть знак, що погибель постигне таки немнуче
 Всїх женихів: не втече вже і жаден од наглої смерти.
 Я тобі й друге скажу ще, а ти положи собі в серці:
 Як-от дізнаюсь, що він менї правду говорить, не бреше;
 550 То одягну ёго в гарну одєжу — в хламиду і в хитон“.
 Так-от сказала. Пішов свинопас її волю вчинити,
 Став біля старця й почав ёму речі крилаті казати:
 „Батьку! ходїм: тебе кличе к собі Пенелопа премудра,
 Мати сама Телемахова; хоче тебе роспитати
 555 Про чоловіка свого, бо за ним убивається дуже;
 І як дізнається, що ти їй правду говориш, не брешеш;
 То одягне у хламиду тебе і у хитон: ти маєш
 В них таку нужду; підеш собі скрізь, старцювати по людях,
 Й пузо своє нагодуєш: вона тобі дасть, чого схочеш“.
 560 І свинопасові так Одиссей богорівний промовив:
 „Яб-от і зараз, Евмею, сказав би всю правду цариці,
 Мудрій жонї Пенелопі, дочці Ікарія старого,
 Бо я ёго знаю добре: біди натерпілись ми вкупі;
 Тільки боюся сердитих отих женихів навіжених,
 565 Чия дурійка й пиха й до залізного неба доходять.
 Сам єси бачив, як ёлоп отой ні за-що, ні про-віщо
 Стільчиком в мене жбурнув і так боляче вдарив у плечі,
 Від ёго ні Телемах зборонити не зміг, ні хто другий.
 От ради сєго й скажи Пенелопі, нехай в спочивальні
 570 Жде, хоч кортить її надто, аж поки вже сонце спочине,
 Та вже тогдї хай питає мене про свого чоловіка,
 Близче к вогню посадивши, що б грітись, бо в мене одєжа
 Кєпєська, як сам, здоров, знаєш: до тебе-ж самперед впросився“.
 Так він сказав; свинопас, такі речі почувши, вернувся.
 575 Тільки-ото він ступив на поріг, Пенелопа й говорить:
 „Як? ти без нєго вертаєся? що він таке там подумав?
 Може злякався страшного чого, чи ввійти посоромивсь
 В опочивальню? соромливий старець бідує голодним!
 Знов одвічаючи, так їй Евмей свинопас промовляє:
 580 „Дїло говорить старий, щó сказав би й інчий усякий,
 Хто од дурійки й пихи гордовитих людей утїкав би.
 Але тобі він казав почекать, поки сонце спочине;
 Та і для тебе самої таки воно лучче, царице,
 На самотї слово мовити старцю й послухать, що скаже“.
 585 І свинопасові знов Пенелопа премудра сказала:
 „Странник отсей, хто б не був він, розумно се дїло розважив;

Бо таки й справді: хіба так буває де-небудь на світі,
Що б непотрібства такі виробляв хто у домі чужому?«

Так-от сказала вона; і пішов свинопас богорівний

590 До женихів у компанію, все розказавши цариці;

Зараз почав Телемахові речі крилаті казати,

Голову близько до його схиливши, що б інші не чули:

„Любо! піду-ж я свиней доглядати тай іншого всього

Твого і мого добра; а ти тут обовеєму піклуйся:

595 Перш од усього-ж себе бережи і будь завше обачний,

Що б не лучилось біди; тут багато таких, що зломислять, —

Хай би їх Зеве згубив перше, ніж нам яке лихо складеться“.

І йому знов Телемах вельмимудрий почав говорити:

„Так воно й станеться, батьку. Іди-ж та, переночувавши,

600 Вранці приходь, прижени для офіри й хорошу скотину;

А вже про інше все я попідкуюсь і боги безсмертні“.

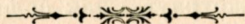
Так він сказав, а той знов собі сів на обтесаній лавці;

Послі-ж, як їжою й трунком солодким прогнав він свій голод,

Встав тай пішов до свиней знов, покинув і двір і світлицю,

605 Повну гостей, що-то танцями й співками дух звеселяли.

Сонце тим часом спочило, кругом стола темно, — був вечір.

ОДИССЕІ Σ.

ПІСНЯ ВІСІМНАДЦЯТА.

Одиссей з Іром б'ються навкулачки.

- Тут надійшов усім відомий старець, що з давних-давен вже
Все старцював на Іоаці і славивсь своїм прожорливим
Черевом — тріскати завше і випити добре; не мав він
Сили ніякої, хоч, поглядіти, — й високий був й дужий.
- 5 Арнеєм звався; се ймення дала ёму мати шановна,
Як він родив ся, а Іром то молодь ёго прозивала
Тим, що носильщиком був задля всіх, хто б куди ні послав би.
Сей-то, прийшовши, почав проганяць Одиссея з ёго пак
Дому і, лаючись, став ёму речі крилаті казати:
- 10 „Геть, старчукú, од дверей, а то виволочу ще за ногу.
Не добачаєш ти, пандро, мені що підморгують веї тут,
Що б тебе виволокти? та мені і паскудитись сором.
Ну, уставай та йди геть, а то сварка до чуба ще дійде!“
- Хмуро зиркнувши на ёго, сказав Одиссей хитромудрий:
- 15 „Дурню! тобі-ж зла ніякого я не кажу й не вчиняю
Та байдуже мені, як хто дасть тобі більше подання;
Сей-же поріг нас обох умістить, і потреба нам овсім
Ка' зна завіщо сваритись; я бачу, що й ти такий старець,
Як от і я, а багатством лиш боги одні наділяють.
- 20 Лайся, а волі рукам не давай і мене не роздрочуй,
Що б я, дарма що старий, тобі піки під час не заюшив
Кривю та грудей; і буде мені спокійніш на сїм самім
Завтра порозї, бо мислю, що ти вже не вернесся мабуть
Вдруге в палати отсі Лаертенка, царя Одиссея“.
- 25 Знов, вже розсердившись Ір, Одиссееві так-от промовив:
„Чуєте, як цокотати гаразд сей прожора, мов справжня

- Баба, стара цокотуха : провчити ёго доведеться :
 Бехнуть ёго обома кулаками та вибить всі зуби
 Геть к чорту з рота, як тій-от свиняці, щó рие в горóдах.
- 30 Підпережись-же й виходь, хай побачать усї, як ми будем
 Битись і як-то ти будеш справлятись зо мною молодшим“.
- Так-от обидва вони, од високих дверей недалеко,
 На камяному гладенькім порозї, сердито сварились ;
 От Антиноева сила сьвята, лиш почувла Їх сварку,
- 35 Зареготалась так щиро і се женихам всім сказала :
 „Браття! та сёго у нас ще до сеї пори не бувало!
 Гарну, нема щó й казати, забаву боги нам послали :
 Странник та Ір наш заходять у сварку, і певне до бійки
 Дїло дійде; так давайте-ж ми Їх підцькуємо скорїше!“
- 40 Так-от сказав він, і з реготом всі з своїх місць повскакали
 Та біля вдягнених драпо старців навкруги поставали.
 І Антиной Евпитенко до них так почав говорити :
 „Знаєте що, женихи? Ось послушайте, що я скажу вам :
 Там на кабиці печуться козинїї тельбухи ситї
- 45 Здором і кровю начиненї, нам-же таки на вечерю.
 Котрий із них двох поборе і видасться самим найдужчим,
 Той хай іде та візьме собі тельбуха, якого схоче
 Й завше ми будем того із собою за стїл садовити.
 І не призволимо старцеві другому в нас старцювати“.
- 50 Так-от сказав Антиной, і вподобалось всім ёго слово;
 Ім замишляючи зраду, сказав Одиссей хитромудрий :
 „Милї! Важко старому в лїтах ще й прибитому лихом
 На боротьбу з молодим виступати, коли-ж мене гонить
 Череве прокляте битись, хоч знаю, що буду побитий.
- 55 Тїльки ви всі менї пообїцяйтесь та запрягнітьєся,
 Що б ні один із вас, Ірові в поміч, рукою важкою
 З дуру мене не ударив, бо сим він мене й переборе“.
- Так він сказав, і усї ёму запрягнулись, як хтів він.
 (І як ото поклялись і клятьбу покінчили велику)
- 60 Так-от сказала їм всім Телемахова сила сьвятая :
 „Странниче! як що тебе побуджає душа твоя й серце
 Сёго збороти, то з інчих Ахейців нікого не бїйся ;
 Бо тому битися с кимсь доведеться ще, хто тебе вдарить.
 Я тут приймаю гостей і менї допоможуть старшини,
- 65 Як Антиной-от та і Евримах те-ж розумні обидва“.
- Так він сказав, і усї похвалили. Устав Лаертенко,
 Оперезав срамоту, роздягнувшись, і виявив литки

- Кріпкі і стегна здорові; відкрились широкії плечі,
Груди з лопату і руки жиливі; бо бачте Аїнна,
70 Ставши близенько, все тіло здоровим та дужчим зробила.
І женихи, як побачили все те, вельми здивувались,
А хтось із них сказав от-що, зирнувши на свого сусіду:
„Ох, буде Ір сей не-Ір, бо біду сам на себе накликав;
Бачиш, якії старий є під свитини показує стегна!“
- 75 Так говорили вони; похолонуло в Іра на серці.
Але-ж другії взяли ёго тай роздягнули насильно;
Ір переляканий всім своїм тілом дріжав мов оєнка.
А Антиной ёму став докоряти і от-що промовив:
„Ну, вже тепер тобі Іре-невіро, не слід би то навіть
80 Жити на світі, коли ти дріжиш і злякався так страшно
Сёго старого зовсім чоловіка, прибитого лихом.
Я тобі ось-що скажу і воно таки справдиться певне:
Як що тебе сей старчук та поборе і вявиться луччим,
То запроважу тебе до Епиру на чорному човні,
85 Та і продам там Ехету царю, що всіх смертних страчає,
Той тобі носа відріже і вуха тобі повтинає,
Тай срамоту чоловічу теж вирвавши кине собакам“.
- Так він сказав, а у того ще гірш затряслися коліна,
Вивели на кін обох, і вони свої руки підняли
- 90 Тут Одиссей богорівний почав міркувати на двоє:
Чи то од разу торохнути так, що б і дух з него вийшов,
Чи тільки з ніг ёг збити, що б він простягнувсь по підлозі?
Думав-гадав і придумав, що лучче воно таки буде
Злегка ударить, що б зради ёму не вчинили Ахейці.
- 95 От і стялись вони вдвох, і ударив у правее плече
Ір, а той бехнув по шиї під вуха, та так, що і череп
Тріснув в тім місці, і зараз кров дзюркнула з рота червона.
Ір, застогнавши, в пісок повалився і, сціпивши зуби,
Совав ногами у діл; женихи то за боки аж брались,
100 Її зо сьміху просто вмірали. І от Одиссей того Іра,
Взявши за ногу одну, поволік до сїней по підлозі
Аж на подвіре, і там, під барканом ёго посадивши,
Дав ёму палицю в руки, й неначе б ото вартовому;
Потім з усьмішкою став ёму речі крилаті казати:
- 105 „Тут-от сиди тепер і одганяй нам собак і свиноту,
А панувать над гостями-старцями не дуже-то квапся,
Будучи сам паршуком, що б ще гірш тобі лихо не склалось“.
- Так-от сказавши, надів через плечі погану торбину

- Вею у дірках, а замієць ремінця мотузок одбувався.
 110 Потім пішов та і сів собі знов на порозі, а гості,
 Смачно сьміючись, ёго почали вихваляти й сказали:
 „Хай тобі, старче, дарує Зевес і безсмертніі боги
 Інчі чого тільки хочеш і що твою серцю єсть мило,
 Що ти є прожори негідного вибив охоту чвалати
 115 По людях, скоро, бач, ми ёго човном в Епір запровадим
 Тай продамо там Ехету царю, що́ всіх смертних страчає“.
 Так-от сказали, і радий похвалі тій був Лаертенко.
 Тут Антиной, взявши з місци, подав ёму тельбух здоровий,
 Здоров і кровю начинений, а Амфином приісе хліба
 120 В кошику два бохонці і поклав їх перед Одисееєм,
 І золотою почав ёго чаркою поздоровляти:
 „Будь здоров, странниче батьку! нехай тобі д' нині й до віку
 Щастя й богацтво, а ти пак тепер такий бідний, нещасний“.
 І у одвіт ёму так-от мовляв Одисей хитромудрий:
 125 „Ти, Амфиноме, здаєєся мені і розумним і добрим;
 Та від такого-ж і батька родивєсь, а я чув, що твій батько
 Нне Дуліхієць, і знатного роду і дуже заможний.
 То-ж то од него ти й, кажуть, родивєсь таким щирим, прихиль-
 І ради сёго скажу тобі ось-що, й мене ти послухай: [ним,
 130 Що тільки плодить земля, чи жива то єсть твар чи билина,
 Завше між тим геть усім чоловік буде самий нікчемний,
 Правда надіється він, що біди не зазнає ніколи,
 Поки добром ще боги наділяють і сили ще служать;
 А як ото вже нещастєм і боги блаженні скарають,
 135 То хоч не хтів би, а мусиш все те переносити мовчки.
 Так, бачиш, ми земнородніі люде вже звикли терпіти
 Все, що Зевес посилає, отець і людей і безсмертних.
 Отже і я колієсь був чоловіком багатим, поважним,
 Часто робив необачно в надії на силу й одвагу
 140 Та і на батька вповаючи і на братів своїх рідних,
 От через те-ж то нікому не сьлід беззаконником бути,
 Але покірно приймати все те, що боги надали нам,
 Бачу, якіі безпутєтва отут женихи виробляють,
 Все господарство збавляючи та зневажаючи жінку
 145 Того, которий, — скажу-от — не довго од другів і рідного краю
 Буде баритися: він вже тут близько. Як би б тебе демон
 Звідєн та вивів до дому, що б ти не зустрінуєся навіть
 З ним, як-ото він повернєтьєся в милую рідную землю,
 Бо не без крові зустрінуєтьєся з ним женихи, не без крові,

- 150 І розійдуться з ним, як він під рідную стелю вже вступить“.
- Так-от сказавши, він чарку підняв, і вчинивши офіру,
 Випив вина і оддав назад чарку народній старшній.
 Взяв Амфином тай пішов, головою киваючи сумно,
 Бо, мабуть, серце ёму віщувало біду неминучу.
- 155 Тільки він долі не втік, бо ёго привязала Аѳина,
 Що б од руки Телемаха і спісом того був убитий
 Й сїв Амфином впять на тому креселку, с котрого піднявсь був.
 Тут синѳока богиня Аѳина вложила у душу
 Мудрій жонї Пенелопі, дочці Ікарія, явитись
- 160 Між женихами й собою ще гірше їх роздратувати
 Серце й почесною стати перед чоловіком і сином.
 Для женихів іще більш ніж до сеї пори то бувало.
 І засміявшись нї с чого, вона Евриномі сказала:
 „Серце неволить мене, — чого ще не бувало і досї, —
- 165 До женихів піти, хоч осоружні вони менї дуже;
 Синові слово сказати, що лучче воно таки буде,
 Що б з загорядцями він женихами не дуже водився,
 Котрі говорять одно, а на серці в них друге, недобре“.
- І Евринома на се у одвіт Пенелопі сказала:
- 170 „Все отсе ти, моє серденько миле, до ладу говориш;
 Йди-ж-от і синові все роєкажи, не втайвши нічого;
 Тільки-но перше умийся і щоки натри манією,
 Бо не годиться з заплаканим видом туди появлятись
 А сумувати раз-в-раз вже й зовсім не розумнеє діло:
- 175 В тебе-ж і син вже великий, такий, як сама ти просила
 Богів безсмертних, що б швидче ёго бородатим побачить.
- Знов Евриномі в одвіт Пенелопі премудра сказала.
 „Ох, Евриномо, про се вже менї й не кажи, що б я стала
 Купелї брати й лице манією своє натирати.
- 180 Бо всю красу мою боги, Олимпські владки згубили
 З самої тої хвилини, як мій сїв на човни глибокі.
 Йди-но та кликни менї Автоною і Іпподамію,
 Хай лиш зо мною обидві ідуть вони в нижні покої:
 До чоловіків сама я одна не піду, бо соромлюсь“.
- 185 Так-от сказала вона, і стара вийшла хутко з світлиці
 Волю виявить покоєвкам цариці й обох їх привести.
 А синѳока Аѳина тим часом придумала інше:
 Кріпкого сина наслала вона на дочку Ікарія,
 І та заснула схилившись на м'яке крісєлєкє: сугасти
- 190 Всї в нїй неначе б замерли; тимчасом богиня Аѳина

- Божі дари їй дала, що б на ню дивувались Ахейці,
 Дивною спершу красою лице її гарно здобила.
 Божою тою красою, якою Венера Китерська *)
 Сяє було, як с Харитами водить танок веселенький,
 195 Їй станом вона стала вища, і постать була огряднійша,
 А що вже біла то навіть білійш од слонової кості.
 Все те зробивши, богиня з богинь на Олимп одлетіла;
 Скоро ввійшли їй білорукії дві покоєвки в сьвітлицю
 С криком, і сонну царицю покинув у крок сон солодкий
 200 Очі і щоки с просоня потерла вона і сказала:
 „Ох, та який-же солодкий зморив мене сон та легенький,
 Хай би мені таку й смерть Артеміда легеньку послала
 Зараз, тепер-таки, що б вже я більше не нудилась сьвітом,
 Не коротала б і віку у тузі по милому мужу,
 205 Котрий дотепами й хистом од веїх видавався Ахейців“.
 Так-от сказавши, спустилася з верхніх у нижні покої,
 І не одна, в купі з нею спустились і дві покоєвки.
 До женихів у сьвітлицю ввійшовши, жона богорівна
 Біля стовпа, що мережану стелю держав, зупинилась,
 210 Щоки закривши густою наміткою з веби тонкої,
 А покоєвки по правую руч і по лівую стали.
 У женихів затримтіли коліна і хіття їх дух розпалився:
 Веїм zarazом захотілося з нею на ліжко покластись.
 Та-ж почала говорить Телемахові, милому сину:
 215 „Сину! нема в тебе, бачу, ні розуму вже ані хйби:”
 Більше ти тямив і лїпше судив ти, дитиною бувши;
 А от тепер, як вже виріс і лїт парубочих доходиш,
 І як сказав би чужий чоловік, навіть глянувши тільки
 І на красу і на зріст, що ти паросток славного роду, —
 220 В тебе нема, як кажу я, ні розуму вже, ані хйби.
 Дїло зовсім нестатечне сегодня в палатах зробилось:
 Ти допустив, що б отсей чужестранець та був так побитий
 Сам розміркуй ти, коли вже-от странник у нашому домі
 Нишком сидючи, ні за що, ні про що, та витерпїть стільки
 225 Грїх тобі сину од бога та і від людей буде сором“.
 Їй Телемах засоромлений дуже, на сєє одвітїв:
 „Матїнка рїдна! не ремствую я на сєй докїр твій щирїй;
 Я своїм розумом все розумію і добре все тямлю,

*) Κούρηα од острова Κούρηα, тепер Черито, де був храм Венери або Афродїти.

- Що хороше і що овсім негоже; а досі, то правда,
 230 Був я дитина. Але-ж і тепер ще не все кебетую,
 Бо отєї гостї мене обуряють по своєму кожний:
 Всї вони мислять недобре й ніхто з них менї не підмога.
 Бійка між Іром і странником не женихами вчинилась,
 І неповинні вони: виноват у сїм дїлі хтось вищий.
- 235 О, як би дали-то бóги — Зевес, Аполлон і Аїнна,
 Що б так тепер женихи теж сидїли у наших палатах,
 Звісивши голови й добре побитїї, чи на подвірї
 Чи у свїтлицях, що б їм були поперебиванї ребра,
 Як-от тепер і той Ір сидить там під барканом на дворі,
- 340 Звісивши голову, зівечений і на пьяного схожий,
 Так, що не може нї прямо стояти, нї рушить ногами,
 Що б от до дому піти — розійшовся по всїх геть суставах“.
- Так Телемах с Пенелопою бесїду вів потихеньку.
 До Пенелопи тодї Евримах так почав говорити:
- 245 „Ікарївно, премудра жоно, Пенелопо царице!
 Як би тебе та побачили всї Іасийські Аргосьцї*)
 Більше б у двоє збіралося би тут женихів в твоїм домі
 Зранку на бенкет, бо ти між жінками всїма видаєся
 Видом своїм та і станом, тай розумом певним, дотепним“.
- 250 І у одвіт йому так Пенелопа премудра сказала:
 „Де там вже тая краса, Евримаху! її загубили
 Боги безмертні с тієї пори, як Аргивцї поплили
 В Трою, а з ними і мій чоловік, Одиссей мій жаданий.
 Як би то він повернуєсь та життя мого став охораняти,
- 255 Більше б я мала шаноби і слави тай все було б лучче.
 Ниньки-ж я мучусь, бо горя багато надав менї демон.
 Він як-ото одпливав, покидаючи рідною землю,
 Взявши за правую руку мене, говорив менї от-що:
 Жінко! не думаю я, що б одважнїї нашї Ахейцї
- 260 Всї до одного с під Трої щасливо назад повернулись,
 Бо, як говорять, Троянцї то сьміливі люде, завзяті:
 Списами кидають метко і з луків стреляють не згірше,
 А що вже їздить на конях такії метцї, що в хвилину
 Так тобі і порішать, хоча б бій був який там завзятий.
- 265 Тим то й не знаю, чи бог мене винесе, чи, мо', загину
 Там такі в Трої, а тутки вже ти обо всїм пошклуйся.

*) ἀν' Ἰάσον Ἀργός Ἀχαιοί — Ахейцї з Аргоса Іасийського, або просто с Пенелопеза.

- Не забувай панотця та і матір шануй у палатах
 Як і тепер, а без мене пильнуй їх обох іще більше.
 А коли сина побачиш уже на порі, з бородою,
 270 То виходь заміж за кого там схочеш, покинувши дім свій“.
 „Так-ото він говорив, і тепер-от збувається все те
 Прийде і ніч, коли бідну мене та нещасну спіткає
 Те ненавистне весілля, бо Зевс одібрав в мене щасття.
 Ще-ж менї й от яке страшнеє горе рве душу і серце :
- 275 Перше колись-то у всіх женихів не та справа бувала,
 Котрі було сперечалися, чи то за знатную жінку,
 Чи за дочку багача: сперечались оден перед другим
 Дрібну скотину свою тай биків теж своїх приганяли
 Задля подружок на бенкет, і щедрі несли подарунки,
 280 А не збавляли чужого добра без пуття та безкарно“.
 Так говорила вона і зрадїв Одисей богорівний,
 Що й подарунків бажала од них і м'якими словами
 Їх улещала, а в серці зовсім інші думки кохає.
 Знов Пенелопі почав Антиной Евпитенко казати :
- 285 „Ікарійвно, премудра жоно, Пенелопо царице !
 Всі подарунки, які б хто з Ахейців захтів тут принести,
 Треба прийнят, бо не добре й не сльїд відвабляти данину.
 Ми-ж відеїля ні до дому не підем, анї куди інде,
 Поки ти заміж не вийдеш за того з Ахейців, хто луччий“:
- 290 Так говорив Антиной, і внодобалось всім єго слово.
 От і послали вони, кожний джуру свого, подарунки
 Зносити; і Антиноеві джура приїє завивало
 Довге, хороше, гаптоване, що байбараком зоветься;
 Спряжок дванадцять на нему було золотих все з гачками.
- 295 А Евримахові низку коралів блискучих принесли,
 Золотом сяли вони і бурштином, ненече от сонце.
 Евридамантовн пару ковтків двоє джурів принесли,
 В кожнім по три камінці ожинистих, як зорі блискучих.
 А од Пизандера Полїкторенка, царя, теж коралі
- 300 Джура приїє, й коралі чудові й вельми дорогї.
 Та і всі другі Ахейці принесли цїнні подарунки.
 Потім жона богорівна пішла в свою верхню сьвітлицю,
 І поковки за нею понесли ті всі подарунки.
 А женихи собі знов почали звеселять своє серце
- 305 Плясами й сьївами й ждали, поки ото вечір настушить.
 І, як ото забавлялись вони, наступив темний вечір.
 Зараз поставили три задля сьвітла кабиці в покоях,

- Дров положили дрібненько наколотих гострою міддю,
Здавна просушених, дуже палких, і ті дрóва скалками
- 310 Переложили сосновими; мує́ли завше по черзі
Тутки рабині скалки підкладати, що б сьвітло не гасло.
От Одисей хитромудрий, рабинь спостері́вши, сказав їм:
„Ну, ви рабині́ царя Одисея, котрий забарився
Довго так десь на чужині́! ідіть у сьвітлицю́ цариці́
- 315 Та вкупі́ з нею прядіть там на кужелях нитки тоненькі
І розважайте її, або мички чешіте вовняні;
А вже отут, для гостей буду сам я піддержувать сьвітло.
Хоч би вони до самої́ півночі́ схотіли сидіти,
То мене не переможуть, з нуждою давно я спізнався“.
- 320 Зареготали рабині́, зиркнувши одна на другу.
І почала докоряти ёму́ краснощока Меланто,
Котру на сьвіт родив Долій, а вихвала Пенелопа,
Пестила мов свою́ рідну і навіть цяцьки купувала.
Але негідниця жало́щів до Пенелопи не мала,
- 325 Тільки-от завш з Евримахом казилась та гедзи пускала.
Ся-то й давай Одисея корити лайкими словами:
„Ах ти старчук непотрі́бний! дурний ти, дурний, але хитрий!
Ти-от не хочеш їти, як і сьлїд, почувати у кузню,
Або у коршму де-небудь, а тут підпускаєш баляєн.
- 330 Зух ти великий перед женихами і сорому в тебе
Навіть ні крихти: вино тобі памороки геть забило,
А може ти і родився на сьвіт, нісенітницю верзти.
Чи дереш носа, що Іра-ото поборов волоціюгу?
Ой, схаменись, бо знайдеться тут хто-небудь луччий од Іра,
- 335 Трахне тебе кулачиськами по голові і геть к бісу
Викине з дому за двір, пику кровю тобі заюшивши“.
А Одисей, позиркнувши спідлоб'я, до неї промовив:
„Стій-же! поскаржуся я Телемахові, суко, на тебе,
Що ти сказала, нехай тобі добре боки полатає“.
- 340 Так він сказав, і жінки од сих слів ёго перелякались.
Кожную трясеця напала, й од жаху вони із покоїв
Миттю побігли, бо думали, що він поскаржиться й справді.
Той-же стояв собі біля кабиць та підкладував дрова,
На женихів позираючи пильно, а сам собі в думці
- 345 Все те обдумував, що незабаром і склалося справді.
А женихам загордящим Аєнна зовсім не давала
Вдержуватись од дразливої кривди, що б тим іще більше
Ремсти і пімети що раз набиралось в душі Лаертенка.

От Евримах Полїбенко почав женихам говорити,
 350 Все з Одиссея глузуючи й дуже сьмішив товариство.
 „Слухайте ви, женихи браві, славної вельми цариці,
 Що б я вам виявив все, що велить менї серце сказати.
 Сей чоловік не без волї богів появився в сїм домі,
 Не од скалок таке сьвітло велике їде, а од нїго
 355 І од їго голови, бо вся лїса вона, як колїно“.

І обернувшись до Одиссея, почав глузувати:
 „Слухай-но! може б хотїв ти у мене за наймита стати?
 Я б тебе взяв і поклав би на рік тобі добрую плату;
 Ти б-от збїрав в чагарах менї терен для плоту й високї
 360 Верби садив би, а я тобі в волю харчїв доставляв би;
 Дав би тобі і одежину та й постолїв зо двї пари.
 Але, бач, ти не привик до роботи і певно не схочеш
 Дїла глядїть: тобі б тїльки-но вештатись завше по людях
 Та жебрувати, що б було чим пузо напхать ненаситне“.

365 І у одвїт їму от-що сказав Одиссей хитромудрий:

„Ге, як би-от межї нами спереча зайшла об роботї
 Літом, або і весною, коли-от днї довгї бувають,
 У косовицю, та мав би я добрую косу гнучкую,
 Та що б і ти мав такую-ж, і ми за роботу взялися
 370 Зранку голоднї до самого вечера на сїножатї;
 А то як би і бикїв запрягти полових круторогих
 Двох самих луччих, которї у волю трави напаслися
 Рівної сили обох і обох до роботи звичайних,
 Що б-ото виорать поле яке, цїлину в штири морїи.“

375 О, ти побачив би, як би я в крок збороздив тєє поле;
 Або, як би Кронїєнко нагнав нам войну звїдки-небудь,
 Хоч і сегодня, та мав би я щит і довженнї два списи
 Та і шишак мїдяний, що б на лобї сидїв менї добре,
 То ти побачив би, як я в самперед пустився б у сїчу,

380 І не колов би мене задаремне тим черевом клятим,
 Що-ж! коли дуже глузуєш ти, й перемогти тебе трудно,
 Ти удаєш з себе сильного й надто могучого тим лиш,
 Що завше водисся з людом мїзерним, несьмїливим овсїм,
 А як прийде Одиссей, як достанеться в рїдную землю,
 385 То за-для тебе одного сї дверї, хочай пак широкї,
 Вузькими стануть, як будеш без огляду звїден втїкати“.

Так він сказав, і розсердився знов Евримах та ще гїрше,
 І позиркнувши спїдлобя, почав такі речї казати:
 „Стїй-же негїднику: вилїзе боком тобі отсе слово!

- 390 „Зух ти великий перед женихами, і сорому в тебе
 „Навіть ні крихти: вино тобі памороки геть забило,
 „А може ти і родився на сьвіт, нісенітницю б верзти?
 „Чи дереш носа, що Іра ото поборов волоцюгу?“
 Так — от сказавши, стільця ухопив, що б жбурнуть в Одиссея;
- 395 Та Одиссей, бач, од ляку пригнувсь до колін Амфинома
 Дуліхіосьця, і трахнув стілець виночерпія сильне
 В правую руку: тут з брязком черпак покотивсь по підлозі,
 А виночерпій то навзнік як сніп поваливсь, застогнавши.
 Галас великий тогді підняли женихи у покоях,
- 400 А хтось із них сказав от-що, зиркнувши на свого сусіду:
 „Ех, як би був сей нищук волоцюга та здохнув де-інде
 „Перш, ніж прийти сюди, не наробив би нам бешкету стільки;
 „Се-ж — от приходиться нам за старців сперечатись і бенкет
 Шкереберть піде, бо бенкетом Пакость одна верховодить“.
- 405 Тут уже заговорила сьвята Телемахова сила:
 „Ви навісні, показались і навіть уже не таїте,
 „Що і нажерлись і поуливались, цькує вас на бійку
 „Дідько якийсь-то. Забавились гарно, ну йдїть-же до дому
 „Спати, хто хоче: я не виганяю із дому нікого“.
- 410 Так він сказав, і замовкли усї, мов води в рот набрали,
 Та дивувалися на Телемахові сьміливі речі.
 Трохи вже згодом піднявсь Амфином і почав говорити
 (Славний син Ниса, царя вельми мудрого, Арегієнка):
 „Браття! ніхто-ж пак не гнівається на правдивее слово
- 415 „І у одвіт за се самеє прикрих річей не говорять;
 „Так не гонїть-же старого і не досаждайте нікому
 „Із челядинців, котрі суть в палатах царя Одиссея.
 „Лучче нехай виночерпій вина у чарки нам нацїдить,
 „І ми, вчинивши офіру, підем собі спати до дому;
- 420 „Сєго-ж старого покинем в палатах отсїх Одиссея,
 „Що б Телемах піклувався об нїм, бо він гість єго дому“.
 Так він сказав, і вподобилось всїм женихам єго слово.
 Зараз у кухві розбавив вина задля них звістник Мулій
 Дуліхіонський, — ще змалку він джурою був Амфинома, —
- 425 Понапивав у чарки і обвіє всїх підряд; ті-ж, офіру
 Богам блаженним вчинивши, самі почали частуватись.
 І як скінчили офіру, та випили, скільки хотїв хто,
 Порозпрощались, і кожний пішов до своєї господи.

ОДИССЕЇ Т.

ПІСНЯ ДЕВЯТЬНАДЦЯТА.

Бесіда Одиссея с Пенелопсю Еврикля пізнає Одиссея.

- А Одиссей богорівний zostавсь у тих самих покоях;
Вкуші з Аенною смерть женихам замишляючи люту,
Й зараз почав Телемахові речі крилаті казати:
„Треба тепер, Телемаше, сховати всю лицарську броню,
5 „А женихам, як зачнуть вони в тебе цікаво питати,
„Нащо се ти заховав? тра мягкими словами сказати,
„Що, пак, од диму її поховав, бо не тою вже стала
„Броня, якою лишив Одиссей, од'їжаючи в Трою:
„Пилом припала, поржавіла вся й почорніла з окола
10 „Тай ще до того найбільш, — то мене якийсь бог надоумив —
„Що б часом ви, повпивавшись та сварку піднявши між себе,
„Не покалічилися, не осоромили б бенкету, дому
„Й сватання те-ж, бо залізо-кортячка: само тебе тягне!“
Так він сказав; Телемах покоривсь слову милого батька
15 Й мамку свою Евриклею покликавши, так їй промовив:
„Мамко! іди та задерж мені всіх геть жінок у світлицях,
„Поки-от я у ванькір повиношу усю отею броню
„Батькову, котра без догляду тут так пеується од диму:
20 „Ниньки-ж от хочу сховати, що б копоть на ню не сїдала“.
І ёму мамка на се, Еврикля шановна, сказала:
„Час би давно вже тобі, моє серденько, взятись за розум,
„Що б доглядати і дому й хозяйством усім заправляти.
„Тільки тривай лишень, хто-ж тепер буде вам тутки свїтити,
25 „Ти-ж отсе не позволявш жінкам, що б прийшли та свїтили“.
І Телемах вельми мудрий на се Евриклеї одвітив:
„Хто? отсей странник! без діла у мене не буде сидіти

- „Й харч задаремне збавлять мені, хто б і звідкіль не прийшов би“.
 Так от сказав він і стало безкридим для неї се слово *).
- 30 Зараз-ото вона позапирала всі двері в світлицях,
 І Одиссей з любим сином своїм Телемахом взялися
 Геть все виносити: і шишаки, і щити пуповиді,
 Й гострії списи; а їм от Паллада Аєнна, богиня,
 Світ золотим ліхтаром своїм ясний дивовне робила.
- 35 От Телемах здивувавшись почав говорити до батька:
 „Батечку! чудо велике у нас, як я бачу, твориться:
 „Стіни геть скрізь по світлицях усіх і мережані гарно
 „Сволоки, стеля соснова й стовпи кам'яні високі, —
 „Все так і бє в вічі світлом, неначе б вогнем запалив хто,
- 40 „Мабуть тут бог якийсь є с тих, що небом широким владіють.“
 І у одвіт йому так-от сказав Одиссей хитромудрий:
 „Цить! не давай свому розуму волі й не дуже допитуєсь:
 „Вея отєя справа єсть діло богів, що Олимпом владіють.
 „Лучче іди та лягай собі спати, а я тут зостанусь
- 45 „Підстерегати рабниць та і матір твою-от розбуркати.
 „Невно вона, що все плаче, про все мене буде питати“.
 Так він сказав; Телемах покорився і вийшов з світлиці
 Спати в ванькір, де соснові скалки на кабиці палали,
 Де спочивав він і перше, як сон було найде на нього;
- 50 Тут-ото ліг він на постіль і спав до самої зірниці.
 А Одиссей богорівний зостався в тім самім покою,
 Вкупі з Аєнною смерть женихам замишляючи люту.
 Вийшла з світлиці своєї премудра жона Пенелопа,
 Наче б сама-от Діана, або золота Афродита.
- 55 Біля кріселка, де сіла вона, розпалили кабицю;
 Сріблом мережане було кріселко й слоною кістю;
 Майстер Ікмалій зробив те кріселко, і стільчик під ноги
 Вправив до нього, оббивши мягеньким овечим кожушком.
 Тут-то і сила, прийшовши, премудра жона Пенелопа.
- 60 І білорукі рабниці прийшли із своєї кімнати
 Тай почали приберати і хліб, і столи, і килішки,
 Которими пили, ото женихи, і все друге начиння.
 Попіл с кабиць позгортали на землю і дров на кабиці
 Нових наклали, що б то і світило і що б було тепло.
- 65 Тут знов у другий раз на Одиссея напалась Меланто!
 „Старче! а ти ще і досі тут, що б не давай нам покою?

*) гл. пісню Р. 57.

- „Навіть і ніччю: ти мислиш жінок-ото підстерегати?
 „Слухай-но ти, шолудивий, наївся ти вволю і випив;
 „Геть-же скорійш відсіля, а то так і жбурну головою.“
- 70 І, позиркнувши спід лоба, сказав Одиссей хитромудрий:
 „Хай тобі біс! причепилась-ото, як оса неодвязна.
 „Чи тобі злість, що брудний я і драна у мене одежа,
 „Чи що жebraю по людях? нужда мене к тому неволить:
 „Нищі однакові всюди — голодні, і голі, і босі.
- 75 „Й я-пак колись проживав між людьми у багатому домі,
 „Те-ж був щасливим, заможним і часто давав неїмущим,
 „Всякому, хто б він не був і чого б не прийшов попросити;
 „Було у мене тьма тьмуца рабів та і іншого всего,
 „Чим-ото люде щасливо живуть і багатими звуться.
- 80 „Що-ж? коли Зеве Кронїон все забрав, то така ёго воля.
 „От, через те-ж то і ти, необачна, не дуже впевняйся:
 „Стратиш і ти всю красу свою, котрою так видаєся
 „Межи жінками тепер; зненавидить тебе й господина
 „Тай Одиссей пак прибуде, бо ще не пропала надія.
- 85 „А коли він де загинув, й не вернеться більше до дому,
 „То в домі єсть ёго син Телемах, котрий з божої ласки
 „Виріс такий вже великий: з жінок челядинок і жадна
 „Примх не сховає од нёго своїх, бо він вже не дитина“.
 Так говорив він, і чула все те Пенелопа премудра;
- 90 На покоєвку напала вона і сердито сказала:
 „Завше ти, злючая суко, така язиката; я бачу
 „Всі твої справи, зза них ти колись накладеш головою.
 „Все отсе добре ти знала, бо чула од мене самої,
 „Що я сама сего странника мала в свѣтлиці спитати
- 95 „Про чоловіка, бо завше і дуже за ним побиваюєсь“.
 І обернувшись до клюшницї, до Евриноми, сказала:
 „Дай-но сюди, Евриномо, стїльця нам з мягеньким кожушком,
 „Що б отсей странник, приєвши, сказав, де бував і що бачив
 „Та і мене що б послухав: я хочу ёго роспитати“.
- 100 Так-от сказала; і клюшниця зараз стїлець принесла їй
 Тесаний гарно й застелений зверху кожушком мягеньким.
 Сїв бідолашний на тому стїльці Одиссей богорівний.
 Першою заговорила сама Пенелопа премудра:
 „Ну, старий странниче! спершу сама я тебе запитаю:
- 105 „Що за людина esi? звідкіля? де твій_гóрод, родина?“
 І у одвіт їй на сєє сказав Одиссей хитромудрий:
 „Жено! не може ніхто в цілім свѣті с тобою змагатись;

- „Слава твоя й до широкого неба уже досягає,
 „Мов би якого царя безпорочного: богобоящий
- 110 „І над великим могутно царуючи царством, він завше
 „Правого суду пильнує; у царстві ёго земля чорна
 „Родить пшеницю й ячмінь, кишать дерева овочом всяким,
 „Плодиться добра скотина, а море аж стогне од риби, —
 „Все то з управи хорошої, — й добре живеться усїм там.
- 115 „Тим-то й мене тепер ти в своїм домі питаєш об чїм хочеш,
 „Та не нагадує мені про родину й про рідную землю,
 „Що б, спомянувши, ще більше мені ні наповнила серця
 „Жалощами: я й без сёго вже досить наохавсь; негоже,
 „Сидючи в домі чужому, все охати та голосити;
- 120 „А сумувати раз-в-раз вже й зовсїм нерозумнеє дїло;
 „Що б не здосадувавсь хто с челядинок, або і сама ти,
 „Та й зацокоче: „Залляв собі сьліни та с п'яну і плаче“.
 І у одвіт ёму так Пенелопа премудра сказала:
 „Странниче! стан мій, лице та й красу мою всю загубили
- 125 „Боги блаженні с тієї пори, як Аргівці поплили
 „В Трою, а з ними і мій чоловік, Одиссей мій жаданий.
 „Як би то він повернувся та життя мого став боронити,
 „Більше б я мала почоту і слави, тай все б було лучче.
 „Ниньки-ж я мучусь, бо горя багатого наддав мені демон
- 130 [„Скільки по островах тут навкруги є правителїв славних,
 „В Дулїхіосї, у Самї, в Закинтї, порослому лісом,
 „Та скільки їх набереться і в самій Ітаці гористій,
 „Всі мене заміж прохають за себе й добро моє нищать]
 „Але мені так байдуже, чи гість хто, чи просить зашити;
- 135 „Я не вважаю й на звістників, котрих народ так шанує.
 „Я тільки за Одисеем вбиваюсь і серденьком нужу.
 „Ті-от з весїллям спішать, а я хитроці їм витворяю.
 „Демон мене надунав, що б виткати-от покривало.
 „Красна великі в сьвітлиці поставивши, я стала ткати
- 140 „Довгу намітку тонку, а їм всїм то я от-що сказала:
 „Хлопці, мої женихи! Вже помер Одиссей богорівний;
 „Ви підждіть поспішати з весїллям, аж поки намітку
 „Я поскінчу, що б основа моя не пропала задаром.
 „Ся намітка — Лаерту старому на смерть покривало,
- 145 „Смерть бо с косою стоїть невгамуца над лицаром славним,
 „Що б Ахеянки по людях мене не змогли попрікнути,
 „Що-от багатий та без покривала полїг в домовину.
 „Так я усїм їм сказала, й вони всі повірили слову.

- „От я по дню завше ткала, а нічю всю тую основу,
 150 „Скалку собі засьвітвши, до нитки раз-в-раз роспускала
 „Цілих три роки Ахейців я так обещала й водила.
 „А як пішов рік четвертий і осінь ото наступила
 („Місяців пак вже багато минуло, а днів то ще більше),
 „То от тоді мене через рабинь, через сук тих невірних,
 155 „І запопали, прийшовши і галас всі разом підняли.
 „Так я зробила по нужді, бо шлюбу зовсім не бажала
 „А вже тепер утекти од весілля не можу й другого
 „Способу не приберу, а тут батько та мати неволять
 „Заміж піти, та і синові не до вподоби; буркоче:
 160 „Бачить як гине добро; а тепер він в таких уже літах,
 „Що може править хозяйством, і Зеве ёму славу сплитає.
 „Так-то. А ти от скажи про родину свою, звідкіля ти,
 „Вже-ж не із дуба ти виріс сьвяченого та й не із скелі“.
- І у одвіт їй на сєє сказав Одиссей хитромудрий:
- 165 „Жоно шановна, дружино царя Одиссей-Лаертенка!
 „Не перестанеш отсе ти мене про родину питати?
 „Я і скажу тобі, хоч додаси мені смутку й зітхання
 „Більш, ніж тепер-от я маю, така бачиш, завше вже справа,
 „Як чоловік на чужині забариться років на стільки,
 170 „Скільки і я от скитаюсь по людях з бідою та з лихом.
 „Та вже-ж нехай: розкажу тобі все, про що знати бажаєш.
 „Крит єсть такая земля, посередині темного моря,
 „Гарна, плодюча, криниць там багато і рік, а людей в ній
 „Не перелічиш, живуть в городах, котрих девять десятків.
 175 „Різна одна од другої там мова людей: єсть Ахейці,
 „Великодушні Етеокрити, Кидоньці, Дорийці
 „На три коліна розділені і богорівні Пелазги.
 „Город великий в них є і зовється Кносóмом, і Минос
 „Девять там літ царював вже, великого Зевса коханець,
 180 „Батько мого те-ж батька, могучного Девкаліона.
 „Девкаліон родив двох нас — мене й царя Ідоменея
 „Ідоменей з Атрієнками вкупі на човнах загнутих
 „В Трою поїхав широку, мов-ж імя славнее Етон;
 „Я є од него молодший, а він от і старший і дужчий.
 185 „Там я й побачив, ото Одиссея_й мінявсь з ним гостинцем.
 „Бо аж до Криту пригнала ёго сила вітра бурхлива,
 „Як він у Трою ще плив та зблудився при шпилю Малїї,

- „Й човна спинив у Амнісі, де от Ідіті*) печера,
 „В пристані дуже поганій, на силу що втік хуртовини.
 190 „Зараз, у гóрод прийшовши, спитав він про Ідоменєя,
 „Бо, — говорив, — то мій давний приятель і дуже шановний.
 „А вже десятая чи одинадцята була зірниця,
 „Як той на човнах загнутих поїхав у Трою широку.
 „От, я в палати царя ёго ввів і гостив таки добре :
 195 „Почастував щиро всім тим, що тільки було на припасі.
 „Тай товариству ёго, котре вкупі із ним от прибуло,
 „Я по хатах назбирав сухарів і муки і смачного
 „Десять барилків вина; звелів різать биків задля їжи
 „Днів, памятаю, дванадцять у нас гостювали Ахейці :
 200 „Вітер Борей їх задержував, котрий дув так, що й на суші
 „Вдержатись трудно було на ногах: якийсь демон сердитий
 „Ним заправляв. Вітер спав у два тижні й вони поплили-от“.
 Брехень багато таки говорив він на правду похожих,
 А тая, слухаючи, лила слёзи і танула тїлом.
 205 Як-ото сніг ростає на горах на високих, шпилястих,
 Що понаносить Зефір, а пісьля ёго Евр розогріє,
 І од поталого снігу повніють текучіі річки;
 Так само танули щоки в той час від плачу в Пенелопи
 По чоловіку, котрий сидів тут-же. Дивитись на слёзи
 210 Жінчині сумно було Одиссею: ёму було жалко
 Очі ёму стали рогом, або як твердеє залізо :
 Ані зморгнуть пак у віках, він втримував слёзи навмисне.
 От, як наплакалась досить вона та і наголосилась,
 Зараз такіі слова Одиссеєві стала казати :
 215 „Ну, тепер от-що: я думаю пробу зробити над тобою,
 „Чи то пак правда, що ти з богорівним усім товариством
 „Там у палатах приймав чоловіка мого, як говориш.
 „Ну, розкажи-ж-от, в якую зодягнений був він одежу
 „Сам таки, та і товариші, що з ним туди приїздили“.
 220 І у одвіт їй на сєє сказав Одиссей хитромудрий :
 „Так воно; але-ж подумай, коли то все діялось; трудно
 „Все пригадать, розказати: тому тепер рік вже двадцятий,
 „Як чоловік твій поїхав звідтіль, із моєї отчизни.
 „Але дарма: розкажу так, як розум мій припам'ятає.
 225 „На Одиссею жупан був двійний волохатий срібнястий
 „Застїбка була на нїм золотая пришита з гачками

*) Εἰλάθουσα — дочка Зевеса і Гери, богиня родільниць.

- „Те-ж золотими двійними; на полах таке мережанне:
 „В лапах передніх собака держала мале оленятко
 „Й гризла зубами; на те мережанне усе задивлялись,
 230 „Що золоті та вдавали так дійсно: собака оленя
 „Грузла й душила, а той, вириваючись, лапами дригав.
 „Далі на нёму хитон я примітив с такої тонкої
 „Пряжі, ніби с цибулевої зроблений був він шкарлупи,
 „Дуже м'який і такий тобі білий, що блискав, як сонце
 235 „Часто жінки на хитон той приходили подивуватись.
 „Тільки скажу тобі от-що, а ти заприміть собі добре:
 „Я не довідався — чи Одиссей ту одежу мав з дому,
 „Чи, мо', с товариством хто ёму дав як на човні він їхав,
 „Чи який-небудь приятель, було бо таки в Одиссея
 240 „Сила приятелів, як ні у кого другого з Ахейців.
 „Дав ёму й я: мідну шаблю і довгий хитон аж по п'яти
 „Та і жуван те-ж двійний дарував ёму, гарний срібнястий
 „Й випровадив у дорогу с почотом на доброму човні.
 „З ним приїздив ще і звітник, од него був трохи молодший.
 245 „Я розкажу тобі зараз, яким був із себе той звітник:
 „В плечах горбатий, брунявий з лиця, с кудерчавим волоссям.
 „Імя ёму Евриват, поважав Одиссей ёго більше
 „Над всіх товаришів других, бо той був однаких з ним мислей.“
 Так він сказав і розбуркав ще гірш до плачу в ній охоту,
 250 Бо Одиссей поросказував їй геть всі певні прикмети.
 І от тоді, як наплакалась досить та наголосилась,
 Заговорила до нёго в одвіт вже такими словами:
 „Ну, вже тепер-ото, странниче, хоч доси був ти і бідним,
 „Будеш в сьвітлицях моїх ти і милим і завше в почоті,
 255 „Тую одежу ёму я сама дала, котру ти бачив,
 „Гарно зложивши і застїбку тую нашила блискучу,
 „Що б за здобу ёму була. Ёго вже мені не діждатись,
 „Що б повернувся до дому у милую рідную землю.
 „Ох, у недобрий-же час Одиссей сів на човна прудкого
 260 „Та і поплив подивитись на Трою оту ненависну!“
 І у одвіт їй на сев сказав Одиссей хитромудрий:
 „Жоно, дружино шановна царя Одиссей-Лаертенка!
 „Годі тобі вже губити красу свою, годі вялити
 „Й серце риданнєм; але-ж попрікаць тебе-ні, боронь боже!
 265 „Бо за яким би то другим загинувшим жінка б вбивалась
 „Мужем законним, с котрим у любові і дїток сплodiла,
 „Як-от не за Одиссеєм, що богам небесним лиш рівня?

- „Ну перестань-же ридати та речі моєї послухай:
 „Я достоменно розкажу тобі, не втаю ніже йоти,
 270 „Що-от почути прийшлося мені про возворот Одиссея:
 „Жив він і близько відсіль в стороні плодovitий Теспротів.
 „Дуже великі богацтва й цінні везе він з собою,
 „Що назбирав скрізь по людях; втерав він товаришів милих
 „С човном укупі прудким серед темного моря,
 275 „Як-от з Тринакії плив ще, розсердилися боги на нього
 „Зеве та і Геліос, що-от товариші вбили й поїли
 „Сему биків, і загинули всі у хвилястому морі;
 „А самого філя викинула вкупі с килем на берег
 „В землю Феаків, котрії родиною близькі з богами.
 280 „Сі-то ёму наче богу якому почот учинили,
 „Всім надїлили і випровадить самі хтіли до дому
 „В добрім здорові, як сльїд і давно Одиссей уже був би
 „Тут на Ітаці, коли-ж, бач вигоднійш ёму показалося,
 „Скрізь геть по землях блукати і всякі богацтва збирати,
 285 „А Одиссей знав богацтвам цїну над усіх людей смертних,
 „І ніхто в світі в сїм ділі не міг би з ним посперечатись.
 „Так-от принаймній казав мені Фидон, владика Теспротів,
 „Він мені сам за офірою, випроважаючи, клявся,
 „Що вже і човна вони оснастили й готові вже люде,
 290 „Що Одиссея провадити мають у рїдную землю
 „А мене перше одправив від себе, бо човен Теспротський
 „Саме тоді і виходив у Дуліхїон по пшеницю,
 „Він і багацтва показував, що Одиссеєм надбано:
 „Стане їх певне й для правнуків навіть в десятім колїї.
 295 „Все те на схованку там Одиссей у палатах зоставив.
 „Сам-же, казали, в Додону поїхав, що б там запитати
 „Зевса й під дубом сьвяченим Зевесову волю почути,
 „Як ёму лучче, через стільки років, в Ітаку вернутись,
 „Чи то таки у одкриту, чи може як-небудь потайно.
 300. „Я-ж і кажу, що він жив та здоров, і повернеться скоро;
 „Довго не буде баритися він на далекій чужинї
 „А що воно так і станеться, дам тобі ось-яку клятву:
 „Хай-ото сьвідками буде Зевес, наймогучнійший з богів,
 „Й чесна господа царя Одиссея, в котрій я тепера
 305 „Що неперемінно все збудеться так, як отсе говорю я.
 „Сего ще самого року прийде Одиссей, чоловік твій,
 „Або у сїм таки місяці, або лиш другий наступить.“
 І у одвіт ёму знов Пенелопа премудра сказала:

- „О, коли слово отсе твоє, странниче, збудеться справді,
 310 „То і почоту зазнаєш од мене ти тай подарунків
 „Матимеш стільки, що хто б ні зустрівся скаже: щасливий!
 „Тільки-но от-що я думаю тай недаремне, здається:
 „Ні Одиссей вже не вернеться, ні ти од мене не влучиш
 „Проводів, бо вже таких заправителів в домі немає,
 315 „Як Одиссей був з людьми до кумпанії: хто б не приїхав,
 „Всякого він було грішно приймає й с почотом одправить.
 „Ну, а тепер, покоєвки, помийте лиш странника сего,
 „Гарну стіль постеліть, положіть жупана й простирала,
 „Що б супокійно він спав, поки божа займеться зірниця.
 320 „Завтра-ж уранці, скупавши, натріть його маслом пахучим,
 „Що б йому було не соромно сісти за стіл с Телемахом
 „Та пообідать в світлиці. І гірко прийдеться тому з вас
 „Хто зобижать його сьмітиме чим: той і жадного діла
 „Тут вже не матиме; геть прожену хоть розсердиться й надто.
 325 „Ну, а повіриш ти, странниче, що од жінок усіх других
 „Я видаюся і розумом певним дотепним і серцем,
 „Як я засмаглого, в драній одежі тебе біля себе
 „Їсти за стіл посажу? а ми люде не пак довговічні.
 „Хто-от жорстокий і сам і жорстокості тільки і знає,
 330 „Того й живим проклинають усі і все зле йому зичать
 „Та і пі смерті знущаються всі як старі так малії.
 „Хто-ж непорочен і сам-то і відає лиш непорочне,
 „Славу про того широкою странники завше розносять
 „Скрізь геть по людях і кожен такого добром споминає.“
 335 І у одвіт їй на сев сказав Одиссей хитромудрий:
 „Жоно, дружино шановна царя Одиссей-Лаертенка!
 „Правду сказать, то мені жупани і м'яккі простирала
 „Стали важкі від тоді, як я вперш оддалився од критських
 „Гір снігових і снувати почав по безкраєму морю;
 340 „Я засну й так, як і досі проводив безсонні ночі;
 „А переспав я багато ночей тих на ліжку жорсткому.
 „Так-от бувало без сна й проваляєся аж до зірниці.
 „Зайвий зовсім те-ж і митель ножний, що так радує душу
 „Всякому; не доторкнеться до ніг моїх жінка і жадна
 345 „С тих молоденьких робітниць, котрі в тебе служать у домі.
 „Тільки хіба як знайдеться в вас баба старенька та добра,
 „Котра й сама перетерпіла стільки-же, скільки і я-от;
 „Сій-от старій доторкнутись до ніг моїх не збороню я“.
 Й знов почала говорити йому Пенелопа премудра:

- 350 „Странниче любий! менї ще такий чоловік не траплявся
 „С тих чужестранців усіх, котрих стільки в нас перегостило,
 „Що б говорив так розумно, як ти от говориш і мислиш
 „Бєть тут у мене бабуня старенька, дотепная надто,
 „Котра й єго бідолашного ще с пелюшок годувала
- 355 „Й винаичила на руках с того самого дня, як родився.
 „Ся тобі ноги уміє, хоч дуже пак дуже слабенька.
 „Ке-лиш устань та ходи-но сюди, Еврикліє розумна,
 „Ноги помий однолітку хазяїна твого; напевне
 „І Одиссей вже такий і ногами й руками — всім тілом.
- 360 „Бо у нужді та в нещастї лихїм люде скоро старіють“.
 Так-от сказала вона, стара-ж очі руками закривши,
 Слєзи гіркі почала проливати і заголосила:
 „Жалко менї тебе, любчику мій, та нічого не вдїю:
 „Реметний на тебе Зевес, хоч ти серцем і богобоящий;
- 365 „Бо перед Зевсом, що в громах кохавься, й жаден із смертних
 „Стільки етеген не спалив, не офірував і гекатомбів,
 „Скільки давав єму ти при молитвах, що б він і щасливу
 „Старість послав тобі та що б і виростив славного сина;
 „Се-ж-от тепер, як я бачу, лишив тебе й дня возвороту.
- 370 „Так і над ним десь напевно знущавься челядь жіноча
 „Тих чужестранців, у славі палати, котрих він прибуде,
 „Як отсе тут над тобою знущаються всі отсі суки
 „Й ти од їх кривди втікаючи та од паскудств їх великих,
 „Вмити себе не даєш їм; менї-ж не без волї моєї
- 375 „Се загадала зробить Ікарівна; і я тобі зараз
 „Ноги помню і ради-ото Пенелопи самої
 „Та і тебе таки, бо моє серце взялося до тебе
 „Жалощами, і повір мому слову, що я отсе мовлю:
 „Перебувало багато тих странників тут бідолашних,
- 380 „Але-ж із них я не бачила й жадного, що б так похож був
 „Станом і голосом на Одиссея, як ти-от подобний“.
 І у одвіт їй на сєе сказав Одиссей хитромудрий:
 „Те-ж саме кажуть, бабуню, і всі хто но тільки очима
 „Бачив обох нас, що ми з Одиссеем один на другого
- 385 „Дуже подобні, як-от і сама ти подумавши кажеш.“
 Так він сказав; і стара унесла нову мідну лоханю,
 Де ноги мила усїм, налила води трохи не повну
 Спершу холодної, потім-же веіпала вже і окропу.
 Сїв Одиссей на кабиці й лице одвернув геть од сьвіту,
- 390 Бо єму спало на думку, що б та, як почне єго мити,

- Шрама на нїм не пізнала, і тайна вся піде шкереберть.
 Стала вона мить хазяїна свого і зараз пізнала
 Шрам, що колись укусив ёго дикий кабан білим зубом,
 Як він пішов на Парнас Автолика побачить з синами,
 395 Діда по матері славного, котрий між смертними всіми
 Хитрощами видавався і клятьбою; так дав ёму бог сам
 Ёрмій; ёму-от за се, за спасібі, спалив він багато
 І козинят і ягнят, а той все був до него прихильним.
 Раз Автолик, на Ітаку приїхавши, вельми плодючу,
 400 Новорожденного сина своєї дочки застав, внука;
 Сего ёму Еврикля, на милі колїна поклавши,
 Як він вечерять кінчав, по іменню назвала й сказала:
 „Ну, Автолику, тепер найди імя і дай ёго сам вже
 „Милому сину дочки, а для тебе він вельми жаданий.“
 405 І Автолик у одвіт Евриклїї на сее промовив:
 „Зять і дочка хай дадуть ёму імя, яке-от скажу я.
 „Дуже сердитим на всіх я приїхав в сю землю плодючу,
 „Як на жінок так і на чоловіків, що тут на Ітаці;
 „Хай через се він і зветься-ото Одисеем, Сердитим,
 410 „А, як ввійшовши в літа у великому матернім домі,
 „Приїде туди на Парнас, де у мене хазяїство велике,
 „Всім надїлю ёго тай одпушу назад радим, веселим“.
 Тим-то й прийшов Одисей, що б дїд дав ёму славних
 І Автолик таки сам та й сини Автоликові также [подарків;
 415 Гарно ёго прийняли й привітали словами м'якими,
 Баба-ж ёго Амфитея, обнявши с плачем Одисея,
 Поцїлувала у голову і в ясні очі обоє.
 Зараз оддав Автолик приказанне синам своїм славним
 Добрий обїд зготувать, і сини до роботи взялися:
 420 От привели і зарїзали зараз бика п'ятилітка,
 Оббілували ёго, на шматки росчинили усєго,
 Смачно коріннем приправили і, на спички настромивши,
 Перепекли на печеню, і все на паї подїлили,
 Потім цїлесенький день вони зранку до сонця заходу,
 425 Бенькетували усї однаково ївши і пивши.
 А як-от сонце спочило і темрява вкутала землю,
 Спати тоді положилися і сном солодким поснули
 Тільки-ж лиш рання рожева Зоря сьвітова занялася,
 Вийшли на влови сини Автолика, хортів всіх забравши,
 430 В пуці та нетри, пішов з ними і Одисей богорівний;
 Стали карабатись на круту гору Парнаса, покриту

- Лісом, і скоро дійшли до тіннявих яруг непроходних.
 Сонце тим часом вже зазолотило роскошні ниви,
 Ветавши ізза тихих вод та глибоких ріки Океяна
- 435 Стали-ото вже спускатись ловці у байрак: попереду
 Бігли собаки і нюхом шукали сльїду, а позаду
 Йшли Автоликові діти і теж Одиссей богорівний
 Біля хортів неподалеко, списом махаючи довгим.
 Там-от у пуці зарившись лежав кабан дикий, великий,
- 440 В пуцу ту не пробивалася ні сила вітрів холодних,
 Ані палючеє сонце проміннем в ту пуцу не било,
 Та не проходив ніколи і дощ, — така сильне густая
 Пуца була; понападало листу в нїй купи великі,
 До кабана гук ходи долетїв і людських і хортячих,
- 445 Як почали наступати ловці; от кабан з логовиська,
 Сторчки щетину піднявши, з яскравими страшно очима,
 Виліз і став перед ними. Тодї Одиссей у сам-перед
 Кинувсь на него і виставив по перед себе спис довгий;
 Вже проколоть-ото мав, та кабан, впередивши зубами
- 450 Вище колїна вкуснв і багато таки вирвав зубом
 Плоти, наскочивши з боку, а кости пак не доторкнувсь.
 Ще замахнувсь Одиссей, а в плече єго правее влучив
 І наконешник блискучого списа пробивсь аж на наскрізь.
 Хропнувсь об землю захрюкавши вепр, і дух виперло з нїго.
- 455 Любі сини Автоликові і кабана геть убрали,
 І Одисееві, милому свому сестрінцеві, рану
 Перевязали легенько, а чорную кров заговором
 Остановили, і зараз пішли до господи до батька.
 Там Одисееві і Автолик і сини Автолика
- 460 Рану загоїли і, надававши цїнних подарунків,
 Радого вельми і радїї вельми самі проводили
 В милу Итаку. Ёго там і батько й шановная мати
 Стрінули радїсно і почали про все чисто питати,
 Як-ото він покалїчивсь, і той розказав достоменно,
- 465 Як на Парнасі на влогах кабан єго зубом поранив,
 Як він пішов-ото вкупі з синами-ото Автолика.
 Шрам од тієї-то рани налалала баба й пізнала,
 Миючи ногу долонями, й зараз пустила з рук ногу;
 Впала нога у лоханю, і дзвенькнувши мідна лоханя
- 470 На один бік похитнулася: вода полилася по підлозі,
 Разом взяли стару бабу і радїсть і жалощі; очі
 В неї слїзми затягнуло і голос здушило в гортані.

За підбородок взяла Одиссея вона і сказала:

- „Ти-ж отсе есть Одиссей, моє миле дитятко! а я-ж то
 475 „І не пізнала тебе, поки-от не намацала шраму.“
 Так от сказала, і на Пенелопу зиркнула очима,
 Маючи в мислі сказати їй, що то чоловік її любий;
 Та-ж засмученная всею того й непримітила навіть:
 Їй збаламутила мислі Аїна. І зараз рукою
 480 Правою став Одиссей стару бабу душити за горло,
 Лівою-ж ближче до себе її притягнувши промовив:
 „Мамко: ти за що-ж згубить мене хочеш? хіба-ж не сама ти
 „Грудьми*) своїми мене згодувала? Тепер я, ти бачиш,
 „Бід натерпівшись через двадцять років вернувся до дому.
 485 А коли ти-от пізнала мене, з ласки богів напевне,
 То вже мовчи, що б ніхто другий не постеріг сеї справи,
 Я тобі от-що скажу, і воно таки збудеться справді:
 Коли-от бог мені дасть побороть женихів тих чванливих,
 Я і тебе те помилую мамки моєї, як прочу
 490 Челядь жіночу зачну у палатах своїх катувати.
 І у одвіт йому так Еврикля премудра сказала:
 „Синку мій! слово, якеє крізь зуби тобі пролетіло?
 „Знавш ти й серце моє непоступне тай волю ту-ж саму,
 „Буду такою я, як-от залізо, або твердий камінь.
 495 „Тільки-но от-що скажу тобі, й ти не забудь сего слова:
 „Коли-от бог тобі дасть побороть женихів тих чванливих,
 „Я по іменню назву тобі кожну с твоїх челядинок,
 „Котрі тобі учиняють безчесте і котрі невинні!“
 І у одвіт їй на сєє сказав Одиссей хитромудрий:
 500 „Мамко! на що тобі їх називать мені? овсім не треба:
 „Я пак і сам їх довідаюсь добре і знатиму кожну.
 „Тільки будь ласка, мовчи собі; препоручи усе богам“.
 Так він сказав; і старенька пішла собі геть із сьвітлиці,
 Що б принести-ото мителю, бо розіллявся той перший:
 505 От як умила стара його й маслом пахучим натерла,
 Зараз присунув стільця Одиссей до вогню трохи ближче,
 Що б то обсихнуть, а шрам над коліном полою закутав.
 Тут почала говорити премудра жона Пенелопа:
 „Странниче! маю тобі я ще трохи сказати од себе.
 510 „От незабаром настане і милого час опочивку
 „За для всіх тих, кого сон бере, і в лютім горі солодкий;

*) Груді plurale tantum.

- „А мені бог послав тугу таку, що й сказати не можна:
 „В день мені тільки й розваги, що плакати та голосити,
 „І пильнувати роботи своєї й своїх покоєвок,
 515 „А як настане ніч темная, і всіх обгорне спочивок,
 „Ляжу на ліжко тай знов ото плачу, бо важко на серці:
 „Страшній клопоти, думки й журба так і рвуть мені душу,
 „Як-ото і Пиндарея дочка Аїдон-соловейко, ꞑ
 „Сидячи ранком у листях зелених, густих-непроглядних,
 520 „Жалібне-гарно щечече, лиш тільки весна от настане, —
 „Й тьохкає, переливаючись на всі лади голосочком —
 „Плаче-ж вона за своїм милим Ітилом Зитовим сином,
 „Котрого вбила сама-ж необачная — гострою міддю;
 „Так-от і в мене сюди і туди розбігаються думки:
 525 „Чи-то зостатись при синові й пильно всего доглядати —
 „Й свого добра, і рабинь і широких високих палатів,
 „Та не соромити мужнього ліжка й людських пересудів,
 „Чи піти заміж за того з Ахейців, котрий найлуччий
 „Свататись буде до мене, принієши найбільше посагу.
 530 „Син мій-от, поки ще був нерозумна дитина маленька,
 „Заміж іти не давав мені й кинути мужню г'єсподу;
 „А-от тепер, як вже зріє і дійшов-ото лїт парубоцьких,
 „Сам уже молить, що б вийшла таки я з сїєї господи,
 „Гнївається за добро своє, що пожирають Ахейці
 535 „Дармо. А-ке лиш, старий, розтолкуй мені сон ти; ось слухай:
 „Є в мене двадцять гусей; я даю їм пшеницю з водою
 „Їсти оттут таки в сїнях і завше я ними люблююсь.
 „Сниться мені, що великий орел з закарлюченим носом,
 „Із-за гори ніби передувив усіх чисто; упали
 540 „Покотом гуси у сїнях, а той собі линув у небо.
 „І почала я ніби-ото плакати ві сні та ридати,
 „То позбирались ніби і Ахейянки й теж стали плакати.
 „Вкупі зо мною об тім, що орел всіх гусей мені стратив
 „І ніби знов той орел прилетів, сїв на стріху високу
 545 „Та і почав язиком говорить чоловічим до мене:
 „Годї вже плакати тобі, Ікарівно, за тими гусками.
 „Се-ж бач не сон, але справжня ознака, що й збудеться скоро.
 „Гуси отєї — женихи твої, а я — орел, правда, досї
 „Птицею був, та тепер впять твоїм чоловіком прихожу,
 550 „Котрий усім женихам отєїм лютуюю смерть заподїє?
 „Так-от сказавши він счез, а я з жахом прокинулась зараз,
 „Я подивилась сюди, подивилась туди: мої гуси

„Біля корита пшеницю їдять, як і завш-ото їли.“

І у одвіт їй на сее сказав Одиссей хитромудрий:

- 555 „Жоно шановная! ні за чим сна сего і толкувати
 „Та вияснити: ёго тобі розтолкував Одиссей сам,
 „Як воно станеться: сном женихам він віщує погибель
 „Всім до одного, й ніхто не втече з них од певної смерті“.
 Знов ёму мудра жона Пенелопа на сее сказала:

- 560 „Правда, буває, що сняться і сни чудернацькі, химерні,
 „Та і не завше сон кожний збувається для чоловіка.
 „Двоє воріт єсть, котрими входять безтільні манячні
 „Сони: одні роговії, а другі з слонової кості.
 „І котрі сни входять в нас ворітьми із слонової кості
 565 „Ті не збуваються і навіть доброго слова не варті;
 „А котрі знов струганими ото роговими проходять,
 „Ті задля кожного дійсені, кому б вони там не принились
 „Але не з сих-то напевне воріт вийшов сон отсей, страшний,
 „Що мені снівсь-от, хоч він і для мене й для сна жаданий.

- 570 „Я тобі друге скажу-от, і ти не забудь мого слова:
 „Вже-от іде ненависна зоря, що мене з сего дому
 „Вижене тим-то отсе я і хочу устроїти грище
 „В кільця, котрих покійник бувало в високій сьвітлиці
 „Порозставляє дванадцять під ряд на прутах ніби віхи,
 575 „Й ставши таки далеченько, усї так стрілою й пониже.
 „От, отсе грище тепер женихам я і думаю дати.
 „Хто найскорійше із них і найлекше отой лук натягне
 „І всї дванадцять ті кільця прострелить стрілою на вилет
 „Не зачепивши, за того я й виїду й покину господа
 580 „Мужа законного, гарну такую і повну богатства,
 „Котру нераз мені прийдеться навіть во сні споминати.“

І у одвіт їй на сее сказав Одиссей хитромудрий:

- „Жоно, дружино шановна царя Одиссей-Лаертенка!
 „Добре надумалась, і не одкладуй на дальш сего грища.
 585 „Бо, я-ж то кажу, прибуде сюди Одиссей богорівний
 „Перш, ніж вони отсей лук гарно тесаний взявши у руки
 „І тетиву натягнувши прострелять залізниї кільця.“

Знов у одвіт ёму так Пенелопа премудра сказала:

- „Хтіла б я, странниче, що б ти сю ніч коло мене просидів
 590 „Й трохи розважив тоді і мені не захтілось би спати;
 „Але не можна пак людям, я знаю проводить не спавши
 „Цілії ночі, таку, бач, призначили кожному долю
 „Боги безсмертні нам смертним по всій геть землі плодовиїй.

- „Ну так піду-ж я отее спочивать собі в верхню сьвітлицю,
 595 „Ляжу на ліжку, котрее зробилось мені ненависним *)
 „Й завше слїзми закропляється с тої пори, як поїхав
 „Мій Одиссей подивитись на Трою прокляту, негайну,**)
 „Може й засну; а ти ляж собі тут таки в домі денебудь,
 „Чи на землі постелившись, а то хай дадуть тобі ліжко.“
 600 Так-от сказавши, пішла собі в верхню сьвітлицю тїняву,
 Та не одна: вкупі з нею пішли покоєвки і другі.
 І увійшовши з жіночою челяддю в верхню сьвітлицю,
 Плакала по Одиссею, по милому мужу, аж поки
 Сном не склїпила міцним їй очей синїока Аїнна.

*) στονόεσσα, **) κακόςῃλος οὐκ ὀνομαστή.

ОДИССЕЇ У.

ПІСНЯ ДВАДЦЯТА.

Перед тим, як псвбивати женихів.

- І положивсь спочивать Одиссей богорівний: у сїнях
Шкуру собі постелив він немяту волову, а зверху
Смушків мягких із ягнят, котрих різали що-дня Ахейці.
Лїг Одиссей, і укрила ёго жупаном Евѳнома.
- 5 Там Одиссей, женихам замишляючи зло в своїм серці,
Тільки лежав, та не спав, покоєвки побігли з сьвітлиці,
Правда, не всі, а котрі з женихами казились і перше;
Всі заразом реготали й нїкчемні баляси точили.
У Одиссея од гнїву у грудях аж стукало серце;
- 10 Думав він довго, на різні лади міркував, що-б то вдїять:
Чи то схопитись та кожну безетиду на місці укласти,
Чи так зоставить, нехай з женихами показяться ще раз,
Сей тільки раз ще останній, — а серце все гірш лютувало.
Як-ото сука, малих цуцинят охораняючи, злиться
- 15 На незнакомого й бреше та хоче ёго розірвати;
Так лютувало і серце ёго через їх непотрібства.
Вдаривши в груди себе, він сердито сказав своєму серцю:
„Серце! терпи: ти колись-то ще гірші паскудства терпіло,
„Того-от дня, як Циклоп бузувїр пожирав у печері
- 20 „Сильних товаришів, ти-ж все терпіло, аж поки хибета
„С тої печери не вивела, де ти вже думало й згинеш.
Так він вгамовував серце, котре лютувало у грудях;
Й серце послухалось того вмовляння: терпіло й терпіло
Вперше, а сам він не спав, повертавсь то на той, то на сей бік,
- 25 Так як-ото чоловік над великим вогнем на кабиці
Кендох, начинений здором і кровю, раз-в-раз обертає

- З боку на бік, що б скорійше і лучче той кендюх упікса ;
 Так-от і він з боку на бік ворочавсь, міркуючи нишком,
 Як-то він буде справлятися з юрбою безсидних Ахейців
- 30 Сам-от один. Підійшла тут до него близенько Аїна,
 З неба спустившись, і постаттю зовсім похожа на жінку.
 Стала вона в головах і таке ёму слово сказала:
 „Чом-же отсе ти не спиш, чоловіче ти бідний, нещасний?
 „Се-ж твоя власна господа, твоя у господі і жінка,
- 35 „Та і синок те-ж, якого хотів би усяк сина мати“.
 І у одвіт їй на сев сказав Одиссей хитромудрий:
 „Та воно так і по правді усе ти, богине, сказала;
 „Але, бач, от-що велить менї серце як сьїд зміркувати,
 „Як-то я буду справлятися з юрбою безсидних Ахейців
- 40 „Сам-от один, а їх завше в палатах буває багато:
 „Та ще найбільше й про те таки думаю я та гадаю,
 „Як що побю я і справді їх з ласки Зевеса й твоєї,
 „Де я тоді заховаюсь? Об сїм-от прошу, ти й подумай.
 Знов ёму так синёока богиня Аїна сказала:
- 45 „Та і чудний ти! надїються-ж люди й на слабшого часом,
 „Котрий і смертен та й стільки кебети і хисту не має;
 „А я-ж богиня, котора тебе раз-у-раз охораняю
 „В халепях всяких і бідах; скажу тобі й сей раз в одкриту:
 „Як би-ото пятьдесять чоловік, або й більше, з засади
- 50 „Кинулись тільки на нас двох і хтіли б нас стратити війною,
 „То і тогді б ти заняв і биків їх і дрібну скотину.
 „Але вже час тобі й спати: нездóрово й важко не спавши
 „Цїдую ніч вартувать, а од бід ти вже збавилося скоро“.
 Так от сказала, і сном ёму вії міцним засклепила,
- 55 Та і назад до Олимпу богиня з богинь полетїла.
 Спить Одиссей сном міцним, що й сугави розгвинчує, й клопіт
 Всякий забуть заставляє; не спить лиш одна Пенелопа,
 Сївши на ліжко м'яке, вона плаче і гірко ридає,
 А як-ото вдовольнила плачем свою душу і серце,
- 60 Самперед так помолилась Діянї жона богорівна:
 „Красна богине Діано, Зевесова дочко! коли б ти,
 „Серце менї простреливши стрїлою, взяла з мене дух мій
 „Зараз тепер, і затим хай би буря мене підхопила,
 „Та хмаровою понїєши дорогою звідсїль далеко,
- 65 „Вкинула в биєтрїї води глибокі ріки Окєяна,
 „Так як колись-то дочок Пандарея вхопили теж бурї;
 „Боги родителїв стратили їм і вони zostалися

- „Сиротами у палатах; сама їх богиня Венера
 „Сиром та медом солодким і смачним вином згодувала.
- 70 „Гера-ж сіромам дала, од жінок і дівчат всіх одмінно,
 „Ум і красу, а гнучкий стан — дала непорочна Діана,
 „Гарні-ж роботи ручнії справлять їх навчила Аенна.
 „І як Венера пішла на високий Олимп, що б дівчатам
 „Випросить долю щасливу, і шлюб їм почесний та милий
- 75 „В Зевса, що в громах кохається, — відає тільки один він
 „Все — як і долю, так теж і недолю усіх людей смертних —
 „То-от тоді як раз Гарпії злії дівчат і вхопили
 „Тай оддали ненавистним Ериніям в тяжку неволю.
 „Так і мене невидимою хай би зробили Олимпці,
- 80 „Або нехай мене вбила б Діана, що б я з Одиссеєм
 „Бачилась, в царство підземнее та ненавісне спустившись,
 „І осоружному мужу не муїла тут догожати.
 „Та пак і горе великеє терпиться легче, коли хто,
 „Плачучи в день з неутїшною завше тугою на серці,
- 85 „Ночи проводить у сні — чоловік той про все забуває —
 „І про хороше й про злеє, як сном собі віки засклепить,
 „А от менї то і сні посилає недобрїї демон:
 „Сеї от ночі хтось спав біля мене на него похожий,
 „Чисто такий, яким був Одиссей, одїзжаючи з військом;
- 90 „Билося радітно серце: не сон то був, але проява.“
 Так-от сказала, і зараз зійшла злототронна зірниця.
 Плач Пенелопи й ридання почув Одиссей богорівний
 Та і почав міркувати про себе, їму бач здалося,
 Що-от, пізнавши єго, вона тут в головах і стояла.
- 95 Скинувши з себе жупан і кожущки забравши с постелї,
 Все те поклав на стїлець у сьвітлицї, а шкуру волову
 Винїс на двір й помоливсь потїм Зевсовї, руки піднявши:
 „Батьку Зевесе! коли вже мене ви й по суші й по морю
 „В землю мою провели, як я бід натерпївся та горя,
- 100 „З дому нехай менї голос подасть, хто прокинеться перший,
 „А спонад двору нехай менї з'явиться чудо од Зевса.“
 Так він моливсь, і благання совїтоподателї послухав
 Зараз таки й загремїв із Олимпа шпилястого громом,
 С хмар піднебесних і дуже зрадїв Одиссей богорівний.
- 105 Першою голос їму подала з дому мельничка-жінка
 Зблизька, з будівлї одної, де жорна стояли хозяйські;
 Коло тих жорен ходили по черзї дванадцять робїтниць,
 Дерли крупи та мололи ячмінну муку і пшеничну.

- Другі робітницї всі спочивали, змоловши пшеницю,
 110 Тільки одна ще не спала найслабша, кінчавши роботу.
 Кинувши жорна, сказала в признаку хазяїна слово:
 „Батьку Зевесе, людей всіх і богів безсмертних владику!
 „Дуже ти щось загримів-от з високого зв'яздного неба
 „Овсім без хмар дощових: комусь чудо напевне в'являєш;
 115 „Сповни-ж тепер і мені ти жаданне, котре от скажу я:
 „Що б женихи у останній вже раз і посьлідний сьогодні
 „У Одиссеєвих пишних палатах побенькетували:
 „Працею дуже важкою колїна свої я зморила,
 „Мелючи безперестанно: обїдають хай у останнє!⁴
 120 Так-от сказала, і мило було Одисеєю се слово,
 Як і гримотня Зевеса: просила бо кари паплюгам.
 От почали вже і другі рабинї збиратись в сьвітлицю
 Та на кабицях вогонь незгасимий палкий розводити.
 Вже й Телемах богорівний с постелї мягкой піднявся,
 125 Гарно вдягнувшись, він причепив гостру шаблю до боку,
 І підв'язав під підшви міцні дуже гарні сандали,
 Взяв в руки спис довгенький з мідним наконешником гострим,
 Став на порозі і так Евриклеї почав говорити:
 „Любая мамко! чи странника ви вдовольнили, як треба,
 130 „Їжою та і постїлло, чи спить може так без призору?
 „Мати моя часом теж не доглядить, хоча й пак розумна.
 „Часом ні за що ні прощо вона й волоцюгу споважить,
 „Луччого-ж та освїченого так без почоту й одпустить.“
 І у одвіт ёму так Евриклея премудра сказала:
 135 „Нї, ти не гань тепер, синочку, матери так безневинно,
 „Пив бо вина чужестранець солодкого, скільки хотїв сам,
 „Їсти-ж не їв, хоть проєли; сказав пак, що він неголодний.
 „І лиш про сон спомянув-ото та про спаннє мовив слово,
 „Зараз сама повелїла рабням ёму постелити;
 140 „Але-ж пак він, як бездомець який, сїромах безталанний,
 „Не захотїв спать на ліжку під білим мягким простиралом
 „А на воловій, немятій ще, шкурі і смушках ягнячих
 „Взяв тай заснув там у сїнях а ми жупаном ёго вкрили.“
 Так-от сказала; пішов Телемах богорівний з сьвітлицї
 145 З списом в руках, а за ним і собаки прудкі побігли.
 Він на майдан-ото йшов на пораду до славних Ахейцїв.
 Крикнула тут на рабинь Евриклея, жона богорівна,
 Мамка й порадниця Опа дочка колись Писиноренка:
 „Ну лиш мерщїй за роботу: сьвітлицї усї, покропивши,

- 150 „Позамітайте; стільці килимами червоними всюди
 „Позастеляйте; столи добре губками й мілким пісочком
 „Всі пошаруйте, поопорожняйте виновії кухви
 „Та і килішки дводонні помийте; пісьля за водою
 „Йдїть до криниці, та тільки, глядїть — повертайтесь скорїйше.
- 155 „Бо женихи пак недовго баритися будуть приходом:
 „Завше вони дуже рано приходять, для них, бач, все праздник.“
 Так-от сказала, й слухняні рабинї взялись до роботи.
 „Двадцять пішло до криниці глибокої зараз по воду,
 А усї другї в свїтлицях гарненько геть скрізь прибирали.
- 160 От, надїйшли челядинці Ахеан проворні і стали
 Дрова рубати й колоти скалки, та й рабинї с криниці
 Воду принесли; за ними у сьлїд і Евмей свинопас гнав
 Трох кабанів молодих, самих луччих, що були в свинарнях.
 Тих кабанів він пустив в загороду мїцну до корита,
- 165 А сам бесїдовать став з Одисеем мягкими словами:
 „Странниче! що-ж, тепер дивляться лучче на тебе Ахейці,
 „Чи пак глумляться й знуцаються все-ж таки так, як і досї?“
 І у одвіт їму от що сказав Одисей хитромудрий:
 „О, коли б боги, Евмею, та вже відомстили за кривду,
- 170 „Котру оті безсоромні що дня необачно вчиняють
 „В домі чужому і міри стиду нїякої не мають.“
 Так от Евмей з Одисеем бесїдовали собі стиха.
 Тут підїйшов до них і козовод Долївнко Мелантїй,
 Він пригнав кіз, що були між козами в кошарі найлуччі,
- 175 Теж женихам на обїд; за ним двох ще ішло козоводів.
 Кіз попривязував він під повітку високу лунасту*)
 А сам почав з Одисея знов кпоти і знов глузувати:
 „Ти, старчуку, іще тут, що б жебрацтвом своїм не давати
 „Людям спокою? ти може не знавш, в які вийти двері?
- 180 „Нї, вже таки не обїдеться в нас із тобою, як бачу,
 „Без кулаків, бо своїм ти жебрацтвом вже став осоружний
 „Тут задля всіх, а єсть бенькети й другї у других Ахейців.“
 Навіть і пари із уст не пустив Одисей хитромудрий,
 А покивав головою лиш мовчки, лютуючи в серці...
- 185 От надїйшов ще і третїй пастух самий старший, Филитїй,
 Яловицю женихам він привіз і пригнав кіз ще других.
 Перевезли всіх сюди перевозчики, котрі і других
 Переправляють людей, яким трапиться декуди їхать.

*) ἐρίδουπος.

- Він попривязував тую скотину в повітці лунастій,
- 190 А сам почав свинопаса питать, підступивши близенько :
 „Що се за странник отсей, свинопасе, прибулий недавно,
 „В наші палати? З якого він буде примірно народу?
 „Де ёго дома, родина, родителі та і отчизна?
 „Глянеш — сірома нещасний, придивися — цар настоящий..
- 195 Боги бач іноді знищують і сіромах безталанних,
 „Та де-коли і царів самих в халепу страшну забгають.“
 Так говорив він, і ставши близенько подав Одиссею
 Правую руку й почав ёму речи крилаті казати :
 „Будь здоров, странниче батьку! що б ти з сёго часу й по вік свій
- 200 „Гараздував завше, ниньки-ж ти бідний такий та нещасний!
 „Зевсе! нема більше злючого межн богами од тебе ;
 „Ти не жалівш і тих людей навіть, которих создав сам
 „Жити на світі; байдуже тобі, що ні защо, ні прощо
 „Страждуть вони. І тепер мені очі сьлізми помутило,
- 205 „Лиш я уздрів тебе, странниче, та спомянув Одиссея,
 „Певно і він, як от ти, теж обшарпаний бродить по людях,
 „Як що ще жив та здоров, коли бачить ще ясний сьвіт сонця.
 „А може пак і помер і тинається в царстві Аїда?
 „Ох, Одиссею, царю непорочний! мене ти маленьким
- 210 „Постановив пастухом над товаром в землі Кефалоньців
 „І наплодилося стільки волів та коров тих багато,
 „Як ні у кого другого, хороших та широколобих.
 „Що-ж? інші другі велять мені сюю скотину проводить
 „Їм задля їжі; вони і на сина зовсім не вважають
- 215 „Та не страхаються й божої кари; одно в них на мислі :
 „Майно страчати хозяйна, що десь так довго бариться.
 „Часто спадає на серце мені така думка: покинуть
 „Край сей, і позабиравши худобу усю перебратись
 „В іншу яку, нетутешнюю сторону, легше було б пак,
- 220 „Там, за товаром чужим доглядаючи, й горе терпіти,
 „А тут нехай собі син заправляє хозяйством, як хоче.
 „Стану в якого-небудь там хозяйна іншого в найми,
 „Звіден утікши, бо тут вже таке недоладне твориться.
 „Але надію ще маю, що мій бідолашний хазяїн
- 225 „Вернеться і женихів усіх вижене геть-то із дому.“
 І у одвіт ёму знов так сказав Одиссей хитромудрий :
 „Слухай, Филитію: ти не подобний зовсім ні на злого,
 „Ні на дурного: я й сам знаю добре і хист твій і розум,
 „От через те-ж тобі от що скажу я й клятьбою завірю.

- 230 „Сьвідками з богів хай буде Зевес, ся гостлива трапеза
 „Й чесна господа царя Одиссея, в котрій я сижу-от,
 „Що Одиссей при тобі-ж таки явиться скоро в сїм домі;
 „Й сам ти своїми очима побачиш, як що тільки схочеш,
 „Вбитими всіх женихів, що зухвально оттут верховодять.“
- 235 Знов Одиссеєви став гуртоправ говорити й промовив:
 „О, як би, странниче, се твоє слово справдив Кронієнко,
 „Взнав би ти зараз, яка в мені сила, які й кулаки теж.“
 Тут і Евмей свинопас теж молитися почав усїм богам,
 Що б Одиссей велемудрий вернувся скорійше до дому.
- 240 Так-то вони усї троє балакали проміж собою,
 А женихи Телемахові смерть замшляли й погибель.
 Тут їм по лівую руку орел появился здоровий,
 Він летів високо і в пазурах тримав сизу голубку.
 От, Амфином і почав женихам говорити й промовив:
- 245 „Браття! не справдиться наша умова отся і рішенець —
 „Вбить Телемаха; давайте-но лучче приймемось за бенкет!“
 Так-от сказав Амфином, і вподобалось всім його слово.
 Зараз-ото і пійшли у палати царя Одиссея,
 Пороскладали свої жупани по лавках та кріселках,
- 250 І баранів позарізували здоровенних та товстих
 Кіз, кабанів покололи, зарізали і яловицю,
 Тельбухи з них попекли й розділили на долі, а в кухвах
 Порозбавляли вина, свинопас всім роздав по кидішку,
 Хлібом обніє всіх Филитій, що над скотарями був старший,
- 255 В кошиках гарних, а смачним вином частував вже Мелантій,
 Ті-ж на готовую страву лиш руки свої простягали.
 А Телемах, щось мудруючи, посадовив Одиссея
 Окрім біля виходних дверей, на камяному порозі,
 Простий ослінчик йому підкотивши і стіл невеличкий.
- 260 Тельбухів пай положив перед ним, і налив йому повну
 Чарку вина золоту і частуючись фак йому мовив:
 „Тутки сиди тепер та пий вино з усіма женихами;
 „Глуму на тебе я сам не допущу, одверну і руки
 „Всіх женихів я од тебе, бо овсім не єсть громадянський
- 265 „Дім сей, але Одиссеїв, а той його дав мені в спадок.
 „Ви, женихи, од докору удержуйтесь, та не давайте
 „Й волі рукам, що б не знялась яка часом сварка та бійка.“
 Так він сказав, й од досади усї губи аж прикусили,
 На Телемаха дивуючись, що він так сьміливо мовив.
- 270 Потім почав говорити до всіх Антиной Евпитенко:

- „Хоч і тяженько воно, але-ж треба знести нам, Ахейці,
 „Річ Телемахову; дуже похвалко він з нами говорить.
 „Зевс не велить, Кронїєнко, а то ми б ёго замовчати
 „Зараз заставили, дарма що дуже так він балакливий.“
 275 Так-от сказав Антиной, і байдуже було Телемаху.
 Тою порою гоньці через гóрод вели гекатомбу:
 Богам в офіру, за нею ішли кучеряві Ахейці
 В'рощу тїняву далеко влучного митця*) Аполлона.
 А женихи перепікши печеню, з шпичок поздїймали,
 280 Пороздїляли на долї і бенкет значний учинили.
 Та і перед Одисеем те-ж пай положили такий-же,
 Як і самі вони заплучили, бо так приказав їм
 Странника вволити сам Телемах, любий син Одиссея.
 А женихам загордящим Аїна зовсім не давала
 285 Вдержуватись од дражнивої кривди, що б тим пак ще більше
 Ремсти і пімсти що раз набиралось в душі Лаертенка.
 Між женихами находивсь один беззаконник великий,
 Ктисипом звали ёго, а був родом він з острова Сами.
 Сей-то, впевняючись надто на статок свій та й господарство,
 290 Більш од усіх женихавсь до жони Одиссея, що довго
 Бариться. Він ото й став женихам загордящим казати:
 „Слухайте ви, женихи браві, що я вам маю сказати:
 „Заплучив мяса долю однакову з нами і странник;
 „Так воно й треба: бо кривда велика було б занедбати
 295 „Котрого небудь з гостей Телемаха в ёго-ж таки домі.
 „Отже нехай ёму буде й од мене гостинець, що б мав він
 „Чим і за митель оддячити бабі старій, тай другому
 „Дать кому небудь з рабів, котрі суть у царя Одиссея.“
 Так-от сказавши, захопив він із кошика ногу волову
 300 Та і жбурнув нею у Одиссея; а той одхилився
 Та головою припав до стїни й засьміявся злосливо
 Сьміхом недобрим. Не влўчила кістка, а бухнулась в стїнку.
 От Телемах почав Ктїсипові говорить, дорікати:
 „Ктисипе! маеш ти щастє великеє, що ти не влучив
 305 „В голову страннику: він одхилився як раз саме в пору
 „А то, вї Богу, я сам би тебе заколов отсим гострим
 „Списом, і батько тобі замість шлюбу труну готував би
 „Тут таки. Що б ані жаден із вас не посьмів в моїм домі

*) ἐκκτηβόλου.

- „З сеї пори верховодить; я знаю вже все розумію
 310 „Як і хороше, так злеє, а досї я був ще дитина.
 „І дуже важко дивитись було менї, як і скотину
 „Різали дармо, як дармо збавляли вино та як жерли
 „Хлїб мій; а трудно одному було проти стільких боротись.
 „Так перестаньте-ж, благаю вас, зло учинять безневинно
 315 „А як що ви і самого мене вже рішили убити,
 „То задля мене ще й краще: менї буде лучче напевне
 „Вмерти, нїж завше дивитись на ваші отєї непотрібства;
 „І виганяють гостей з мого дому, і челядь жіночу
 „Всю роз'ятряють в палатах пречистих царя Одиссея.“
 320 Так він сказав, і замовкли усї, мов води в рот набрали.
 Трохи вже згодом сказав Агелай до них Дамастеренк):
 „Браття! ніхто-ж пак не гнівається на правдивеє слово
 „І у одвіт за се самеє прикрих речей не говорить;
 „Так не гонїть і старого і не досаджайте нікому
 325 „Із челядинцїв, котрі суть в палатах царя Одиссея.
 „А Телемахові тай ёго неньці я скажу од себе
 „Слово братерське, як що воно прийдеться їм до вподоби:
 „Поки ще мали обоє ви певную в серці надїю,
 „Що Одиссей велемудрий повернеться й справді до дому,
 330 „Доти ніякої кривди не було, що ми женихи всї
 „Муєли тут у палатах сидїти та ждати, бо лучче б
 „Вийшло по вашому, як би ото Одиссей повернувся;
 „Ну, а тепер воно ясно, що він уже більше не прийде.
 „Ти от піди передай се все матері і накажи їй
 335 „Вийти за того, хто луччий і хто дасть посагу найбільше,
 „Будеш і ти собі радієтно батьківщини доглядати
 „Ївши і пивши, й вона буде другого дїм пильнувати.“
 І у одвіт ёму так Телемах вельми мудрий промовив:
 „Заприсягаюся Зевсом тобі, Агелаяу, і батьком,
 340 „Котрий вже може й помер де, а може блука ще де небудь,
 „Що не бороню я матері шлюбу, а овшїм силкую
 „Вийти за кого там хоче і посаг даю їй великий.
 „Але боюсь проти волї із дому її проганяти
 „Словом натужним, від сего нехай мене сам Зевс боронить!“
 345 Так говорив Телемах, в женихах-же Паллада Аїнна
 Сьміх пробудила великий і розум зовсїм помутила.
 Вже пак і щелепами не своїми вони реготали,
 І сирове покрївавлене гризли мясиво; в них очі
 Поналивались слїзьми, а їх серце жалем зациміло.

- 350 Тут знов почав говорити до них Теоклимен боговидний,
 „Страхополохи! яка се причинна вам сталася? Нічю
 „Голови вкутані ваші і лиця, тримтять в вас коліна,
 „Ренет жалібний піднявся, і щокі слізми залилися,
 „Кровю покрапані стіни й мережані сволоки гарні,
 355 „Повні всі сїни почварів та повне од них і подвіре,
 „Всі вони йдуть до Аїду у царство підземне, тай сонце
 „З неба пропало і темрява страшна недобра нависла“.
 Так він сказав, і на се його слово усі засьміялись,
 А Евримах Полибенко почав так до них говорити:
- 360 „От ще і другий дурний звідкілясь то явився тут странник!
 „Але його таки зараз, панове, ви випхніть за двері,
 „Що б по майдану пройшовся, бо тут йому нічю все мріє.“
 І у одвіт йому знов сказав Теоклимен боговидний:
 „Ні, Евримаче, не треба мені проводничих од тебе;
- 365 „Є в мене очі, є вуха та є дві ноги теж, а в грудях
 „Серце, а в серці є розум та ще не аби який — певний;
 „З ними я й вийду за двері, бо бачу біда немнуча
 „Йде на вас, і од тієї біди не сховається й жаден
 „Із женихів, котрі в домі царя Одиссея глузують
- 370 „С кожного чесного та виробляють такі непотрібства.“
 Так-от сказавши, він вийшов з високих тїнявих палатів,
 І до Пірея пішов, котрий крешно прийняв його й щиро.
 Тут женихи, подивившись оден на другого, нахрапом
 Стали дражнить Телемаха та ізза гостей з него клитись,
- 375 А хтось із них молодий та зухвалий сказав йому ось-що:
 „В сьвітї нема вже такого, що б худших гостей мав од тебе;
 „Де ти, наприклад, отсеого знайшов волоцюгу, которий
 „Хлїба лиш жebraє їсти та дудлить вино, а роботи,
 „Де треба сили та хисту, не знає і топче даремне
- 380 „Землю сьвяту? А той другий пустивсь ще нам тут віщувати...
 „Ех, як би ти та послухав мене, то було б воно лучче.
 „Візьмем лиш та всіх гостей отсих кинувши в човен глибокий,
 „До Сицилійців пошлемо, великий бариш тобі був би.“
 Так женихи говорили, а він на ті речі байдуже!
- 385 Тільки на батька поглядував мовчки і ждав того часу,
 Як йому знак буде на женихів кулаки наложити.
 Супроти-ж в темній окремній сьвітлиці на мягкім кріселку
 Ікарїївна, премудра жона, Пенелопа сидїла
 Й слухала кожнеє слово, котре говорилось в сьвітлиці

390 Добрий обід та смачний вони з сьміхом собі зготували
З різних потрав, бо багато зарізано було скотини,
Що-ж до вечері, то вже пак прикрійшої й бути не може,
Як-от їм скоро богиня сама з Одисеем укупі
Мала піднести; бо перші вони й непотрібства вчиняли.

ОДИССЕЇ Ф.

ПІСНЯ ДВАДЦЯТЬ - ПЕРША.

Заклад з луком.

- І надоумила тут синьока богиня Аєнна
Гарнюю Ікарійвну, премудру жону Пенелопу,
Винести лук женихам і блискуче залізо на заклад,
Що б на сперечу стреляли, що б був вже і вбійства початок.
- 5 От піднялась Пенелопа по сходах високих у верхню
Крайню свѣтлицю, узявши з собою ключ штучно загнутий,
Гарний, мідяний, а ручка була із слонової кости.
З нею пішли і жіночая челядь, її покоевки.
В крайній свѣтлиці поховані були богацтва хозяйські :
- 10 Золото, мідь і залізнеє коване різне начиння.
Тут-же лежали і лук тугий, і сагайдак цвяхований,
В сагайдаку було складено стріл смертоносних багато ;
То подарунки були, котрі дав ёму гість чужестранець,
Стрїнувшись в Лакедемонї по йменню Іфит Евритенко.
- 15 А пострічались обоє вони один з другим в Мессинї
В домі хисткого борця*) Орсилоха. Туди Одиссея
Післано було за ділом і діло було те громадське:
Бо із Итаки Мессинській люде, занявши забрали
На скороходних човнах своїх триста овець с пастухами.
- 20 От і поплив Одиссей посланьцем у далеку дорогу
Парубком ще, а післав ёго батько і другі старшини.
Іфит-же був там, шукаючи коней, которих пропало
В него дванадцять кобил і дванадцять теж мулів робочих,
Сї-то і стали для него причиною чорної долї :

*) *δαίμων.*

- 25 Ідучи, він загостив на день до Зевесенка Іракла,
 Злого вельми чоловіка, дарма що діла він великі
 Часом робив; той і вбив свого гостя в своїм таки домі,
 Злющий; ні божої кари не вважив, та й чесну трапезу,
 Котру сам дав, осоромив. Так він-ото стратив Іфита,
- 30 А ёго коней держав собі міцнокопитних в палатах.
 Так повстрічався Іфит з Одиссеєм і дав ёму лук той,
 Що перш носив сам великий Еврит, а потом своєму сину,
 Як померав у високих палатах, zostавив на спадок.
 А Одиссей ёму дав гостру шаблю і списа важкого
- 35 Задля початку знаомства братерського, але-ж трапези
 Братської не довелось їм вживати, бо раньш Зевесенко
 Злий Евритенка Іфита убив, богорівного хлопця,
 Що дарував Одиссеєві батьківський лук; і ніколи
 Лука того Одиссей богорівний не брав із собою
- 40 Ідучи в січу — лук завше лежав у палатах як спомин
 Друга гостливого, — тільки носив ёго в рідному краю.
 От як ввійшла в тую країну сьвітлицю жона богорівна
 Та на порозі дубовому стала, — що тесля колись-то
 Витесав вміючи та середвагою вирівняв добре,
- 45 Вставив одвірки тесові і двері навів блискучі, —
 Зараз лїтвар розв'язала, що зв'язував дверні засови,
 Поодеувала засови і ключ устромила у дірку.
 Лиш повернула ключем, загули двері, наче бугай той,
 Що на леваді пасеться, — так двері залїзні гудїли
- 50 Од повертання ключа і у крок роспахнулися наветїж.
 Спялась тоді на полицю високу вона, де лежала
 Рїзна одежа пахуча — вовняна і з веби тонкої,
 Зняла рукою тримтящою лука, що був на кілочку,
 С піхвами, в котрих лежав він мов золото тее блискучий.
- 55 Сїла і лук той на милї колїна свої положила;
 І одімкнувши ті піхви, слїзми залилася гіркими.
 А як наплакалась досить і душу плачем вдовольнила,
 В нижні покої спустилась, де ждали її чоловіки,
 Держачи лук у руках тугий як сагайдак цьвяхований,
- 60 В котрому було наховано стрїл смертоносних багато.
 З заду за нею ішли покоєвки і несли по тлумку,
 В котрих лежало залїзне і мїднее рїзне начиння.
 До женихів у сьвітлицю ввійшовши, жона богорівна,
 Біля стовпа зупинилися, що підпералась ним стеля,
- 65 Шоки закривши густою наміткою з веби тонкої,

- А покоєвки то стали по правую руч і по ліву.
 І почала женихам богорівна жона говорити:
 „Слухайте ви, женихи мої славні, котрі в моїм домі
 „Так забажалисьте завше даремно і їсти і пити,
 70 „Як чоловік мій так довго збарився в чужині; другої
 „Справи, упину від збитків ви, бачу, не хочете знати?
 „Вам лиш одно: мене сватать і конче узяти за жінку.
 „Але стрівайте-но ви, женихи: перед вами от заклад.
 „Я вам даю тугий лук Одиссея, мого чоловіка,
 75 „Хто найскорійше натягне сей лук і найлекше руками
 „І отєї кільця прониже, котрі тут стоять, не схибнувши,
 „Я піду заміж за того, покинувши мужню госпеду,
 „Чесну, законную, гарну такую і повну багацтва,
 „Котру не раз може прийдеться навіть ві сні смоминати.“
 80 Так-от сказала і дала приказ свинопасу Евмею
 Лук женихам піднести і подать їм блискуче залізо.
 С плачем Евмей приняв лук і поставив перед женихами.
 Тай гуртоправ теж заплакав як лук Одиссеїв побачив.
 Тут Антиной їм почав докоряти словами й промовив:
 85 „О мугирі ви дурні! про що денне в вас тільки і гадки.
 „Дурбаси єсть ви обидва: чоґо ви розрумсались й жінці
 „Серце на що роз'ятряєте в грудях? у неї й без того
 „В жалоцях серце вялиться, бо любого мужа втерела.
 „Цитьте-ж, сидіть собі нишком та їжте, або йдіть за двері.
 90 „Й там собі румсайте, тутки покинувши лук свій і стріли.
 „Нам женихам на сперечу почесну, та трудну: не легко,
 „Як-от я мислю, сей лук гладко тесаний та натягнути.
 „Бо, сказать правду, між нами всіма чоловіка такого,
 „Як Одиссей був, не має: я сам ёго бачив і знаю, —
 95 „Я памятливий, дарма що тоді був ще хлопцем маленьким“.
 Так говорив він, а в серці для себе мав повну надію,
 Що він натягне на лукові жилу й прострелить всі кільця.
 Правда, він перший мав спробувать лука із рук Одиссея,
 Тільки-но бач не з жили, а з стріли, бо колісь Одиссея
 100 Він споневажав та ще наущав і товаришів других.
 Тут почала говорити сьвята Телемахова сила:
 „Горенько! Зеве Кронїон вкоротив менї розуму й справді.
 „Любая мати говорить менї, хоч розумна пак дуже,
 „Що за другого піде і покине мене і ввесь дім сей,
 105 „А я сьміюсь як дурний, веселю свою душу нікчемну.
 „Ну, женихи, за роботу: тепер вам спереча за тую

- „Жінку, якої не має в Ахейському цілому краю,
 „Ні у Пилосї сьвятому, ні в Аргосї, ні у Мікенах,
 „(Ні на Ітаці самій, ні по чорному скрізь суходолу)
 110 „Та ви й самі добре знаєте: що мені матір хвалити?
 „Але одмовками ви не затягуйте справи над луком,
 „Од натягнення ви ні не викручуйтеся, хай будем бачить.
 „Я пак і сам отсе маю на мислі попробувать лука;
 „І коли що натягну та прострелю дванадцять тих кільцьїв,
 115 „То мене мати шановна не зробить нещасним, не кине,
 „І не піде з сих палатів за другим, бо я-от zostавлю
 „Пам'ять по собі, що можу вже й сам слави батька здобути.“
 Так-от сказавши, жупан із плечей своїх зняв він червоний,
 Випрямивсь гордо і гострую шаблю геть кинув од себе.
 120 Спершу поставив залізні дроти, дванадцять числом всіх,
 В ямку глибоку вкопавши і вирівняв всіх їх по шнуру
 Й землю втоптав округ кожного; гості вельми здивувались,
 Як він так ловко їх вставив, а досї і сам він ніколи
 Сего не бачив. Ступив на поріг і став пробувать лука.
 125 Тричі він бився жилу натягнути на луку, і тричі
 З рук випорсала жила, а він все не губив ще надії,
 Лук натягнути й прострелити всі ті залізні кільця.
 Вже аж в четвертий раз він натягнув і то в силу велику,
 Та Одиссей став кивать, і він нехотя вдержався стрельнуть.
 130 Й знов почала говорити сьвята Телемахова сила.
 „Що за напасть? пісьля сего я буду нікчемним, безсильним?
 „Чи що молодший і тим я не маю на руки надії,
 „Що б відомстить чоловіку, що перший мене так зобидив?
 „В решті-ж, беріться і ви, що хистчійші од мене і дужчі,
 135 „Спробуйте й ви лишень лука, нехай поскінчим сю сперечу.“
 Так-от сказавши, він лук опустил біля себе на землю,
 До гарно тесаних, к дверам прибитих дошок прислонивши;
 Тут-же і бистру стрілу притулив до замочної ручки,
 Й зараз пішов та і сїв на тім самім стільці, звідки встав був.
 140 Потім почав женихам говорить Антиной Евпитенко:
 „Нуте лиш, браття, вставайте по черзі всі с права на ліво,
 „С того-от місця, відкіль виночерпій вином нас обносить.“
 Так-от сказав Антиной, і вподобалось всім єго слово.
 Першим піднявся і вийшов на кон Леодис Винопенко;
 145 Він віщуном у них був і сидів завше з самого краю
 Біля винової кухви; ёму лиш одному противні
 Глупства були женихів і на всіх їх він сердився дуже

- Сей-ото перший узявся до лука з стрілою прудкою,
 Став на порозі й почав той лук пробувати, що б натягнути
- 150 Та не натяг, тільки дуже стомив, натягаючи руки
 Білі незвикші, і потім почав женихам говорити :
 „Ні не натягну я, браття, нехай лишень візьме хто інший ;
 „Лук сей багато таки людей знатно славетних зажурить
 „С поводу серця й життя; бо й справді воно таки лучче
- 155 „Вмерти, ніж жить ошукавшись в тому, зза чого ми завше
 „Тутки збиралися і що день божий в надії кохались.
 „Правда й тепер ще декотрі з нас мають надію і хочуть
 „Шлюб с Пенелопею взяти, жоною царя Одисея,
 „Але не перш, чим попробує лука і слави докаже;
- 160 „Потім яку небудь іншую із Ахейнок хороших
 „Сватати стане й посагу ще більш добиватись, а ся-от
 „Вийде за того, хто вдасть їй найбільше і прийде до мисли“.
 Так-от сказавши, він лук опустив біля себе на землю,
 До гарно тесаних, к дверам прибитих, дошок прислонивши,
- 165 Тут-же і бистру стрілу притулив до замочної ручки,
 І зараз пішов та і сів на тім самім стільці, звідки встав перш.
 Тут Антиной став ёму дорікати та гримать на него :
 „Ех, Леодисе! яке отсе слово крізь зуби ти мовив?
 „Страшне й важке, — ёго чуючи дуже я гніваюсь сердцем.
- 170 Лук сей, ти кажеш, багато людей вельми знатних зажурить
 „С поводу серця й життя, що не можеш ти лук натягнути?
 „Ні не таким тебе мати шановна на сьвіт породила,
 „Що б натягати тугії луки та пускати з них стріли,
 „Отже-ж другії усі женихи браві зараз натягнуть.“
- 175 Так він сказав і звелів козоводу Мелантію встати :
 „Встань лиш, Мелантіє, та розпали нам вогню тут в палатах,
 „Добрий великий ослін постав, емушком ёго застеливши,
 „Та принеси нам великеє кружало сала с комори,
 „Що б ото ми, розтопивши те сало і лук намастивши,
- 180 „Всі натягнули, та разом скінчили б сперечу почесну.“
 Вчувши се, зараз Мелантії вогонь розпалив на кабиці,
 Потім поставив великий ослін і покрив ёго емушком,
 Далі приїє і великеє кружало сала с комори,
 І молодїж розтопляючи сало, ним лук розмягчали,
- 185 Що б натягнути, а все таки й жаден нічого не вдїяв.
 Лиш Антиной ще не пробував та Евримах боговидий,
 Самі найетарші і самі найдужчі проміж женихами.
- Двоє-ж один по одному і нищечком ввійшли з сьвітлиці.

- То був Филітій скотар з свинопасом Евмеєм укупі
 190 А всьлїд за ними теж вийшов і сам Одиссей богорівний.
 Вийшовши, за ворітьми повстрічались вони усї троє,
 І Одиссей їм почав говорити словами мягкими:
 „Слухай-но, стадниче, й ти, свинопасе! чи можна сказати вам,
 „Чи то змовчати? а серце аж нудиться, що б розказати.
 195 „Що б ви зробили, як би Одиссей, ваш хазяїн приїхав
 „Знов сюди, як би єго несподівано бог припровадив?
 „Чи ви б стояли от за женихів, чи пак за Одиссея!
 „Нуте-ж, скажіть тільки так, як велить вам і серце і розум“.
- І у одвіт єму стадник Филітій на сєв промовив:
 200 „Батьку Зевесе! коли б ти нам сповнив отсеє бажання,
 „Що б нам хазяїн прибув уже, що б єго бог припровадив.
 „Бачив би ти, яка сила у мене єсть та й кулаки теж!“
 Тою-ж молитвою і свинопас помолився богам всїм,
 Що б Одиссей вельми мудрий вернувся скорійше до дому.
- 205 І як ото Одиссей визнав певні думки обох їх,
 Зараз почав у одвіт їм крилатїї речі казати:
 „Та се-ж я сам, Одиссей таки, бід натерпівшись, вернувся
 „Аж на двадцятому році у милую рідную землю.
 „Знаю, що ви тільки двоє бажаєте мого приїзду,
 210 „Двоє з моїх всїх рабів; а із других не чув ні од кого,
 „Що б хто бажав із них, що б повернувся я знову до дому,
 „Вам тільки двом я і скажу вею правду, що станеться потім.
 „Як менї бог допоможе скарать женихів тих чванливих,
 „Дам я обом вам по жінці і всякого майна в придачу,
 215 „Хати вам вистрою близько палат моїх, і аж до смерті
 „Будете ви Телемаху товаришами і братами.
 „Ке лиш погляньте: я вам ще і другу признаку покажу,
 „Що б ви очима побачивши пієсля повірили й серцем,
 „Шрам, що колись то вкусив мене дикий кабан білим зубом,
 220 „Як я ходив на Парнас із синами таки Автолика“.
 Кінчивши він заголив убрання на нозї аж до шраму,
 І ті обоє, побачивши шрам той, їм здавна знакомий,
 Плакати стали, обнявши руками свого Одиссея:
 І милували єго й цілували у голову в плечі
 225 Поцілував теж і їм Одиссей обом голову й руки.
 І вони б плакали та голосили б до сонця заходу,
 Як би то сам Одиссей не спинив їх такими словами:
 „Та перестаньте вже плакати ридати, що б хто не побачив.
 „Вийшовши часом з євітлиці, і піде та скаже усїм там.

- 230 „Йдїть лиш назад та один по одному, а не разом всі :
 „Перш піду я, а ви потім; а знак в нас такий нехай буде :
 „Скільки-от там у свїтлицї сидить женихів загордящих,
 „Всі вони не дозволятимуть лука менї натягнути;
 „Ти-ж, богорівний Евмею, візьмеш зараз лук з сагайдаком
- 235 „Тай подаси менї в руки, а потім жінкам ти прикажеш,
 „Що б зачинили в жіночих покоях всі двері прицільно;
 „І коли хто з них чи стогн який-небудь, чи геп но почує
 „Між чоловіками в нашій запертій свїтлицї, то в двері
 „Що б не виглядували, а робили б роботу всі мовчки.
- 240 „Ну, а тобі, богорівний Филитіє, припоручаю
 „Брами заперти на ключ і в засови пропхнути „сирицю.“
 Так-от сказавши, пішов в свої пишні тїняві палати,
 А незабаром ввійшли і обидва єго челядинці
 І увійшовши, сїв знов на тїм самім стільцї, звідки встав перш.
- 245 Перед вогнем Евримах держав лука в руках і вертів ним
 Так, потім сьак, пригрївав на вогні, але все було марно :
 Лука не зміг натягнути, і дуже стогнало в нїм серце.
 От він розсердившись лаятись став і кричав мов сказаний :
 „Хай єму біє! мене жаль бере і за самого й за вас всіх.
- 250 „Тай не за шлюбом я стільки вбиваюсь, хочай пак і то жаль :
 „Єсть-же і других багато Ахеянок гарних як в самій
 „Нашій Итаці, так і по другим городам нетутешним,
 „Але мене бере злість, що ми всі мізерні і немоцні
 „Супроти сили царя Одисея, що навіть не можем
- 255 „Лук натягнути, і сором нам буде в нащадках, як визнають.“
 Знов Евримаху почав говорити Антиной Евпитенко :
 „Ні, Евримаче, не буде сего; ти і сам добре знаєш.
 „Ниньки у нас на Итаці бач празник стрілецького бога,
 „Празник великий: хто-ж сьміє натягнути лука? Сховайте
- 260 „Лук, а пруті нехай є кільцями так і стоять, бо ніхто їх
 „Тут зачїпати не буде ні защо, як я собі мислю,
 „Хоч би й прийшов хто в сей дїм Лаертенка, царя Одисея.
 „Лучче нехай виночерпїй вином обнесе нас в килїшках,
 „А ми, створивши офїру, запрем се загнуте оружжя.
- 265 „Завтра-ж у ранці скажіть козоводу Мелантію знову
 „Кіз нам пригнати, котрі у кошарі єсть самі найлуччі,
 „Що б, срібродукому ми Аполлону їх стегна спаливши,
 „Лук натягнули та разом скінчили б сперечу почесну.“
 Так говорив Антиной, і внодобалось всім єго слово
- 270 І почали-ото джури їм воду на руки зливати,

- Слуги проворні вина у кидішки до верху налляли
 І частували по черзі усіх, зачерпнувши із кухви.
 І, як створили офіру і випили, скільки хотів хто,
 То Одисей хитромудрий сказав, замишляючи зло їм :
- 275 „Слухайте-но, женихи браві, славної вельми цариці!
 („Що б я сказав, що велить мені серце у грудях сказати)
 „Я Евримаха прошу й боговидого теж Антиноя
 „Більш од усіх, бо отсеє він слово сказав нам до ладу :
 „Ниньки нехай лука кине та припоручить усе богам ;
- 280 „Завтра-ж у ранці бог силу дарує, кому сам захоче.
 „Дайте лишень і мені той лук тесаний, що б з вами вкупі
 „Снаги в руках і я спробував, чи ще у мене зосталась
 „Сила, якая колісь-то була у хвіяєтих суставах
 „Чи її вже загубили у мене блукання й нестаток“.
- 285 Так-от сказав Одисей, і всі згорда розсердились дуже,
 Перелякавшись, що б часом він не натягнув лука й справді.
 А Антиной став йому вимовлять, дорікати й промовив :
 „Ах, волоцюго нікчемний ! нема в голові в тебе клепки ;
 „Мало тобі, що спокійно сидиш між вельможними нами
- 290 „І бенькетуєш з всіма на рівні і що слухаєш вільно
 „Всі наші речі і оповідання ? а другий і жаден
 „Жебрак, нищук речей наших і слухати навіть не сьміє.
 „Смачне вино тобі баки забило, которе і других
 „Надвережає, хто заздро його й без пуття уживає.
- 295 „Тож пак вино і Кентавра славетного Евритієнка
 „В халепу вбгало в палатах могучного десь Пиритоя,
 „Як до Лапитів прийшов він ; вином собі баки забивши,
 „Кручений бешкету доброго там наробив в Пиритоя :
 „Лицарів злість узяла, і вони повскакавши за двері
- 300 „Виволокли його, вуха йому окарнали косою
 „Й носа одрізали, і наш Кентавр отуманений трунком,
 „В ноги ударивсь, свій сором оплакуючи і безпутство.
 „С тої пори у Кентаврів з Лапитами ремста повстала,
 „І самого його самперед лихо од п'янетва спіткало.
- 305 „Так і тобі я велику пророчу біду, коли справді
 „Лука натягнеш ; бо жалоців ти ні од кого не встрінеш
 „В нашім народї, а візьмем тебе та на чорному човні
 „Одвеземо до Ехета царя, що людей всіх страчає,
 „Тай продамо, звідтіля уже ти не спасеся ; сиди-ж пак,
- 310 „Пий от вино і з молодшими ти не заходь у сперечу.“
 Тут знов йому почала говорить Пенелопа премудра :

- „Ні, Антиною: не гоже і кривда була б занедбати
 „Котрого небудь з гостей Телемаха в ёго-ж таки домі;
 „Думаєш ти, що як би сей старий натягнув Одисеїв
 315 „Лук величезний, на руки свої понадіявшись й силу,
 „Взяв би мене у свій дім і я вийшла би заміж за него.
 „Ні, сеї справи ні сам він ніколи не мислив влучити,
 „Тай ніхто з вас ізза сего нехай свого серця не влять,
 „Тут бенькетуючи: се не пристало, зовсім не пристало.“
 320 Знов у одвіт їй почав говорить Евримах Полибенко:
 „Ікаріівно шановна, премудра жено Пенелопо!
 „Ми і не думаєм овеім, що б він тебе взяв: не пристало;
 „Ми боїмось поговорів людських, а найбільше жіночих,
 „Що б не сказав хто-небудь зовсім худший по роду з Ахейців
 325 „Дрантя, а все таки жінку вельми непорочного мужа
 „Свата, а лука гнучкого зовсім натягнути не вміє,
 „А якийсь другий там жебрак, нищук, волоцюга прийшовши,
 „Легко і лук натягнув отой та і всі кільця прострелив.“
 „Так говоритимуть, і всі ті речі нам соромом стануть.“
 330 І Пенелопа премудра на се ёму от-що сказала:
 „Ні, Евримаче, не можно серед людей в славі вітати
 „Тим, котрі марне псують чоловіка славетного майно
 „Та і господу безчестять ёго, — отсе сором, так сором!
 „Сей вже от странник і ростом високий і тілом здоровий
 335 „Та і не простого роду: вельможного батька дитина;
 „Дайте попробувать тесаний лук і ёму, хай побачим.
 „Я пак і то ще скажу, — і воно таки сповниться певне:
 „Як що старий, Аполлона вмоливши, натягне нам лука,
 „Я ёму дам і хітон і бекешу, одєжу все пишну,
 340 „Дам і заострений спис, од собак і злодіїв заслону,
 „Дам ёму гострую шаблю, сандали хороші під ноги,
 „В решті-ж с почотом ёго одвезуть, куди серце бажає.“
 Їй у одвіт Телемах вельми мудрий почав говорити:
 „Мати шановна! не має ніхто права більше од мене,
 345 „Як лука дати, кому сам захочу, так і не давати,
 „Ні тії, котрі на нашій гористій Ітаці панують,
 „Ні ті, що мешкають по островах в хлібородній Елїді,
 „Жаден із них приневолить не зможе мене, як захочу,
 „Хоч би й зовсім сему страннику подарувать і всю броню.
 350 „Лучче ти, нене, їди у свїтлицю свою, і за кросна
 „Сївши справляй с покоєвками всю свою певну роботу.

- „А що до луків — то річ не жіноча, але чоловіча
 „І перш од других моє, бо я єсть тут у домі господар.“
 Дуже вона здивувалась, почувши од сина такую
- 355 Сьміливу річ і розумну, і вийшла повагом з сьвітлиці.
 Вийшли за нею й рабні, і там вона довго і гірко
 Плакала за Одисеем, своїм чоловіком, аж поки
 Сна не наслала на ню синьока богиня Аєнна.
 Взяв свинопас на оружжя гнучке і хотів було нести,
- 360 Та женихи, те побачивши, стали всі разом кричати,
 А хтось із них молодий та зухвалый сказав свинопасу :
 „Ге! а куди се несеш ти оружжя отсі, свинопасе,
 „Дурбасе! скоро тебе розірве собачня та свинарька,
 „Котру ти вигодував сам, як тільки нам милостив буде
- 365 „І Аполлон таки та і всі другі безсмертні боги.“
 Перелякавсь свинопас і оружжя на тім самім місці
 Знов положив, бо всі галас великий підняли в покоях,
 А Телемах теж собі почав гримати на свинопаса :
 „Діду! вперед неси лука й не дуже то так потурай всім,
- 370 „Що б я тебе, хоч молодший, назад відтіля не спровадив
 „В поле каміннем, бо єсть я пак силою дужчий од тебе.
 „О як би то і од всіх женихів, котрі суть у палатах,
 „Був я руками і силою луччий і дужчий на стільки-ж,
 „Я б ото зараз заставив усіх вибиратись негаймо
- 375 „З нашого дому, бо дуже великі безпутства вчиняють.“
 Так він сказав, і на сїм єго слові теж зареготали
 Всі женихи, але-ж сердитись з сеї пори перестали
 На Телемаха. І впять свинопас, те оружжя забравши
 Та підступивши з ним до Одисея, подав єму в руки.
- 380 Потім позвавши окрім Евриклею, сказав їй тихенько :
 „Сам Телемах велить зараз тобі, Евриклеє премудра,
 „Двері в жіночих покоях усї зачинити прицільно,
 „І коли хто з вас чи стогн який-небудь чи гупання вчує
 „Між чоловіками в нашій замкнутій сьвітлиці, то в двері
- 385 „Що б не виглядували, а сиділи б всі мовчки при ділі.“
 Так от сказав він, і стало безкрилим для неї се слово *)
 Зараз пішла і в сьвітлицях усїх двері позачиняла,
 Нищечком миттю з сьвітлиці шморгнув і Филитій за двері
 Та спонад двору і позамикав усї брами міцні

*) Див. XVII. 57.

- 390 Там під повіткою здавна лежала човенна кодола
Личана; нею засов завязав і вернувсь до сьвітлиці.
А увійшовши, сів знов на тім самім стільці звідки встав перш
Все позираючи на Одисея; а той уже лука
Скрізь оглядав, повертав і сюди і туди, може черви
- 395 Ріг поточили де-небудь, як він на чужині тинявся.
А з женихів хтось промовив, зиркнувши на свого сусіду:
„Бачите, як огляда: потайний він мастак у оружжу.
„Може і в него єсть в дома теж саме оружже, а може
„Лиш придивляється, що б і собі таке сооружити:
- 400 „Справно ним вертить сюди і туди волоцюга негідний.“
Другий-же хтось, молодві та зухвалий додав ще глумливо:
„Хай собі завше він має в ділах своїх вдачі на стільки,
„Як-от тепер ёму вдасться сей лук роговий натягнути.“
Так женихи насміхалися; а Одисей хитромудрий,
- 405 Тільки лиш лука свого оглядав на всі боки вважливо,
Як-ото лїрник; сьпівака дотепний, перш ніж засьпівати,
Легко і справно натягує струни на лїрні кілочки
Та із обох боків мацає скручену кишку овечу,
Так без труда натягнув Одисей лук тугий та великий
- 410 Та і смикнув задля проби одним тільки пальцем за кишку;
І зацьвірінкала кишка зовсім ніби ластівка тая.
Перелякалися дуже усї женихи, так що зблїдли
Навіть з лиця; а Зевес почав страшно грімїти в признаку,
І бідолах Одисей богорівний зрадив дуже-дуже,
- 415 Що ёму чудо послав теє син хитромудрого Крона,
Взяв він прудкую стрілу, що була на столі недалеко
Винята з сагайдака, де лежали поховані другі
Стріли усї, котрих мали попробувать скоро Ахейці,
Держачи лука в руках, притягнув до зарубини кишку,
- 420 І, наложивши стрілу та прицілївшись, так і торохнув.
Прямо з стільця, де сидїв, і влучив, не схибнувши у кільця
В саму середину, і стріла мідна, наскрізь пролетївши,
В стінці застрягла; тогді Телемахови так він промовив:
„Бач, Телемаче, тебе я нищук, хоч сижу тут в палатах,
- 425 „Не осоромив, попав добре в цїль, та не дуже то й лука
„Я турбувавсь натягати: знать сила ще добра у мене,
„І не така, що б оті женихи глузували так з мене.“
„Ну а тепер уже час зготувать і вечеру Ахейцям
„Поки ще видко, а послї інако почнем забавлятьсє

430 Сьпівами й лїрою, бо без музики і бенкет — не бенкет.
Так от сказавши, моргнув Телемаху; а той зараз шаблю
Гостру до боку вчепив, як догадливий син свого батька;
Взяв в руки спис з наконешником мідним тай постановився
Біля стільця пан-отцевого, взбровний мідним оружжом.

ОДИССЕЇ Х.

ПІСНЯ ДВАДЦЯТЬ - ДРУГА.

Вбивство женихів.

- А Одиссей хитромудрий узяв скинув з себе лахмани,
Скочив у крок на високий поріг з своїм луком роговим
Та с повним стріл сайдаком; потім висипав стріли прудкії
Долу, під ноги собі і сказав женихам загордячим :
- 5 „Ну, вже як бачите, ся суперечка почесна скінчилась :
„Іншу тепер я мету, у якую ніхто ще не мітив,
„Виберу, може і влучу, як бог Аполлон допоможе.“
Так-от сказавши, він гірку стрілу в Антиною направив,
Сей-же тогді саме опорожнити збіравсь золотую
- 10 Чарку дводонну і вже доторкався до неї губами,
Що б ото випити зразу, про смерть-же у него і гадки
Навіть не було, та й хто б таки думав, що б межи гостями
Стількома хтось там один, хоч і був би од всіх найсильніщий,
Лютую смерть заподіє ёму та вготує і чорну недолю.
- 15 От Одиссей Антиною, примірівшись, стрельнув в горлянку,
І кінцем гострим стріли пробив наскрізь ёму товсту шию.
Навзніч подався Антиной, золотая з рук випала чарка,
Сам повалився, і зараз струмень чоловічої крови
Ринув здоровий із носа; той штуркнув ногою од себе,
- 20 Стіл перекинув і страви розсипались геть по підлозі.
Хліб і печеня піском закалялися. Тут женихи всі
Галас підняли, побачивши вбитим товариша свого.
Зараз з стільців повскакали, забігали скрізь по сьвітлиці
Та поглядали кругом на широкії стіни міцнії,
- 25 Чи не знайдеться де-небудь щита, або списа важного.
І почали Одиссея корити гнівними словами :

- „Странниче! зле ти стреляєш в людей; але в друге
 „Вже ти не будеш стреляти: амінь тобі зараз тут певний,
 „Бо ти убив чоловіка, що між усіма паробками
 30 „Єсть що найлуччий в Ітаці: склюють тебе хижії круки.“
 Так говорили вони, бо гадали, що він ненароком
 Вбив Антиноя, а того дурні не відали овеім,
 Що й задля них ото всіх уже певна погибель настала.
 От Одиссей хитромудрий, спід лоба зиркнувши, гукнув їм:
 35 „А, пси! ви думали, що я уже не вернуся до дому
 „С Трої, що нищили так безпутя мою власну худобу,
 „Та де с котрими рабіннями спати вкладались насильно,
 „І як я жив ще, ви сватаєте і мою пак дружину,
 „Не побоявшись ні богів, що небом широким владіють,
 40 „А нїже помети людської, котора прийде незабаром, —
 „От-же тепер задля всіх вас погибель вже певна настала.“
 Так він сказав, і напав всіх блідий страх великий.
 (Всяк позирав, що б втікти куди-небудь й позбутися смерті).
 Тільки один Евримах у одвіт йому так-от промовив:
 45 „Як що і справді ти єсть Одиссей, що в Ітаку вернувся,
 „То справедлива грізба твоя, бо виробляли Ахейці
 „Пігани вельми багато в палатах а також й на полі.
 „Але отой вже лежить мертвяком, хто причиною всім:
 „Се-ж Антиной, натякнувши, нас всіх підустив на сю справу;
 50 „Не доконечне він шлюбу бажав того і добивався,
 „Інше на думці він мав, але того не сповнив Корніон,
 „Що б на Ітаці багатій над всіми людьми царювати
 „Тільки самому, а сина твого хотів вбити засївши
 „Ну, і за се він спіткав свою долю, а ти над народом
 55 „Змилуйсь твоїм: ми громадою послі за все тобі сплатим,
 „Скільки і випито в тебе і з'їджено тут у палатах, —
 „Кожний за все тобі в двадцятєро більш заплатить: волами,
 „Золотом, міддю виплачувать будемо, поки аж серця
 „Не заспокоїм тобі, а до того — не сердься, будь ласкав.“
 60 І позиркнувши спід лоба, сказав Одиссей хитромудрий:
 „Нї, Евримаче, хоч би ви і батьківщину віддали всю,
 „Скільки її тепер єсть у вас та приложили б ще стільки,
 „То і тогді теж своїх я не вдержав би рук од убивства
 „Поки б за кривду свою не помстивсь над всіма женихами,
 65 „Вам зостається одно тепер з двох: або стятись зо мною,
 „Або тікати, коли хто од смерті втече і недолї;
 „Отже шкода: не втече з вас і жаден од певної смерті.“

Так він сказав ; в тих стремтіли коліна і тѣхнуло серце
І Евримах знов у-друге почав женихам говорити :

- 70 „Браття! не здержить отсей чоловік своїх рук смертоносних,
„А коли взяв в руки тесаний лук та сайдак із стрілами,
„То вже і буде с порога стреляти, аж поки усіх нас
„Не перебе: треба нам доконешне подумать об сїчі.
„Шаблі виймайте із піхов, столи у-перед виставляйте
75 „Супроти стріл смертоносних, та кинемось веї ми на нѣго
„Раптом, то може с порога зібем єго й випхнем за двері.
„Потім по горороду підем та скрізь геть наробимо крику,
„І вже тогдї, як от стрельнув сей раз, то в останнє вже стрельнув.“

Так-от сказавши, він вийняв із піхов свою мідну шаблю

- 80 Гостру з обох боків, та і накинувся на Одиссея
С криком та гуком, а в той самий крок Одиссей богорівний,
З лука спустивши стрілу, влучив в груди як раз біля цицьки,
І стріла бистра встромилась в печінках; у того-ж і шабля
Впала з рук: захитавшись він через стіл перекинувся
85 Й гепнув до-долу, й розсипавсь страви геть скрізь по підлозі,
Впала і чарка дводонна; і бився той лобом об землю
З болецїв в серці, і в корчах страшених ногами обома
Бив об стілець, а тим часом і очі заплющив на віки.

Вискочив тут Амфином і накинувся на Одиссея

- 90 В сїчах славетного, вийняв свою шаблю гостру і думав,
Чи не одступиться той од дверей; але тут Телемах вже,
Ззаду до єго підбігши, ударив своїм мідним списом
В плечі промежи лопатки і геть пристромив єму груди,
Той як колода бебехнув і тріснувся лобом об землю.
95 Зараз одкочив назад Телемах, навіть спне довгий кинув
У Амфиномовій спинї, боявся, бач, що б хто з Ахейцїв,
Як він вийматиме списа, наскочивши раптом на него,
Гострої шаблі єму не встромив або в бік, або в спину.
Зараз ото дременує до дверей, де стояв милий батько,
100 Й ставши близьенько почав єму речі крилаті казати:
„Батеньку! я от піду, принесу тобі щит і два списи
„Й мідний шишак, прилаштований добре до лоба твого;
„Сам уберуся у броню, звелю й свинопасови вратись
„Тай скотареві, бо всім нам узброїтись буде безпечнійш.“
105 І Телемахові так Одиссей хитромудрий одвітив:

„Гайда, біжи та принось, поки вєть ще мені чим стреляти,
„Що б не зіпхнути мене од дверей, як один я зостанусь.“

Так він сказав, Телемах-же послухався милого батька,

- Взяв тай побіг у сьвітлицю, де славноя броня лежала ;
 110 Вибрав він там межі зброєю штири щити, вісім списів
 Та шишаків штири мідних с хвостами із кінської гриви,
 І поприносив все те до дверей, де стояв милий батько.
 Насамперед він тут сим зодягнувся, у мідную зброю
 Та повдягалися теж і обидва єго челядинці,
 115 І поставали всі в ряд з Одисеем своїм хитромудрим.
 А Одисей-ото, поки ще в нього було чим стреляти,
 Знай все стреляв та вбивав женихів одного по одному,
 Добре мету беручи, і ті падали мов снопи рядом ;
 А як не стало вже стріл і не було чим більше стреляти,
 120 Зараз він лук притулив до стовпа, підперав що пак стелю
 Біля блискучих дверей, що з сьвітлиці виходили в сїни
 А сам на плечі надів собі щит, с чотирєх шкур волових
 Зроблений, лоба-ж закрив шишаком із собачої шкури,
 С кінським хвостом, що-то страшно поверх шишака розвивався,
 125 І взяв у руки два списи здорові, загострені міддю ;
 Тут-же в стїні, од дверей недалеко, були й потайніі
 Двері з високим порогом ; виходили тими дверима
 Просто на двір ; як лучалася інколи в тому потреба.
 Отсі то двері звелїв Одисей свинопасу замкнути
 130 І вартувати, а виходу другого більше не було.
 Тут Агелей, обертаючись до женихів так сказав їм :
 „Браття! а може б хто з нас потайними отсїми дверима
 „Вийшов, що б крикнуть, нехай би зібрались сюди громадяне?
 „Вже-ж пак отсей чоловік розстреляв свої стріли останні.“
 135 Знов козовід що-найстарший Мелантій на се їму мовив :
 „Е, ні, не так, Агелее, родино Зевеса ; сї двері
 „Просто ведуть на подвірє, і трудно пробратись тудою :
 „Там і один чоловік всіх задержить, коли трохи сильний,
 „Лучче давайте, я вам принесу із сьвітлиці всім зброю
 140 „Й ви уберетесь, бо там, як я думаю, а не де-інде,
 „Зброю усею поховали вони, Одисей з своїм сином.“
 Так от сказавши пішов козовід що-найстарший, Мелантій,
 Через віконце потайне полїз у ванькір Одисейв,
 Вибрав дванадцять щитів у ванькірі, й дванадцять теж списів
 145 Тай шишаків мідних стільки-ж с хвостами із кінської гриви
 Все те забравши принїс і почав женихам роздавати.
 Тєхнуло серце тогдї в Одисея, стремтіли й колїна,
 Як він побачив, що ті узброїлись і страшно махали
 Довгими списками : діло їму показалось недобре,

- 150 Й зараз почав Телемахові речі крилаті казати :
 „Ну, Телемаче, напевне хто небудь з жінок там в сьвітлиці
 „Іх наущає, що б билися з нами, а може й Мелантій.“
 І у одвіт ёму от-що сказав Телемах вельми мудрий :
 „Ні, тату, я таки сам виноват, не хто другий в сій справі,
- 155 „Через недбалість я двері в ванькір в біганині замкнути
 „Овсім забув, а вони-от хитрійші од мене вдалися.
 „Ке, лиш, Евмею, піди та замкни у ванькірі ті двері
 „Й нишком довідайся, чи то з жінок хто все те виробляє,
 „Чи Долієнко Мелантій; ёго се, я думаю, штуки.
- 160 Так-ото нищечком в трёх між собою вони розмовляли.
 Знов із сьвітлиці Мелантій шмигнув у ванькір кріз віконце
 Зброї принести ще більш; постеріг свинопас тую справу
 Й ставши біля Одиссея, сказав ёму нишком на вухо :
 „О Лаертенку, родино богів Одиссею премудрий,
- 165 „Онде-ж і зрадник той самий, на кого і ми натякали,
 „Крадеться знов у ванькір він по зброю; скажи-ж мені просто
 „Чи ёго вбити, коли мені вдасться ёго побороти,
 „Чи пак до тебе привести, нехай накладе головою
 „За все те зло і ті кривди, що тут виробляв в твоїм домі.“
- 170 І у одвіт ёму знов так сказав Одиссей хитромудрий :
 „Ми с Телемахом у-двох будем вдержувать тут у сьвітлиці
 „Других усїх женихів, хай пручаються, скільки там хочуть ;
 „А ви с Филітїєм вдвох тому зраднику руки і ноги
 „Цупко скрутїть; привяжіть ёго задом до дошки, а потім
- 175 „Добрий просуньте мотуз і повісьте з дошкою на сволок
 „Там-же таки в ванькірі, підпрїть і колодами двері,
 „Хай так і висить живим, поки здохне у муках пекельних.“
 Так він сказав, і ті сповнили зараз хозяйськеє слово.
 Зараз обидва пішли у ванькір і сховались за двері
- 180 Стали один з них по правую руку, а другий по лїву і ждали,
 Поки той нишпорив скрізь по кутках, набїраючи зброї.
 Тільки ото появился Мелантій і став на порозї,
 Держачи в правїй рудї шишака с трома верхами з гриви,
 А в лївій плетений щит здоровенний і пилом припалий
- 185 Лаерта ветхого, що завш носив ёго за молодих лїт,
 А тепер щит той давно вже лежав, що й ремїнне порвалось,
 Зараз на нёго наскочили й, за чуб обидва вхопивши,
 Гепнули так ним об землю, що навіть кістки захрумтїли.
 Ноги звязали і руки скрутили цупким постронком,
- 190 І, як звелїв Одиссей Лаертенко, їх цар богорівний,

- Так і зробили; просунули добрий мотуз межі руки
 Та і повісили там-же таки у ванькірі на сволок
 Вкупі із дошкою; двері-ж колодами попідпирали;
 І ти, Евмею, глузуючи з него, ёму так промовив:
- 195 „Ну вже теперки, Мелантіє, будеш вею ніч вартувати,
 „На сій легенькій постелі, яку ти давно заслужив сам,
 „І не просиши вже зірниці рожевої, як злототронна
 „Буде зіходить вона з Океана ріки, і погониш
 „Знов женихам на обід козенят, як і перше пригонив.“
- 200 Так і zostався Мелантій там висіти й муки терпіти;
 А ті обидва, убравшись у зброю і двері замкнувши,
 Вийшли назад у світлицю, де був Одиссей с Телемахом.
 Стали у гніві великім вони в чотирёх на порозі,
 А женихи всі юрбою тинялися скрізь по світлицях.
- 205 От підійшла до них Зевса дочка синёока Аенна,
 Станом і голосом, постаттю всею на Ментора схожа;
 Дуже зрадів Одиссей, увидавши її і промовив:
 „Менторе! визволь з біди, не забудь ти приятеля свого,
 „Що-то не раз тобі стільки добра робив, ми-ж однолітки.“
- 210 Так він сказав, бо почув своїм серцем, що бачить Аенну.
 А женихи те-ж собі почали усі разом кричати,
 Й першим із них Агелай сказав слово їй, Домасторенко:
 „Менторе! не вговорив би тебе Одиссей, отсей — хитрий
 „Битися з нами всіма женихами й ёму помагати.
- 215 „Справа така буде в нас, як ми всі собі розмірковали:
 „Скоро лиш вбємо отеих непотрібних і батька і сина,
 „То з ними будеш убитий і ти, за те саме, що мислиш
 „Нам тут в палатах робить: накладеш головою своєю.
 „А як поборемо вас та побвм усіх гострою міддю,
- 220 „То усе майно, яке в тебе є, чи то в домі, чи в полі,
 „Геть заберемо з добром Одиссеєвим вкупі, і навіть
 „Ані синів не зоставим живими твоїх, ані дочок,
 „А ніже жінки шановної, що б тут жила на Ітаці.“
 Так він сказав, і Аенна ще гірш розгнівилася в серці,
- 225 Та й почала дорікати Одиссеєві сими словами:
 „Ні, вже шкода, Одиссею, нема в тобі сили й одваги,
 „Що колись мав вси, як за Єлену оту білоруку
 „Бив ся с Троянцями безперестанно під ряд девять років;
 „Скільки людей положив ти у січах кривавих; твоїми
- 230 „Хитрощами полонили Ахейці і город Приямів
 „Як-же тепер отсе ти в своїм домі, в своїм господарстві,

- „Плачеш перед женихами, що сили ніби б то не маєш?
 „Йди-но, мій милий, сюди, біля мене тут стань та дивися,
 „Як буде сьміливо Ментор Алкимид отсим супостатам
 235 „Метитись за кривди тобі для твоїх добродійств ради давних.“
 Так-от сказала, та тільки не зараз дала перемогу,
 Перше дізнатись хотіла вона про відвагу і силу
 Як Одисеєву, та те-ж і сина його Телемаха.
 І перекинувшись в ластівку, миттю шугнула тай сіла
 240 На почорнілому сволоку тут-же в сій самій сьвітлиці.
 А женихів підущав Агелай таки Домасторенко,
 І Еврином з Амфимедоном й Димоптолемом
 Полікторенко Писандр і Полиб, забняка завзятий,
 Бо вони силою й хистом од всіх женихів визначались,
 245 Котрі живі ще були і за душі свої потерпали.
 А усіх інших давно вже здоліли смертельні стріли.
 От і почав Агелай женихам усім так викладати:
 „Браття! вже скоро притомить отсей чоловік свої руки;
 „Та вже і Ментор десь щез, наторочивши похвалок грізних,
 250 „І зостаються вони в чотирьох тільки в дверях надвірних.
 „І ви тепер не всі разом пускайте свої списи довгі,
 „Перше пустіть тільки шість невеличких, то може Зевес нам
 „І допоможе убить Одисея і слави захити.
 „А про останніх байдуже, лиш тільки отой уже здохне.“
 255 Так він сказав, і ті разом пошпурили кожний по спису;
 Але даремною всю ту їх працю зробила Аїна:
 Бо із шістьох отих списів то інший улучив в одвірок,
 Інший у лутці віконній ветромився або в дверях високо,
 Інші-ж знов таки позастромлялись де-інде по стінах.
 260 І як-ото вони з ласки Аїни спаслись так від списів,
 То Одисеєй богорівний до них так почав говорити:
 „Браття! тепер, як я думаю, черга настала вже наша
 „Списами кинуть в юрбу женихів, котрим хочеться дуже
 „Нас повбивать, пісьля того, як стільки нам кривди вчинили.“
 265 Так він сказав і всі разом метнули по довгому спису,
 Добре примірівшись: і Одисеєй в Димоптолема влучив,
 А Телемах в Евріяда, Евмей свинопас у Елета,
 А гуртоправ повалив своїм списом Писандра од-разу.
 Всі вони раптом на діл повалились, заціпивши зуби
 270 А женихи всі останні в окремих кутках заховались.
 Тії-ж, підбігши с порога з мерців списи повитягали.
 От женихи в них метнули знов кожний по гострому спису,

- Й марною знову їх працю зробила богиня Аїнна :
 Інший із списів тих гострих в одвірок улучив й zostавсь там.
- 275 Інший у лутці, як перш опинивсь, а той в дверях високо,
 Інші-ж знов таки позастромлялись де-інде по стїнах.
 Але тепер Амфїмедон попав Телемаха у руку
 Вище долонї і мідь йому шкуру поранила злегка;
 Тай свинопасовї Ктисип поверх щита плече подряцав
- 280 Списом, котрий просвистїв через голову і впав на землю.
 Знов Одиссей хитромудрий з своїм товариством голїнним
 Раптом шпурнули в юрбу женихів свої гострі списи :
 Й Евридаманта убив Одиссей, городїв розоритель,
 Амфїмедонта вразив Телемах, а Евмей вбив Колиба,
- 285 А що-найстаршїй скотар попав Ктисипа як раз у груди,
 І таким вдатним прицілом пишаючись, став говорити :
 „Политерсенку, з усіх глузувати охочий! Тепер ти,
 „Дурї своїй потураючи, більш гордувати не будеш.
 „Лучче богам покорися, вони над усіх бо сильшїші.
- 290 „Се за воловую ногу гостинець тобі, що ти кинув
 „Ізза стола Одиссеєві і старчуку і волоцузі“.
 От-що сказав старий стадник биків круторогих;
 Домасторенка убив Одиссей довгим списом на місці,
 А Телемах знов Леокрита Евноренка вбиває,
- 295 Списом улучивши в крижі і гострая мідь простромила їх наскрізь.
 Сторч головою беркицьнув Леокрит й торохнувся лобом об землю.
 От спід високої стелї Аїнна егиду спустила,
 Пагубу смертних, і розум у всіх женихів помутився,
 Бігали з-ляку геть скрізь по сьвітлицї, мов ті-от корови
- 300 Бігають в спасівку по чередї, як їх гедзі укусять,
 Або й весною, як спека тай днї такі довгі бувають,
 Або, як-от пазюристїї кобці з закрученим дзюбом.
 З гір налетївши високих, на зграю пташину наскочать,
 Й птаство сполохане с хмар по долині ховається в ростїч,
- 305 Кобці-ж їх дзюбом вбивають і бідним нема ні захисту,
 Анї способу втїкти і втїшаються люде такими
 Вловами; так-ото били вони женихів у сьвітлицї
 Де влучать; стогін та галас тоді тут здїнявсь незвичайний,
 Бризкав скрізь мізок і кривью підлога уся заюшилась.
- 310 Тут Лаодие к Одиссею підбіг і обнявши колїна,
 Став його слїзно благати й крилатїї речї промовив :
 „О, Одиссею, твої обїмаю колїна : ах, змилуйсь,
 „Не убивай мене : не науцав я твоїх челядинок,

- „Що б говорили, або що б робили яку небудь капость;
 315 „Я й женихів зупиняв завжди, що б непотрібств не чинили.
 „Що-ж? не послухали дурні і рук не вдержали од кривди,
 „От і спостигла їх праведна кара за їх дурний розум.
 „Я був у них віщуном тільки і не вчинивши нічого
 „Те-ж ляжу мертвим? так де-ж пісьля сього і правда на сьвітї?“
 320 І позиркнувши спідлоба на него, сказав Одиссей хитромудрий:
 „Ге, коли так, коли хвалися ти, що у них віщуном був,
 „То вже напевне не раз ти молився оттут у палатах,
 „Що б повороту моєго кінець за для тебе був любий,
 „Що б мою жінку узять та що б з нею і діток придбати.
 325 „От за се саме тепер не втечеш ти од лютої смертї“.
 Так-от сказав, і рукою важкою підняв гостру шаблю,
 Що недалеко лежала і випала з рук в Агелая
 Вбитого, сёю-то він і рубнув ёго посеред шиї
 І голова на підлогу скотилася, забелькотавши.
 330 Спасся одначе од чорної смертї співець Терпїєнко,
 Фимїй, що то на бенькетах співав женихам із принуки.
 Боязько, мавши кітару в руках голосную, стояв він
 Біля потайних дверей, і на двоє були ёго думки:
 Чи вийти нишком з сьвітлиці і біля жертовника сїсти,
 335 Що б був збудований Зевсу заступнику, де-ото часто
 Сам Одиссей Лаертенко пік стегна бичачі в офіру,
 Чи, підступивши, обняти колїна й молить Одиссея.
 Думав він, думав і ось-що ёму за найкраще здалося —
 Впасти до ніг і колїна обнявши, молить Лаертенка.
 340 То-ж він кітару свою голосную поклавши до долу
 Межи виноюю кухвою і цвяхованим креселком,
 А сам підскачовши до Одиссея й колїна обнявши,
 Слїзно благав ёго і говорив ёму речі крилаті:
 „О, Одиссею, молю тебе, зглянься на мене й помилуй
 345 „Потім ти й сам пожалкуєш і каятись будеш, убивши.
 „Так-от нї за що, співачу, богам що і людям співає.
 „Я самоучка-співець і боги менї й в мислі і в серці
 „Всякії пісні вкладають, я буду й тебе прославляти
 „В піснях як бога, а ти не стинай голови менї с карку.
 350 „Може сказати тобі й Телемах, любий син твій про мене,
 „Що я по волї своїй не приходив в твій дїм, не бажав теж
 „І з женихами приходити, що б їм співать на бенькетах,
 „Брали мене вони силою, яко вельможні й заможні“.

Так він сказав, ёго вчула сьвята Телемахова сила
 Гомерової Одиссеї II. часть.

- 355 І почала говорити зараз батькові, що був близенько :
 „Тату, стривай! не вбивай ти мечем неповинного сього;
 „Треба спасти нам і Медонта джуру, що бач піклувався
 „Завш об мені в нашім домі таки, як я був ще маленьким.
 „Але пак де-ж він? не вбив єго часом Евмей, чи Филітій,
 360 „Чи, мо', як ти лютував, він під шаблю тобі підвернувся“.
- Так він сказав, і почув-ото Медонт се слово ласкаве;
 Бо він, скоцюбившись з ляку, лежав під стільцем, загорнувшись
 В здерту недавно воловую шкуру, що б збутися смерти.
 Зараз-от він епід стільця вилізає, скида з себе шкуру,
- 365 Потім, підскочивши до Телемаха й коліна обнявши,
 Слізно благав єго і говорив єму речі крилаті:
 „Друже! я осьде; а ти постривай, та скажи й панотцеві,
 „Що б він могутний не страшив мене тепер гострою міддю,
 „З ремства великого на женихів, щó то марно псували
 370 „Стільки в палатах добра єму, та і тебе зневажали“.
- І Одиссей хитромудрий всьміхнувшись промовив до него:
 „Ну, ти, Медонте, не бійсь, а спасибі скажи Телемаху.
 „Він тебе спас; памятай-же і сам та скажи і другому,
 „Як-ото завш для людей добродійство придатніш злочинства.
 375 „Йдїть-же собі ви обидва з сьвітлиці на двір та й сидїть там
 „Дальше од смерти й убивства, і ти, і сьпівець наш славута,
 „Поки тут в домі я впораюсь с тим, що мені іще треба“.
- Так він сказав і ті вийшли обидва з сьвітлиці повагом
 Та при жертovníку Зевса, заступника странників, сїли,
 380 Завш навкруги озираючись, та оглядаючи вбивства.
 І Одисей озирався у сьвітлиці, чи не заховався
 Може де-небудь, живим хто тїкаючи чорної смерти?
 І постеріг він, що всі до одного упавши лежали,
 Кривю зогижені й пилом мов риби, як витягнуть їх от
 385 На піскуватий пак беріг рибакі, із пінного моря
 Неводом часто-петельчатим, і без води всіх на сонці
 Та на гарячїм піску скрізь по березі пороскидають,
 Й Гелїос, сонце пекучев, виперло дух з них останній;
 Так-ото і женихи всі один на одному лежали.
- 390 От Одиссей хитромудрий тогдї Телемахові й каже:
 Ти, Телемаче, тепер мені мамку поклич Евриклею,
 „Маю я їй одно дуже цікавеє слово сказати“.
 Так він сказав, і послухався син свого любого батька,
 Й двері навстяж одчинивши, гукнув Евриклеї шановній;
 395 „Йди лиш сюди, Евриклеє, бабуню старезна, котора

- „За челядинками всіма в палатах отснх назираєш.
 „Іди, панотець тебе кличе, щось має тобі він сказати“.
 Так от сказав він, і сказано слово се їй не на дарма;
 Двері усї вона поодчиняла в свѣтлицях жіночих
 400 Ї до Одиссея пустилась; ішов Телемах попереду.
 Потім знайшли Одиссея посеред побитого трупу:
 Кривю закаляний ввесь і мазкою стояв він, мов лев той,
 Що-от вола гуртового строчивши, іде собі ситий веселий:
 Все в нѣго — груди і паца с того так і з другого боку,
 405 Всеюди заюшено кривю, що ї глянути страшно на нѣго.
 Так в Одиссея було все заюшене — ноги і руки.
 Як увидала вона тії трупи і крови потоки,
 Хтіла була заридати, бо діло великеє вздріла
 Та Одиссея зупинив, хоч її пак і дуже кортіло,
 410 Потім до неї почав говорити крилатії речі:
 „С тиха радій собі в серці, стара, й не роби нам тут крику;
 „Грїх бо над трупами вбитих своєю виявляти пак радість,
 „Хоч їх здолїли і божая кара й діла непотрїбні:
 „Не поважали нїкого вони із людей, хто б не був він,
 415 „Чи сїромаха бездомний, чи хто і господар заможний;
 „От, через розум дурний свїй вони й таку долю спїткали.
 „Ну, а тепер назови ти менї челядинок по йменню,
 „Й тих, що безчестять мене, та і тих, які єсть неповинні“.
 І у одвіт єму так почала говорить Евриклея:
 420 „Я тобі скажу, мій синочку любий, всю щирую правду.
 „Єсть тут у тебе в палатах жінок пятьдесять челядинок;
 „З них призвичаїли ми де-которих на всї рукодїлля,
 „Вовну чесати і всяку роботу важкую справляти;
 „А що дванадцять із них то притьмом ледащиці вдалися,
 425 „І зневажають вони і мене і саму Пенелопу.
 „От Телемах вже давненько пак в літа ввійшов, але мати
 „Не дозволяла єму над жінками що б порядкувати.
 „Ну, так підю-ж я у верхню свѣтлицю про все розказати
 „Жінці твоїй; вона спить і не чує, яка в нас тут радість“.
 430 І у одвіт їй на сее сказав Одиссей хитромудрий:
 „Нї не буди ти її; а скажи, що б прийшли сюди зараз
 „Всї ті жінки, які тут непотрїбства такії вчиняли“.
 Так от сказав він і вийшла стара Евриклея з свѣтлиці

Волю сказати пак панську жінкам, що б скорійш всі зібрались.

- 435 А Телемах, гуртоправа покликавши і свинопаса,
 Став їм обом, як ввійшли вони, речі крилаті казати :
 „Трупи тепер повиносьте, кликнувши жінок челядинок ;
 „Потім стільці і тесові столи всі гарненько водою
 „Пообливайте і губками добре з піском пошуруйте
- 440 „Потім, як все в домі повимиваєте та спорядите,
 „Виведіть всіх разом челядинок на двір із сьвітлиці
 „Та межі круглою шопою і барканом їх поставте,
 „Що б їх мечами з обох боків гострими всіх заколоти ;
 „Вийміть із них їх негідні душі за блуд той, через що
- 445 „Дім оганьбили наш, із женихами лягаючи спати“.
 Так він сказав, і жінки челядинки зібрались всі разом,
 Тай почали голосити і слізи гіркі проливати.
 Спершу ото повиносили трупи побитих з сьвітлиці
 І покидали всіх серед двора під повіткою в купу
- 450 Наче снопи або дрова ; орудував справою тою
 Сам Одиссей, підганяючи кожну, й та мусила слухать.
 Потім стільці і тесові столи всі пісочком з водою
 Пошарували і губками до суха повитерали.
 От Телемах з гуртоправом Филітієм та свинопасом,
- 455 Заступи взявши й лопати, долівку в сьвітлиці зетрагали,
 Землю-ж рабині виносили та на подвірї зсипали.
 І як упорались — вимили, позамітали, прибрали,
 Вивели всіх разом челядинок на двір із сьвітлиці
 Та межі шопою і барканом у ряд постановили,
- 460 В тісному дуже кутку, звідки трудно було вже спастися.
 От і почав Телемах непотрібним жінкам говорити :
 „Чесною смертю що б вмерти — вам, суки, того не діждати,
 „Бо есте блудом своїм, беззаконним спанням з женихами
 „Соромом голову вкрили мені й моїй неньці шановній“.
- 465 Так він сказав, і кодолу товсту з синеносого човна,
 В шопі на крок зачепивши одним кінцем і, натягнувши
 Цупко та туго, другим привязав до стовпа камяного
 Високо так, що б і жадної ноги к землі не торкались
 От на кодолу тій він і повішав усіх челядинок.
- 470 І як дрозди довгокрилі, або сизокрилі голубки,
 З лету попавши в сільце тріпотять ; так ото й челядинки
 Затріпотали, як їм зашморгнули на шні всім петлі,
 Тільки недовго : ногами подрігали трішки тай вишкли.
 Потім з сьвітлиці й Мелантія вивели теж на подвіря

- 475 Носа одрізали й шаблею вуха ёму одтяли теж,
 Вирвали і срамоту чоловічу, а далі відтяли
 Руки і ноги і все теє повкидали собакам.
 Потім усеї собі мителем руки і ноги обмивши,
 В дім Одиссеїв вернулись, бо справа уся вже скінчилась,
- 480 І Одиссей своїй мамці, старій Евриклеї, промовив:
 „Сїрки, стара, принеси нам тепер та внеси і багаття.
 „Що б покурити в свїтлицї; а потім скажи Пенелопі,
 „Що б вона зараз спустилась сюди, покоївок забравши,
 „Та і другії рабниї, що б тут були веї безпремінно“.
- 485 І у одвіт ёму мамка стара Евриклея сказала:
 „Отее то так, любий синокчу: слово до ладу ти мовив;
 „Але я перш принесу тобі чисту і луччу одежу,
 „Бо не пристало тобі носить дрантя на плечах широких
 „Се б то господарю власного дому — єсть грїх та і сором“.
- 490 І у одвіт їй на сєє сказав Одиссей хитромудрий:
 „Насамперед що б багаття тут зараз було у свїтлицї“.
 Так він сказав, і шановная мамка, стара Евриклея,
 Зараз принесла вогню і пахнючої грудочки сїрки;
 І розпочав Одиссей скрізь курити, в свїтлицї й на дворі.
- 495 А Евриклея стара почвалала в жіночі покої,
 Що б позивати мерщїй пак до гурту жінок челядинок.
 І незабаром ввійшли челядинки, с каганчиком кожна,
 Та і накинулись на Одиссея, що б то привітати:
 Руки обидві ёму цїдували, і голову й плечі,
- 500 І Одиссея великий взяв жаль од такого привіту:
 Гїрко сердешний заплакав, пізнавши усю свою челядь.

ОДИССЕЇ Ч.

ПІСНЯ ДВАДЦЯТЬ-ТРЕТЯ.

Одиссея пізнає Пенелопа.

З радощів мамка стара, мов дівча молоденьке метнулась
В верхню сьвітлицю, сказать господинї про дивну новину,
Про чоловіка; колїна подужчали, ноги аж скачуть.
Стала ото в головах Пенелопи і так їй сказала:

- 5 „Встань, Пенелопо, дитя моє миле, устань подивися,
„Власним своїм таки оком на те, чого довго бажала.
„Там Одиссей, хоч пізенько, а все-ж пак вернувся, приїхав;
„Поубивав геть до гаспида чисто усіх женихів, щó
„Нищили дїм ёго й марне, на злість ёго сину псували“.
- 10 І у одвіт їй на се Пенелопа премудра сказала:
„Мамко! мабуть тобі розуму отсе боги вкоротили,
„А вони можуть й найрозумнїйшого дурнем зробити,
„Й ёлопа певного розумом нагородити та хистом.
„То-ж і тебе звередили, а досї була ти розумна.
- 15 „На що жалю завдавш ти менї небилицею сею,
„На що збудила, на що менї сон перервала солодкий.
„Що от склепив менї віка, що я вже давно не стуляла
„С тої доби, як поплив Одиссей у ту капосну Трою,
„Що навіть доброго слова не варта, не те що б ще славить.
- 20 „Йди собі знову на низ й не баламуть мене задаремне,
„Як би яка-небудь інча з жінок, що менї услугують,
„Сю небилицю сплела та що б так, як от ти, розбудила,
„Я б їй дала прочухана такого, що б тямилла по вік
„Ну, а тебе, Евриклеє, спасла твоя старість шановна“.
- 25 Знов їй на сеє в одвіт Евриклея старезна сказала:
„Я не жалю завдаю небилицями, я кажу правду,

- „Що Одиссей вже приїхав, сидить там в сьвітлиці, як кажу,
 „Він то й єсть чужесторонець, котрого так всі зневажали.
 „І Телемах знав про нього давно вже, що він пак приїхав,
 30 „Але розумно таїв він од всіх, що то єсть його батько,
 „Доки б пометивсь Одиссей над препишними пак женихами“.
 Так Еврикля сказала, та-ж радісно скокнула з ліжка,
 Шню руками старій обняла, і закапали слези
 І почала їй крізь слези крилатіі речі казати :
- 35 „Мамко голубко! скажи мені серце, всю щирую правду.
 „Чи то і справді вернувсь Одиссей, як отсе ти говориш?
 „Як-же з юрбою безстидних отих женихів він упоравсь
 „Сам один? Їх-же пак сходилось завше в палаті багато“.
 І Еврикля шановна на се Пенелопі сказала :
- 40 „Я і не знаю й не бачила, тільки лиш чула стогнання,
 „Кого вбивали; сиділи ми всі у окремній сьвітлиці
 „В самім кутку, і були пошідпрані дошками двері,
 „Поки ото Телемах, любий син твій мене із сьвітлиці
 „Та не клигнув, а покликать мене повелів йому батько;
 45 „От я прихожу і бачу: стоїть Одиссей серед трупу
 „Вбитих: лежали вони наче б дрова, один на одному.
 „Скрізь по підлозі; його я побачивши, дуже зраділа,
 (А він увесь, мов пустельний той лев, був заюшений криво)
 „Але тепер уже всі ті побиті лежать на подвірї
- 50 „Купою. А Одиссей, розпаливши огонь у сьвітлиці,
 „Сморід викурює сіркою й се пак прислав він по тебе.
 „Йди-ж но мерщій, та порадуйтесь вдвох собі досить
 „Та заспокойте і серце, бо лиха ви вельми зазнали.
 „Сповнилось вже і твоє і його кількалітнє жадання :
- 55 „Він повернувся живий та здоровий до власного дому,
 „Сина й тебе при здоровю знайшов, женихам же злочинцям
 „Пімсту приніс і за кривду наклали вони головою“.
 Знов їй на сее премудра жона Пенелопа сказала :
- „Мамко голубко! не дуже лиш задалегідь ти і радуйсь ;
 60 „Правда, ти знаєш, який він жаданий для всіх, а найбільше
 „То за для мене і сина, що єсьмо із ним породили,
 „Все-ж таки віри не йму я тому, що отсе ти говориш;
 „Мабуть хто небудь з безсмертних побив женихів тих чванливих,
 „Капости їх не стерпівши, нижи та і діл соромницьких.
- 65 „Не поважали нікого вони із людей, хто б не був він,
 „Чи то нетяга бездомний, чи то і господар заможний;
 „От через розум дурний свій і кару вони претерпіли.

„А Одиссей вже не вернеться, бо на чужині загинув“.

І у одвіт їй на сее стара Евриклея сказала:

70 „Доню моя! Яке слово тобі пролетіло крізь зуби?

„Ти бач змагаєся, будім от муж твій що там у сьвітлиці,

„По вік не вернеться. Ну, коли в сїм ти не ймеш мені віри,

„То я тобі скажу другу якусь і вже певну признаку,

„Шрам, що колись укусив ёго дикий кабан білим зубом.

75 „Я, ёму ноги вмиваючи, постерегла і хотїла

„Зараз сказати тобі, отже він, рота мені затуливши,

„Навіть і писнуть не дав і тогдї-ж наказав, що б мовчала.

„Йди-ж лишень: я у заклад свою голову ставлю що правда,

„А коли збрешу тобі, то скарай мене лютою смертю“.

80 Знов їй на сее сказала в одвіт Пенелопа премудра:

„Любая мамко! не можна тобі розгадати на певне

„Замисли богів безсмертних, хоч будь ти од всіх наймудрійша.

„Але ходім лиш з тобою до сина, нехай я побачу

„Мертвих отих женихів та і того, которий їх стратив“.

85 Так-от сказавши, спустилась по сходах, міркуючи в серці,

Що їй зробити: чи то здалека ставши, ёго запитати,

Чи підійти та у руку і в голову поцілувати.

От увійшла, камянний поріг переступивши високий,

Та супроти Одиссея і сіла, вогнем осьвічена,

90 Біля другої стїни; до стовпа притулившись і очі

Вниз опустивши, сидів Одиссей і чекав, що то скаже

Жінка славетна ёму, увидавши своїми очима.

Та-ж ані пари із уст, тільки в серці давалася диву:

То ёму просто і сьміливо гляне у вічі, то знову

95 Не пізнавала, що драная дуже на нёму свитина.

От Телемах, по іменню назвавши, промовив до неї:

„Що се ти, мамо, мов мачуха так поглядаєш із пильна,

„Чом так далеко од батька сидиш, а не сядеш близенько,

„Не заговориш до нёго прихильно? Тобі чом байдуже?

100 „Інча то вже б не цуралася серцем таким не прихильним

„Свого таки чоловіка, що от, натерпівшися горя,

„Аж на двадцятому році вернувся у рідную землю.

„А в тебе серце й тепер іще пак од каменю твердійше“.

Знову на сее ёму Пенелопа премудра сказала:

105 „Сину мій! серце у грудях у мене здивоване вельми,

„І я не можу ні слова сказати ёму, ні розпитати,

„Навіть і глянути в вічі не можу. А що коли справді

„Він Одиссей, що вернувся до дому, то зараз пізнаем

- „Ми один одного легко, бо єсть у обох нас признака,
110 „Що ми у двох тільки знаєм, а другий хто інший не знає“.
Так-от сказала вона; усміхнувся Одиссей богорівний
І Телемахові став говорити крилатіі речі:
„Хай, Телемаче, отсе твоя мати мене у палатах
„Пробує добре, а скоро вона заговорить щось ліпше.
115 „Я тепер брудно зодягнений, драна свитина на плечах,
„От через те-ж то вона мене не поважає і каже,
„Що се не я, поміркуєм-но, як би найлучче все сталось.
„Ти-ж таки знаєш, що хто і одного убє чоловіка,
„Хоч би той вбитий і жадного местника в себе не мав би,
120 „Вбивця тїкає, і родичів кида і рідную землю;
„Ми-ж повбивали є тобою отсе юнаків що-найкращих,
„Що на Итаці; так-от нам і треба об єму подумать“.
І у одвіт єму так Телемах вельмимудрий промовив:
„Ну, вже об єім, милий тату, подумай ти сам: ти-ж говориш,
125 „Що нема в євітї, що б хистом й кебетою був хто над тебе,
„Що сперечатись є тобою ніхто у єїй справі не зможе
(„Ми будем тєє робить, що велить нам і серце і розум;
„Нам ніякої не треба підмоги, в нас сили єсть досить“).
„І у одвіт єму так Одиссей хитромудрий промовив:
130 „Я тобі, сину, скажу, як здається мені саме лучче;
„Перше над всеє обмийтеся та повдягайте хитони,
„Та і рабинї нехай зодягнуться в хорошї єукві:
„А богорівний єпївець хай кїтару візьме голосную
„Та хай до скоку веселого всім тут танка виграває,
135 „Що б і прохожий по вулиці та де-которї з єусїдів,
„Як спонадвору почує, подумав, що тут у нас грище.
„Треба, що б сумная звістка про смерть женихів загордящих
„Не розійшла єя по городу перше, ніж євї ми підемо
„Звідєль на нашеє поле лїєєсте, а там вже побачим,
140 „Там поміркуємо, що то нам Зевє Олімпїєський дарує“.
Так-от сказав Одиссей і вподобалось євїм єго слово;
От вони пообмивались й в хитони хорошї вдяглиєся,
Поодягалиєся те-ж і жінки, а єпївець богорівний
Взяв голосную кїтару й почав на нїй так вигравати,
145 „Що євїм заблаглось пієєнь заспївати і потанцювати.
І почали забавлятиєся єсї — і жінки й чоловіки,
Й так вибивали ногами, що скрізь у палатах гудїло.
От хтось знадвору почувши почав єобі так говорити:
„Євєне уже ожениєся хто-небудь на нашїй царїцї:

- 150 „Ох пустотлива! не хтіла діждатись законного мужа,
 „Поки приїде та в домі великому порядкувати“.
 Так говорили сусіди, не відали, бач, що вчинилось.
 А Евриклея тим часом взяла Одисея до лазні,
 Мителем гарно обмила і маслом пахучим натерла,
- 155 В хитон тоненький ёго одягнула і в гарну хламиду
 А синьока Атина ёго оздобила красою.
 [Став він і вишчий на зріст і товстїйший, як квіт гіяцинту,
 Довгеє та кучеряве волосся спускалось на плечи.
 Так як-от золото сріблом красить й вимережує штучно
- 160 Майстер мастак, що навчився в Гефеста й Паллади Атини
 Штукам усяким, і гарні дуже роботи майструє;
 Так Одисея Атина красою всього оздобила].
 Вийшов із лазні він, станом до богів безсмертних подібний.
 І зараз сїв на тім самім стільці, звідкіля і піднявся
- 165 Супроти жінки своєї, і так їй почав говорити:
 „Дивна ти дуже: тебе лиш одну межі всіма жінками
 „Серцем таким камяним надїлили Олимпеській боги:
 „Інча то вже б не цуралася серцем таким неприхильним
 „Свого-ж таки чоловіка, що-то, натерпівшися горя,
- 170 „Аж на двадцятому році вернувся у рідную землю.
 „Ну, що-ж робити? ти, мамко, стели менї постіль; я ляжу
 „Спати один, бо у неї у грудях залїзнеє серце“.
 Тут знов на сєє ёму Пенелопа премудра сказала:
 „Дивний і ти, що так кажеш: не чваню ся я й не гордюю
- 175 „Та і не дуже дивуюсь: я ще памятаю, яким ти
 „Був, як поїхав з Итаки на довговесельному човні.
 „Ну, так іди-ж, Евриклеє, постіль постели ёму гарну,
 „Тільки не в тому ванькірі, що він сам зробив, а де-інде:
 „Там ёму ліжку міцнеє постав, поклади і перину,
- 180 „Та кожушанок м'яких і жупанів і ковдру тоненьку“.
 Так говорила вона, чоловіка дратуючи; той же
 Вельми розсердивсь на жінку і так їй почав говорити:
 „Жоно! ти слово велике і дуже вразливе сказала.
 „Хто-ж винїє ліжку з ванькіра моє? ба і дужій людині
- 185 „Трудно було б ёго здвигнути, як би не бог сам прийшовши
 „Ліжка не винїє де-інде, лиш богу то легко зробити,
 „А чоловікові, хоч би він був молодий і найдужчий,
 „Трудно було б ёго здвигнути: була в тім ліжку потайна
 „Зроблена штука, й ту штуку я сам змайстрував, не хто інчий.
- 190 „В нас на подвірї росла перш маслина рясная, висока

- „І товста така, що обнять не могли б її й трох чоловіка;
 „Тую маслину я муром обів із тесаних каменів,
 „І, що б зробити ванькір, дерев'яним покрив її зверху
 „Дахом, і двері дощаті зробив на залізних завісах.
 195 „Потім сокиру узявши, зрубав тую рясну маслину,
 „А пень від самого кореню міддю навкруг обтесав бач
 „Гладко і вміючи, далі і шнуром ще вирівняв добре,
 „І пень основою ліжку зробивсь; просвердлив в нєму свердлом
 „Дірки, і став собі ліжко витесувать, поки не скінчив,
 200 „Золотом, сріблом і кісттю слоноюю все помережив,
 „І рампу ліжкову червоним ремінням пригнав до основи.
 „От тобі ліжка мого всі признаки; але-ж пак не знаю,
 „Чи тєє ліжко стоїть, як і перше на місці, чи може
 „Вже єго виїє хто, пилюкою пень розпилявши маслинний“.
 205 Так він сказав, а у тої коліна стремтіли і серце
 Тєхнуло, бо Одисей розказав всі ліжкові признаки.
 Ринули слєзи з очей, вона кинулась до Одисея,
 Поцілувала, обнявши, у голову й так-от сказала:
 „Ох, Одисею, не ремствуй на мене: ти завше був добрий
 210 „І над усіх розумнійший; нам халепу боги послали:
 „Заздрили на наші бач молодіці, і от їм не хтілось,
 „Що б дожили ми до старости в згоді і чесній любові.
 „Ну, так не сердься-ж і не дорікай мені ниньки за тєє,
 „Що я не зараз, побачивши вперше, к тобі прихилилась.
 215 „Завше, бач, серце в моїх білих грудях тремтіло й боялось,
 „Що б який-небудь пройдисьвіт словами мене та не збавив,
 „А єсть багато по євіту людей тих злодїїв зрадливих.
 „От же і тая, Зевеса дочка, Аргів'янка Єлена
 „Не полюбила б того чужоземця і з ним не тікала б,
 220 „Як би то знала, що славні Ахейці за нею приїдуть,
 „Силою візьмуть і знов привезуть її в милу отчизну.
 „Демон якийсь її зрадив вчинить непутящєє діло:
 „Раньше і в голову їй не приходила халепа с'я
 „І тая біда, зза котрої і нас таке горе спостигло.
 225 „Ну, а коли ти отєє розказав мені яснї признаки
 „Нашого ліжка, котрого ніхто із людей і не бачив,
 „Тільки є тобою ми в двох і одним лиш одна покоївка,
 „Наша таки Акторівна, котру дарував мені батько,
 „Як я йшла заміж, вона в ванькірі сторожила нам двері;
 230 „То вже тепер ти впевняєш моє невгамучєє серце“.
 Так-от сказала і туги єму завдала іще бідьше:

- Гірко ридаючи, голову звів бідак на груди
 Любої, вірної жінки; і як-от побачивши беріг,
 Радії вєть мореплавці, котрим Посидон серед моря
 235 Човна строщив, і гойдають ёго вітри буйні на хвилях,
 І не багато отих мореплавців втече од хвортунни,
 Ї тванню солоного моря покриті по білому тїлу,
 Раді виходять на беріг утїкши од певної смерти;
 Так і вона була рада, ввидавши свого чоловіка
 240 І не могла ніже-ні білих рук одірвати од нєго;
 Так би с плачем вони і повстрічали розжеву зірницю,
 Як би щось інше не вигадала синєока Атїна:
 Ніч задержала у небі надовше вона тай зірницю
 Золототронную теж на ріці Океанї і коней
 245 Бистрих впрягать не дозволила, щó сьвіт на землю привозять
 Се б Фаетона і Лампа, що служать за коней в зірницї.
 От і почав говорить Одиссей хитромудрий до жінки:
 „Жінко! та ми пак іще не дійшли до кінця наших бід вєїх
 „Ї нашого горя: багато ще буде труда і роботи
 250 Трудної, котру усю доконєшнє повинен я сповнїть.
 „Так, бач, менї вже душа й тїнь Тиресїя спророкувала
 „В той самий день, як ото я спустився колїсь до Аїда,
 „Що б і про свїй поворот там провідати тай товариства.
 „Але давай лишень, жінко, підемо та ляжем на ліжко
 255 „Та сном солодким заснувши, сугасти свої заспокоїм“.
 І ёму знов на се так Пенелопа премудра сказала:
 „Буде готова тобі біла постїль, коли твому серцю
 „Буде завгодно, як що уже боги тебе повернули
 „Знову в палати розкішні твєї і в твою рїдну землю;
 260 „А коли раз уже заговорив ти про божий рїшнєць,
 „То розкажи про останню напасть; я, то правда, провідать,
 „Можу і послї, але-ж тепер знать воно все таки лучче“.
 І у одвіт їй на сєє сказав Одиссей хитромудрий:
 „Та і чудна-ж ти; кортить тебе пак про се знать доконєшнє?
 265 „Ну, то і добре: скажу тобі все, не втаю ніже йоти.
 „Тїлько не радієтно буде воно твому серцю, бо й сам я
 „Тому не радий. Тиресїй казав менї взяти у руки
 „Довге весло і обходити з ним городів як найбільше,
 „Поки-ото не прийду до людей, котрі моря не знають
 270 „Тїх людей, щó навіть завше і страву без соли вживають
 „Котрі ніколи ні червонобокїх не бачили човнів,
 „Нї гнучкїх весел та довгїх, щó крилами служать для човнів.

- „Він мені ясну признаку сказав, — не втаю ї од тебе :
 „Як що тобі повітряється другий який подорожний
 275 „Та запитає — яку се лопату несеш ти на плечах“.
 „То застроми тогді в землю весло — говорив так Тиресій, —
 „І Посидону владиці створивши съвятую офіру
 „І барана і вола і свиней розплодителя кнура,
 „Вже повертайся до дому, а вдома вчини гекатомбу
 280 „Богам безсмертним, которії в небі широкім панують,
 „Веім по порядку і смерть твоя прийде до тебе із моря
 „Тихая і супокійная вельми вона то тебе і здолає,
 „Як ти вже будеш літами старезний, народ же увесь твій
 „Буде щасливий“. Таке то мені напророчив Тиресій
 285 І на се знов ёму так Пенелопа премудра сказала :
 „О, коли старість хорошу такую пошлють тобі боги,
 „То й єсть надія, що буде визвіл од тих бід і напастей“.
 Так-ото в двох проміж себе вони розмовляли любенько.
 Тою порою пішла Евринома із мамкою вкупі,
 290 Постіль м'якую стелити при євітлі палких каганців їм
 І як обидві вони зготували постіль проворненько,
 То Еврикля пішла собі спати в жіночу євітлицю
 А Евринома, стара покоївка, узявши каганчик
 В руки, пішла провести у ванькір їх на ліжко м'якеньке,
 295 А проводивши пішла собі спати, а тії обоє
 В любощах та по старому звичаю лягли теж на ліжку.
 Тут Телемах з гуртоправом Филітієм та з свинопасом
 Веім челядинцям звеліли, що б ті танцювать перестали
 Та і самі б ішли спати в розкішні палати тінняві.
 300 Ті-же обоє, як націлувались та намиливались,
 Любую бесіду стали вести проміж себе тихенько.
 І богорівна жона говорила от, скільки вона перенесла,
 Дивлячись на непотрібну юрбу женихів загордящих,
 Що із за неї багато биків і дрібного товару
 305 Різали, та і вина було випито кухов чимало.
 А Одисей богорівний розказував, скільки зробив він
 Людям напастей, та скільки і сам претерпів по чужинї.
 Все розказав він і жінці було ёму слухати любо,
 Навіть не брав її сон, поки той скінчив оповідання.
 310 Він почав с того, як перше Киконьців побив і як потім,
 Він с товариством прийхав у землю людей Лотофагів,
 Що ёму Киклоп зробив і як він над ним добре пометився
 За веїх товаришів, що пожер Киклоп безмилосердно

- Як він прибув до Еола й як той повитав ёго гречно
 315 Ї випровадив, але ба, не судилось ёму ще доїхати
 В рідную землю, бо буря ёго підхопила страшенна
 Та і носила, хоч він убивався, по рибному морю;
 Як в Тидепил він приїхав, у город землі Лестригонів,
 Котрі і човни побили ёму і товаришів славних
 320 [Усеїх, Одиссей лиш один тільки й спасся на чорному човні]
 Та розказав і про зраду Цирцеї, про всі її чари,
 Потім сказав, як спускався він в темнеє царство Аїда
 В чорному човні, що б душу Тиресія там запитати
 Про поворот; як він душі усеїх там товаришів стрів
 325 Ї матір, що пак породила ёго й годувала маленьким;
 Як довелося ёму чути й Сиренів чарівнії співу,
 Як проїздив поуз скелі блудячі — страшної Харибди
 Ї Скилли, помімо котрих ще ніхто не проїхав безпешно;
 Як товариство ёго бога-сонця корів повбивало
 330 І як за сеє стрілою гримничою човна прудкого
 Зеве потрощив їм в тріски, як пропали й товариші браві
 Всі до одного, а сам він утік од біди і од смерти;
 Як він приїхав на острів Огигію к нимфі Калипсо,
 Котра держала ёго, все силкуючи, що б був їй мужем
 335 В гарних печерах і як годувала і як говорила,
 Що ёго зробить безсмертним, що він не зстаріє ніколи,
 Але дарма все те; перемогти не змогла ёго серця;
 Як після того, біди натерпівшись, діставсь до Феаків,
 Котрі од щирого серця ёго поважали як бога
 340 Ї випроводили на бистрому човні у рідную землю,
 Обдарувавши одежею всякою, міддю і злотом.
 Оповіданне було се останнє: ёму сон солодкий
 Віка склепив після сёго й сустави ёму заспокоїв.

А синёока Атина знов іншеє що загадала:

- 345 Тільки ото Одиссей мав надію у серці на ліжку
 З жінкою вкупі полежать і сном підкрепиться солодким,
 Як з океяна піднялася золототронна зірниця,
 Що б людям світ принести: Одиссей тогді муєв устати
 З ліжка мнякого і так любій жінці почав говорити:
 350 „Жоно! уже ми с тобою наситились надто
 „Всяких напастей: ти тут об мені об моім повороті
 „Плакала, а мене боги, найбільше-ж Зевес на чужині
 „В путах держали далеко од рідного милого краю.
 „Ну а тепер, як с тобою ми знов на жаданому ліжку,

355 „Ти доглядай мені всего багатства, що тут у палатах,
 „А про худобу, що збавили нам женихи загордящі,
 „Я пошкікуюсь: одно возьму сам я, а друге Ахейці
 „Будуть вертати, аж поки хлївів мені всіх не наповнять.
 „Я от вдягнувся тай піду на наше ліснестее поле

360 „Милого батька побачить, по мені що дуже сумує;
 „Ти-ж, як розумная жінка, роби тут, що я тобі скажу:
 „Тільки лиш сонечко встане, то зараз розійдеться чутка
 „Про женихів, що ми їх повбивали оттут у палатах.
 „Ти с покоївками підеш собі в свою верхню сьвітлицю,

365 „Там і сиди, не виглядай в вікню й не розпитуй нікого“.

Так він сказав і на плечі надів свою славную броню
 Та розбудив Телемаха, Филитія і свинопаса;

Веім їм звелїв в руки зброю узяти і в броню вдягнутись.

Ті ёго слова послухались, в мідную броню вдягнулись

370 Ї вийшли з сьвітлиці крізь двері; ішов Одиссей поперед їх.

А вже сьвітало на дворі; і от синёока Атина,

Темною нічю прикривши, їх вивела хутко за город.

ОДИССЕЇ Ω.

ПІСНЯ ДВАДЦЯТЬ-ЧЕТВЕРТА.

Офіри.

- От і почав тут Киллинський Єрміє визивать к собі душі
Всіх женихів; він держав у руках золоту патерицю,
Гарну, котрою бувало всім людям він очи счарує:
Зараз ото і приспить, а хто спить, того зразу розбудить.
- 5 Нею махнувши, він душі побитих повів за собою,
І тії, наче б то ті кажани, що літають у темній печері,
Та скриготять, ненароком, як хто одірве їх од скелї,
Де от сидять вони й держать ся цупко один за одного, —
Так скриготїли і душі убитих, йдучи за Єрмісом;
- 10 Він же собі супокійний, їх вів по смердячій дорозї.
От вже пройшли вони і Океан ріку й скелю Левкаду,
Вже й Гелїоса ворота минули і Сонів господу,
І опинилися всім разом на латтачному лузї,
Де ото душі померших тиняються завше як мари.
- 15 Тут самперед вони душу найшли Пелїєнка Ахилла
Вкупі з душею Патрокла, затім непорочного тїнь Антилоха,
Та і Аякса, що був самий кращий і вродою й станом
Межи Данайцями всіма, окрім тільки лиш Пелїєнка;
Всі Одиссея кругом обетупили вони; трохи-ж згодом
- 20 Смутная вельми до них надїйшла і душа Атрїєнка
Агамемнона; за нею йшли душі усіх тих, которі
В домі Егіста сконали, там долю гіркую спїткавши.
Першою заговорила до нїго душа Пелїєнка:
„О, Атрїєнку! здавалося нам, що ти завш був Зевесу,
25 „Котрий кохається в громах, над мужїв усіх найлюбїйший,
„Бо царював ти над всіма славетними, навіть царями,

- „В Трої широкій, де стільки бідн ми, Ахейці, зазнали.
 „Але й тобі, як я бачу, судилося теж пострічати
 „Злюю недолю; її не втече, хто на світ раз родився.
- 30 „Так і тобі довелось-от, позбувшись великої чести,
 „Серед Троянського люду і смерть і недолю спіткати;
 „Але-ж тобі пак могилу насипали там Панахейці,
 „Й синові свому здобув ти великої слави на віки;
 „А от теперки і ти попав в полон до лютої смерти.“
- 35 І на сю річ ёму так-от сказала душа Атрівка:
 „О, Пеліенку щасливий і рівний богам Ахиллесе!
 „Вмер ти далеко од Аргоса в Трої; с тобою і інших
 „Вбито чимало синів як Троянських, так само й Ахейських
 „Що воювали за тебе, а ти весь обсипаний пилом,
- 40 „На півстадії розтягся, забувши про коней і січу.
 „Ми-ж то цілїсенський день воювали й були б таки овсім
 „Битися не перестали, як би був Зевес хуртовиною й вихрем
 „Нас не розняв; потім ми тебе з січі принесли на човні,
 „Тай положили на марах, обмивши твоє біле тіло
- 45 „Мителем теплим і маслом змастили; багато по тобі
 „Слїз пролили ми Данайці, аж рвали на собі волося,
 „Вийшла із моря і мати твоя с панночками морськими,
 „Вість сю почувши, і галас великий по морю піднявся
 „Межи Ахейцями: острах усіх їх узяв превеликий;
- 50 „І вони б певне побігли і сіли б на бістрії човни,
 „Як би один із мужів не втримав їх, розумний, дотепний,
 „Нестор, которий і перше совітом над всіх визначався.
 „Він то, добра всім бажаючи, так їм почав говорити:
 „Стійте, гей ви! не тікайте, Аргівяне, і ви Ахейці!
- 55 „Ось ёго мати виходить з води с панночками морськими,
 „Що б подивитись в останнє на свого померлого сина.“
 „Так він сказав і забули весь страх свій Ахейці.
 „Дочки-паняночки діда морського кругом тебе стали
 „І почали голосити, вдягнувши в нетлінну одежу.
- 60 „Музи, всі дев'ять, по черзі, і ті своїм голосом дивним
 „Плакали теж над тобою, і тут вже не міг слїз здержати
 „Й жаден з Аргівців, — так голосно й жалібно плакали Музи.
 „Так-от три тижні усї, як один, і у день та і в ночі
 „Гірко ридали безсмертні боги і смертні люде;
- 65 „А на четвертий поклали тебе на вогонь і с тобою
 „Ми попалили багато овець і биків круторогих.
 „От і горів ти в одежі богів, весь намащений маслом

- „Гарно пахучим і медом солодким; зібралось багато
 „Мужів славетних Ахейських у бронях круг бурту твоєго,
 70 „Пішних і кінних і гомін великий носивсь по долині.
 „І як в Фестовім полумні тіло твоє все згоріло,
 „То, Ахиллесе, ми вранці, зібравши твої кістки білі
 „Маслом облили й вином; твоя мати одначе
 „Кухву дала золотую, Діониса то подарунок, —
 75 „Мати сама говорила, — й робота дотепи Гестаста.
 „От, Ахиллесе, в неї то, в тій кухві й лежать твої білії кости
 „Вкупі с костями Патрокля померлого, Мениїєнка,
 „Але опріч Антилоха, котрого любив ти найбільше
 „Над всіх товаришів милих своїх пісьля смерти Патрокля.
 80 „Потім над ними наспали чесну й високу могилу
 „Ми всі загалом — преславнеє військо Аргівських воєнків
 „Серед шпильястого берега понад самим Геллеспонтом,
 „Що б було видко могилу ту людям, по морю що їздять
 „Й тим, що тепер-от живуть, та і тим, що народяться потім.
 85 „Мати, богів упросивши, зробила нам грище воляцьке
 „Добре, почесне, на супереч всім що найлуччим Ахейцям.
 „Бачив і ти не раз грища, що часто справлялись по вмерлих
 „Мужах, коли-от наприклад бувало умре який-небудь
 „Цар, то усеє юнацтво зброщься й справляються грища;
 90 „Але як би ти побачив ті грища, що були по тобі,
 „Ти б здивувався, яких дорогих нагород надавала
 „Нам сріблонога Тетіда, бо був ти богам дуже милий.
 „Так що й померши ти ймення не втратив; тобі, Ахиллесе,
 „Слава великая буде од всіх людей з віку й до віку,
 95 „Ну, а мені-ж от за те, що я в січах тих натурбувався,
 „Втіха яка? по приїзді судив мені гірку погібель
 „Зеве од руки пак Егіста й моєї зрадливої жінки.“
 „От, як вони проміж себе у двох вели речи такі,
 „Близько до них підійшов божий посланець Аргусовбивця;
 100 „Душі провадив в Аїд женихів, Одисееєм здоланих,
 „І здивувавшись пішли вони просто до душ, їх ввидавши;
 „І Атрїєнка душа Агамемнона зараз пізнала
 „Любого сина Меланея, славного Амфїмедонта;
 „Був то приятель його й на Ітаці мав власну госпуду.
 105 „Першою заговорила до него душа Атрїєнка:
 „Що з вами сталося, Амфїмедонте, що вас однолітків
 „Самих добірних багато так разом під землю спустилось?
 „Та же юнацтва такого як ви, то і в цілій окрузі

- „Не набереш, хіба що доконав Посидон вас на човнах,
 110 „Бурю страшенну вітрову піднявши і довгії хвилі?
 „Чи може на суходолі вас стратили вороги злії,
 „Як ви займали биків їх на полі та іншу худобу,
 „Чи полягли ви, боронючи город, жінок і родину?
 „Ну-ж бо кажи, говори: ми-ж с тобою приятелі здавна.
 115 „Не памятаєш хіба, як до вас приїздив я колись-то,
 „Що б вговорить Одиссея й білявого теж Менелая
 „Їхати вкупі зо мною на човнах глибоких під Трою?
 „Ми цілий місяць проїздили всі по широкому морю,
 „Поки вдалось-ото нам вговорить Одиссея, що-б їхав.“
 120 І у одвіт ёму знов душа Амфімедонта сказала:
 „О, Агамемноне, сину Атрея, владико народів!
 „Все отсе я памятаю, що́ ти, богорівний, говориш,
 „І достоменно тобі та по правді по щирій розкажу
 „Нашої смерти кінець, яким побитом він учинився.
 125 „Сватались разом усі ми до жінки царя Одиссея,
 „А Пенелопа не те що б не хтіла й не те що б хотіла
 „Шлюбу: вона замишляла нам смерть всім і чорну долю;
 „Хитрощі ось-які вигадала, що б то нас ошукати:
 „Кросна великі в світлиці поставивши, здумала ткати
 130 „Довгу й тонкую намітку, а нам усім от-що сказала:
 „Хлопці, мої женихи! вже помер Одиссей богорівний;
 „Ви підждіть поспішати з весіллям, аж поки намітку
 „Я поскінчаю, що б пряжа моя не пропала даремне;
 „Сяя намітка — Лаерту старому на смерть покривало, —
 135 „Смерть бо стоїть невгамуца над мужем славетним, —
 „Що б Ахеянки по людях мене не змогли дорікати,
 „Що от багатий ти без покривала поляг в домовину.
 „От що вона нам сказала і ми їй повірили чесно.
 „Що-ж с того вийшло? По дню вона ткала, в ночі-ж ту основу,
 140 „Скалку собі засвітивши, до нитки раз-в-раз розпускала.
 „Цілих три роки оттак облещала вона нас Ахеїців;
 „А як настав рік четвертий, одна із її-ж покоївок
 „Нам і відкрила ту тайність, — вона бач одна тільки й знала,
 „Місяців досить минуло таки, а вже днів, то ще більше.
 145 „От ми й піймали її, як вона розпускала основу,
 „Муєїла тут поневолі свою поскінчити роботу.
 „Потім усім нам вона показала ту дивну намітку,
 „Виправши, білу й блискучу, мов сонечко яене та місяць.
 „А тут як раз якийсь дідько й приніс Одиссея в Ітаку

- 150 „Просто на хутір в свинарню, де жив свинопас ёго вірний.
 „Та повернувся теж і Телемах, любий син Одисея,
 „Що був поїхав у Пилос пісчастий на чорному човні;
 „От же вони то обидва, нам смерть замінпляючи люту,
 „І поприходили в город славетний на нашу погібель,
- 155 „Першим прийшов Телемах до нас, а Одисея трохи згодом.
 „І Одисея привів свинопас у драгтивій одежі,
 „Він старчуком пак пікчемним здавався і згорбленим дїдом
 (Дуже брудна та покаляна була на нёму одежа),
 „Так що і жаден із нас не зумів ёго зразу пізнати
- 160 „Навіть і ті, що і розумом були й літами нас старші.
 „І почали ми ёго допикати гіркими словами,
 „Він-же, — який тобі хитрий, — в своїй-ото власній господі,
 „Веї ті зневаги терпів, хоч було ёму й важко на серці.
 „А як ёго додержавець Зевес ёму виправив розум,
- 165 „Він с Телемахом, у двох узяв батьківську мідну всю броню
 „Та в ванькірі й поскладали і двері ключем веї замкнули.
 „Потім і жінці своїй, хитромудрий, сказав Пенелопі,
 „Грище зробить женихам, що б у кільця стреляти із лука
 „Нам сіромахам на гібель і що б був убивства початок.
- 170 „І ні один з нас не міг натягнуть на отім міцнім луці
 „Кишки, — не було у нас на сю справу потрібної сили.
 „А як у руки великий той лук перейшов Одисея,
 „То й почали ми веї разом кричати та галасувати,
 „Що б не давать ёму лука, хоч дуже об тому просив би;
- 175 „Та Телемах нам на зло звелів сам ёму лука подати.
 „От Одисея богорівний узяв того лука у руки,
 „Легко ёго натягнув і прострелив залізній кільця;
 „Потім пішов на високому постановився порозі
 „Та і почав в нас стреляти і вбив нам царя Антиноя,
- 180 „Далі і в інших почав смертоносній стріли пускати,
 „Мету гаразд беручи й один по 'дному падали хлопці.
 „Видко було таки, що помагав ёму з богів хто-небудь.
 „Бо як вони роздрочившись метнулись геть скрізь по сьвітлицях,
 „То і вбивали геть веїх, де кого запопадуть; піднявся
- 185 „Стогін смертельний, і кривю була вся підлога залита.
 „От, Агамемноне, як ми загинули; наші тіла веї
 „Й досі лежать непоховані в домі таки Одисея.
 „Бо ще ніхто із приятелів наших про те не провідав,
 „Що б то прийти туди та з наших ран чорний порох позмити
- 190 „І поховати оплакавши, се-ж шана задля померлих.“

- І йому знов так на сєє сказала душа Атрїєнка.
 „О хитромудрий царю Однесєє! родивєь ти щасливим:
 „Ти собі маєш такую статєчную вельми дружину.
 „Що за розумна й яка непорочна твоя Пенєлопа
 195 „Ікарїївна! як довго і чесно вона пам'ятала
 „Мужа законного; слава про неї до віку не згине
 „За її чесність складуть єьпїваки їй і пїєсьню чарївну,
 „Й будуть по людях єьпївать-прославлять Пенєлопу премудру.
 „Овєїм не те учинила зрадлива дочка Тиндарєя, —
 200 „Мужа законного вбила й поганїї пїєсьнї про неї
 „Підуть по людях, і слава недобра про ню рознесєтьєя
 „Межи чесними жїнками, щб вірнї були чоловікам.
 Так-от воєи і таке промїж сєбе у двох розмовляли,
 Ходячи попїд землею у темних осєлах Аїда;
 205 А Однесєєй с Телемахом, з Евмеєм із гóрода виїшли
 В поле на хутїр Лаєрта старого; той хутїр був здавна
 Лаєртом куплений й їм же самим дуже гарно впоряжен.
 Там і осєля була, барканом огорожена, були
 Й інші сєлїтьбї, в которих єндїли раби і рабїнї,
 210 Спали і їли й господарєькї всякї роботи справляли.
 Там же жила й Сицилянка бабуня, котора старого
 Пильно раз-в-раз доглядала, бо той вже й ходити не здужав.
 Там Однесєєй Телемаховї та і рабам сказав от-що:
 „Ну те тепер ідїть вєї ви у чесну господау Лаєрта,
 215 „Гарний обїд там зготуїтьє, забивши найлуччого кнура,
 „А я піду та провїдаю сєвого старєнького батька,
 „Чи то пїзнає мене, як побачить сєвїми очїма,
 „Чи не пїзнає, бо дуже я довго в чужнїї баривєя.“
 Так-от сказавши, вїддав вїн рабам сєвою броню вояцьку;
 220 Й тїї не гаючись єспїшно пїшли с Телемахом в осєлю,
 А Однесєєй ще поєспїшнїїш пїшов сєад роскїшний оглянуть;
 Але ввїїшовши в шїрокий сєадок, не знаїшов там нїкого,
 Анї сєадовника Долїя анї єєнїв єго славних,
 Анї рабїв: вони в гай вєї ходили терїнну збїрати
 225 Задля тїна, і старїй з ними, що б показать їм дорогу.
 Тїльки лиш батька старого й найшов у сєаду-винограду,
 Щб молодїї дєревця пїдєанував в бруднїм хїтоїї,
 Зшитїм не знати по якому, у постєлах, у холєшах
 Зшитих із шкури волової од рєпяхїв та будяччя,
 230 А на руках рукавїцї були од колючок ожїни;
 На голєві-ж була шапка с козиної шкурки, потєрта.

- Лиш запримітив-ото неборак Одиссей богорівний
 Батька й побачив, що той постарів так і був дуже сумний,
 Став під гіллястою грушою та і почав слізи лити,
 235 І все пригадував та міркував, як то лучче зробити —
 Чи то обняти старенького батька і поцілувати,
 Та розказати ёму, що вернувесь-ото в рідную землю,
 Чи ще пак не признаватись, а випитать в него все чисто.
 Думав він довго, і от-що ёму показалося найлуччим:
- 240 Перше речами жартливими трошки ёго подразнити.
 Так порішивши, пішов Одиссей богорівний до батька,
 Той нахилившись обсапував шильно якесь там деревце.
 От підступивши близенько сні славний почав говорити:
 „Слухай, старий! як я бачу мастак ти в саду-винограду
- 245 „Поратись; в тебе садочок неначе той рай виглядає:
 „Кожне деревце в нїм — і виноград, і смоквина, й маслина,
 „Груша, і грядки є квітками підчищено гарно, уміло.
 „Але я маю тобі щось сказати, та тільки не сердься.
 „Дбаєш на сад, а про себе самого не думаєш овеїм:
- 250 „Ти вже старий і похилый, вдягаєсь-ж дуже погано.
 „Вже-ж не за ліність твого твій господар не дбає про тебе,
 „Тай придивитись до тебе, то ти не з рабів, не з робочих,
 „Бо і лицем, та і станом зовсім до царя ти подібний.
 „Та із таких, котрі вимившись добре і в смак попоївши,
- 255 „Сплять на постелі мнякій, як то людям старим подобає.
 „Але скажи лиш мені, дідугане, по правді по щирій —
 „Чий єси раб і якого господаря сад доглядаєш?
 „Я тебе прошу — скажи мені правду, нехай буду знати,
 „Чи таки справді отсе ми приїхали вже на Итаку,
- 260 „Як то сказав чоловік якийсь, що мені стрінувсь недавно,
 „Ти не привітний такий, що не хтів мені й слова сказати
 „І мене вислухать: мав я ёго розпитать про одного
 „Мого приятеля давного, чи ще живе він на світі
 „Чи вже помер і спустився в обителі темні Аїда.
- 265 „Я тобі ось-що скажу, а ти річ мою вислухай вважно:
 „Раз довелося приймати мені в моїй милій отчизні
 „Гостя одного, що в нашу господу прибув, а до того
 „В нашому домі гостей чужоземців таких не бувало.
 „Він то й хвалився, що родом він єсть із Итаки; казав теж,
- 270 „Що єсть у него і батько Лаерт старий, Аркисієнко.
 „От я заїзжого сёго узяв до господи своєї,
 „Гарно ёго привітав і вгостив всім, що було в господі,

- „Дав і гостинців ёму, як то водить ся у товаристві.
 „Золота кованого дарував я ёму сім талантів,
 275 „Подарував срібну кухву ёму з золотими квітками,
 „Дав ёму ковдр волохатих дванадцять і, стільки-ж хитонів,
 „Та килимів й простирадел хороших тонких по дванадцять;
 „Окрім того дав рабинь чотирох рукодільних, вродливих,
 „Сих вже він сам собі вибрав, як мав виїзджати од мене.“
 280 І у одвіт ёму батько заплакавши став говорити:
 „Ти таки й справді в тій самій землі, про котору питаєш;
 „Люди вельми нерозумні і злії її населяють
 „І задаремне ти стративєш на того зайзжого гостя,
 „Бо як би був захопив ти в живих ёго тут на Итаці,
 285 „Певне тебе б він гостинцями теж дорогими оддячив
 „Та і гостьбою почесною, звичай такій бач по людях.
 „Ну, а тепер мені от-що скажи та по правді по щирій:
 „Котрий тому буде рік, як приймав ти у себе отого
 „Гостя, нещасного та безталанного сина моєго?
 290 „Тож був він самий; ёго тепер може в далекій чужині
 „Рибі у морі пожерли, а може де на суходелі
 „Став він здобичею лютого звіря і хижої птиці;
 „Мати над ним не ридала, не плакав і я, ёго батько,
 „Та і приданниця жінка ёго, Пенелопа премудра,
 295 „Не голосила над мужем своїм, положивши на ліжку
 „Й очі склепивши ёму, як то водить ся в людях на сьвітї.
 „Ще-ж тебе прошу — скажи мені правду, нехай буду знати,
 „Хто ти такій? звідкіля? де твій город, родителі милі?
 „Де стоїть човен прудкий, на котрому прибув ти в Итаку?
 300 „Де твої славні товариші? Чи ти купець і приїхав
 „Може на човні чужому, котрий собі дальше поїхав?“
 І у одвіт ёму от-що сказав Одиссей хитромудрий:
 „Я тобі, діду, скажу усю правду, не втаю нічого.
 „Родом я із Аливанта, де в мене єсть славні палати,
 305 „Син я найстарший царя Афианта Полипмоненка.
 „Звусь я по йменню Епіритом; та, бач, мене якийсь демон
 „Од Сиканїї зблудив і прибуть у ваш край приневолив;
 „Мій прудкий човен стоїть там за городом в полі далеко.
 „А от, що про Одисея, то буде вже певне пять років,
 310 „Як він до нас приїздив і як виїхав з нашого краю
 „Бідний! А як од-їзджав він, то добре лучилось знамено:
 „Птиці по правую руку літали; ми були обоє
 „Раді — і він од-їзджаючи, й я провозаючи; мали

- „Ми з ним надію ще бачитись і обмінятись гостинцем.“
- 315 Так-от сказав він, і жалощів чорная хмара
Вкрила старого: той пороху дрібного в руки набравши,
Голову ним своєю білу посипав, зітхаючи важко.
Тѣхнуло серце у сина і дух ёму сильний, могутний
Сперло в горляницї, як він таку батькову тугу побачив.
- 320 Кинувсь ёму він на шию та поцілувавши, промовив:
„Таточку! гість мій отой, то я сам, про котрого питаєш,
„От на двадцятому році вернувсь я у рідную землю;
„Ну, перестань же, не плач і слїзьми не вяли собі серця.
„Бєть у нас пильнеє дїло й з ним треба чим дуж поспішатись :
325 „Я повбивав отсе всїх женихів там у наших палатах,
„Що б їм віддячить за кривди великі, за їх дїла злії.“
І у одвіт ёму знову Лаерт так почав говорити:
„Як що ти справді мій син Одиссей, що вернувся з чужини,
„Іншу явїйшу признаку скажи менї, що б я був певен.“
- 330 І Одиссей хитромудрий на сєє Лаерту промовив:
„Сам-перед ти подивися на шрам мій своїми очима,
„Що на Парнасі зробив менї дикий кабан білим зубом,
„Як ви мене послали, — і ти і шановная мати, —
„До Автолика, до дїда по матері, що б подарунки
335 „Взяти, щб дїд обіцяв менї, як приїздив до нас в гостї
„Та і деревця покажу тобі всї у сїм таки саду,
„Щб ти менї колнєс дав, бо вельми приставав я до тебе,
„Бувши ще хлопчиком, і за тобою все бігав по саду;
„Йшли ми повз тїї деревця, і ти називав менї кожне.
340 „Груш менї подарував ти тринадцять та яблунь десятк,
„Сорок смоків, і казав, що даруєш менї й винограду
„Аж пятьдесять кущів і що усякий кущ родить що року,
„І на куцах тих усїх виноград ріє всїлякого сорту,
„Як ото літом їх зверху Зевеса дощі поливають.“
- 345 Так він сказав, і в Лаерта колїна зовсїм аж підтяло;
Бо Одиссей ёму ясно так виложив певні признаки.
Він положив свої руки на милого сина, заплакав
Тай і зомлїв, та піддержав ёго Одиссей богорівний.
От, як вернувсь він до памяти знову і став розумїти,
350 То і почав зараз речї такі Одиссею казати:
„Батьку Зевесе! ще праведні боги живуть на Олімпї,
„Як що і справді за гордість й ниху женихів покарали.
„Все-ж таки дуже боюєс я, що б часом ото не надбїгли
„Раптом усї Ітакїйцї, що б певної звістки не дали

- 355 „Й по городах Кефалонців, що б швидче і ті йшли на поміч.“
 І у одвіт ёму от-що сказав Одиссей богорівний:
 „Будь супокоєн і овсім, мій тату, об сїм не турбуйся.
 „Лучче ходїмо в оселю, що тут недалеко від саду.
 „Я Телемаха туди з гуртоправом та і з свинопасом
- 360 „Ранїш послав, що б вони там обїд нам скорїйш зготували.“
 Так-ото поговоривши обидва пішли до оселї.
 Там у роскішній господї застали вони Телемаха
 І гуртоправа Филптія та свинопаса Евмея,
 Що розрізали печеню і в кухвах вино розбавляли.
- 365 Тут покоєвка стара Сицилянка Лаерта у лазні
 Мителем вимила гарно і маслом пахучим натерла,
 Та в волохатий хитон одягнула ёго; а Аенна,
 Ставши потайно близьенько, красою ёго надїлила:
 Став він і ростом тепер уже вищий і тїлом товстїйший.
- 370 І як вернувесь-ото з лазні, то син ёго любий аж ахнув,
 Так ёго батько змінивсь і до богів безсмертних подібен.
 От і почав син до батька крилатїї речї казати:
 „Цевне тебе, тату, хтось із безсмертних зробив так зненацька
 „Кращим з лиця й огрядїйшим по стану, нїж був ти недавно.“
- 375 І Одиссеєві знову Лаерт на се слово одвітив:
 „О як би, батьку Зевесе, і ви, Аполлоне й Аенно!
 „Знов я зробився таким, яким був, як взяв Нирекон-гóрод,
 „Що там на твердїй землї, з славним вїйськом моїм Кефалонським]
- „Як би і вчора явивсь я таким там у наших палатах,
 380 „В бронї на плечах, та став би тобі помагати одбиватись
 „Од женихів, то у них розвївнтились би геть всї сугавни
 „Й жили порвались би, а ти дивуючись тїльки б но ахав.“
 Так-от вони і таке проміж себе у двох говорили.
 А як Евмей свинопас з гуртоправом обїд зготували,
- 385 То посїдали всї в ряд то на дзїгліках, то на фотелях,
 І почали вже обїдати, як увїйшов у оселю,
 З лугу вернувши ся, Долїй старий і з своїми синами,
 Дуже втомились вони од роботи; ходила їх звати
 Баба стара Сицилянка, котора їх всїх годувала,
- 390 А за їх батьком вельми піклувалася, бо дуже вже зстарївсь;
 І як побачили та як пізнали-ото Одиссея,
 Од дивовижї як вкопанї стали, та як і стояли.
 От Одиссей став до них говорити ласкавим пак словом.
 „Годї, старий, дивуватись, сїдайте-но лучче обїдате,

- 395 „Бо вже давно, як то кажуть, пора й червяка заморити,
 „Вас піджидуючи, ми таки добре тут проголодались.“
 Так він сказав і пішов зараз Долій вперед, простягаючи
 Руки обидві, тай поцілував Одиссея у руку
 А привітавшись, почав ёму речі крилаті казати :
- 400 „Любчику! ти вже вернувся, а ми тебе так виглядали,
 „Що потеряли й надію, а боги тебе от принесли.
 „Будь здоров в радість нам, хай тобі боги дадуть як найлучче!
 „Тільки скажи мені от-що по правді, нехай буду знати,
 „Чи то й премудра жона Пенелопа вже знає про тебе,
- 405 „Що ти вернувся, чи треба послати до неї дати знати?“
 І у одвіт ёму так Одиссей хитромудрий промовив :
 „Знає, старий; але на що тобі турбуватись про сее?“
 Так він сказав і пішов ото Долій, на тесанім гладко
 Дзвільку сів, і сини ёго стали вітати Одиссея,
- 410 Щиро од серця обнявши, прихильними дуже речами,
 Потім за стіл сіли в ряд біля Долія, батька свого,
 І почали всі в гостливій господі Лаерта обідать.
 В городі-ж тим часом вже поусюдная звістка ходила,
 Осса, й про люту смерть женихів городянам трубила.
- 415 Стали-ото городяне збігатись хто звідси, хто звідти,
 З галасом, с криком жалібним к палатам царя Одиссея.
 Стали виносити трупи і кожного з них хоронити,
 А котрі були з других городів, тих ноєшли до моря
 Тай одсилали у рідную землю на човнах рибальських.
- 420 Потім пустивсь усі на майдан, на загальную раду.
 І як зібрались ото на майдані і в ряд поставали,
 Виступив першим між ними Евпит і почав говорити,
 Смертю сина свого Антиноя вельми засмучений,
 Котрого першим із лука убив Одиссей богорівний;
- 425 Плачучи гірко над сином, Евпит городянам промовив :
 „Браття! багато біди починив Одиссей Ахеянам ;
 „Скільки він славних людей підманув, що б плисти з ним під Трою,
 „Скільки втонуло нам човнів і скільки пропало народу
 „А се приїхавши, всіх перебив Кефалонців найлуччих...
- 430 „Слухайте-ж : поки ще він не надумав у Пилос тікати
 „Чи у Ілїду сьвященну, де мешкають славні Епії ;
 „Підем на него гуртом, бо вже потім нам соромно буде,
 „Кривда велика то єсть, будуть знати і наші нащадки,
 „Що ми за наших дітей та за рідних братів душегубцям
- 435 „Не повдячили; та пісьля такої наруги немило

- „Й жити на світі; я лучче бажаю скорійше померти.
 „Ну, так ходім же, що б часом вони нас та не ошукали.“
 Так він сказав, проливаючи слёзи, і жаль взяв великий
 Всіх Ахеян: підступив тут Медон і сьнівець богорівний.
- 440 Що із палатів прийшли Одисея, в котрих почували,
 Стали в середині радчику кожному на вдивовижу
 І їм Медон, над усіх розумнійший, почав говорити:
 „Слухайте лиш, Ітакійці, тепер і мене, що вам скажу!
 „Цар Одисей не без волі безсмертних вчинив отсю справу
- 445 „Бачив своїми очима я бога безсмертного, котрий
 „Завше стояв біля нього, обличчем на Ментора схожий.
 „Сей-то безсмертний бог то було стане біля Одисея
 „Тай науцає ёго, то займе женихів та і гонить
 „Скрізь по світлиці, і падають біді неначе-от мухи!“
- 450 Так він сказав і од жаху великого всі аж поблділи.
 Тут знов почав говорити до них Алитор Маторенко,
 Муж вже старий, котрий відав усе — що було і що буде.
 Він то, добра всім бажаючи, став говорити й промовив:
 „Вислухайте-ж і мене, Ітакійці, що й я от вам скажу.
- 455 „Склалося лихо отсе все за вашу-ж таки незичливість;
 „Бо ви й мене не послухали й Ментору віри не йняли,
 „Що б зупиняти снів ваших од непотрібства й дурниці,
 „Котрі великеє діло вчинили з дурного розсудку:
 „Нищили майно, безчестили й жінку, к тому-ж чоловіка
- 460 „Самого луччого, — думали бач, що він вже не приїде.
 „Ну, так принамній тепер нехай буде все так, як скажу я.
 „Лучче не підем, що б часом не склалося нам лихо ще гірше.“
 Так він сказав, і громади піднялося с криком великим
 Більш половини, останні-ж усі зосталися на місці.
- 465 Бо не вподобалося тим ёго слово, а були по серцю
 Речі Евпита і кинулись зараз до зброї вдягатись.
 І як ото повдягалась усі в мідноковану броню,
 Вийшли за город і стали збиратись та в шик шикуватись.
 Ними Евпит верховодив, втеравши остатній свій розум;
- 470 Помети бажав він за сина, але вже ёму не судилося
 Звідти назад повернутися: там він і встиг свою долю.
 А на Олімпі тим часом Аенна Зевею казала:
 „О, Кроїєнку паноче, владко й царю над царями!
 „Маю тебе я спитати, які в тебе думки на серці?
- 475 „Чи ти рішив їм уперту війну і кривавую сїчу,
 „Чи може згоду й любов меж ними на віки поставиш?“

- І у одвіт їй на се Зевес хмари збіраючий мовив :
- „Дивно мені, що ти, дочко, мене про се діло питаєш.
 „А не сама-ж ти хіба своїм розумом здавна рішила,
 480 „Що Одиссей покара' женихів деконешне, вернувшись?
 „Як собі знаєш, так зробиш; а я рішив, що б було от що :
 „Вже коли над женихами пометивсь Одиссей богорівний,
 „То, погодившись з громадою, хай собі знову царює;
 „А що дітей їх убито і рідних братів, ми сю справу
 485 „На забуття оддамо, і вони хай помирять ся знову
 „Й знов, як і перш, нехай буде між ними тиша при багатстві.“
 Так-от сказавши, надію подав нетерплячці Лєнії,
 І та пішла собі, скоком спустившись з верхівя Олимпа.
 А на Ітаці тим часом уже пообідали добре,
- 490 І неборак Одиссей богорівний почав говорити :
 „Вийдїть хто-небудь поглянути, чи ще не йдуть Ітакійці.“
 Так він сказав, і пішов син Долїя на двір подивитись ;
 Став на високім порозї й побачив усїх уже близько ;
 І обернувшись сказав Одиссею крилатїї речі :
- 495 „Вже вони близько ; давайте скорїйше, вберемось у броню !“
 Так він сказав ; і усї повекакали і стали зброїтись :
 Штири було з Одиссеєм та шість молодих Долївників ;
 Став і Лаерт та і Долїй садівник у броню вдягатись,
 Дарма, що сини були і старі, а потрібні воляки.
- 500 От, як вдягнулись усї в мідноковану броню міцную,
 То і метнулись в крок ока на двір Одиссей у самперед.
 Тут надійшла до них Зевса дочка, синїюка Лєнна,
 Ментору уподобившись станом і голосом навіть.
 Дуже зрадїв, увидавши її Одиссей богорівний,
- 505 Й зараз сказав Телемахові, любому синові своему :
 „Ну, Телемаше, настав уже час і тобі зрозуміти,
 „Що, коли люде воюють, то самі храбрїйші повинні
 „Буть на виду, а не соромом батькїйський рід покривати.
 „Сила й одвага була наша славна по всїх геть усюдах.“
- 510 І Телемах ёму вельми розумний на сєє одвітв :
 „Сам ти побачиш, як тільки захочеш, мїй таточку любий,
 „Що не покрию я соромом роду твого, як ти кажеш.“
 Так він сказав, і Лаерт, дуже радий, промовив :
 „Боги мої милостиві ! який менї день випав гарний !
- 515 „Сини і унук один з одним спречають про хист воєвїтний.“
 Тут підійшла синїюка Лєнна й сказала Лаерту :
 „Аркесїєнку, з всєго товариства менї наймилїйший

- „Ти, помолившись Зевеса дочці, синьокої Аенні,
 „Зараз пускай довгим списом своїм у лихих супостатів.“
 520 Так-от сказавши, велику одвагу вселила у нього,
 Він, помолившись дочці синьокої великого Зевса,
 Зараз пустив довгим списом своїм у лихих супостатів
 І у Евпита улучив, в шишак його, кований міддю.
 Не оборонив тут од списа й шишак, пролетів спис наскрізь;
 525 Хропнувесь об землю Евпит, що аж брязнула броня на нему.
 Вже полягли і передовики: Одиссей з своїм сином
 Шаблями їх перебили та списами гострими дуже.
 І непременно усіх би вони положили на місці,
 Як би Аенна, дочка синьока великого Зевса,
 530 Не закричала їм грізно, що б всі перестали вже битись.
 „Годі вже вам воювать, Ітакійці! покіньте сю сїчу,
 „Та розійдїться до дому скорійше любенько, без крові.“
 Так їм сказала Аенна, і ті аж поблїдли од жаху.
 Повинадали із рук у них гострії шаблі і списи;
 535 Все полетїло на землю, лишь голос богинї зачувся.
 Раптом без оглядки в город пустились, бажаючи жити.
 Страшно тогдї закричав неборак Одиссей богорівний,
 Кинувесь вперед мов орел той, щб в хмарах високо лїтає.
 Та Кронїєнко Зевес громовою стрїлою торохнув
 540 З неба, і впала стрїла та під ноги дочці синьокої;
 І от тогдї Одиссею богиня Аенна сказала:
 „Стій, Лаертею, меткий, хитромудрий по вік Одиссеє!
 „Годї тобі вже кохатись у війнах, забудь тую сїчу,
 „Що б Кронїєнко Зевес всевидючий та вже й не розсердивсь.“
 545 Так-от сказала Аенна, і їй Одиссей покорився
 З радістю. Потім і мир Одиссею з народом вчинила
 Зевса дочка, синьока богиня Аенна Паллада,
 548 Ментору уподобившись видом і голосом навіть.

К і н е ц ь.

Важвіші помилки другої частини Одиссеї.

Пісьня XIII.

рядок надруковано	треба	рядок надруковано	треба
2 В'їх —	Веї —	162 наблизивсь	наблизавсь
15 дармувать	дарувать —	197 став	став
34 вік	він	200 у вемлю	у землю
77 Канат	канат —	230 130	230
85 Биви	Били	246 єї ліса	є і ліса
91 з зюдьми	з людьми	252 сноокої	синеокої
99 брехливих	бурхливих —	258 багатствами	багацтвами
146 почруситель	потруситель	374 реч	річ

XIV.

95 вона	вопи	426 ошмалили	осмалили
354 квиком	криком	429 ячменю	ячною

XV.

550 сина еписа

XVI.

160 Сам же Син же 218 не ще ще не

XVII.

в примітці стор. 59 606 стола стало
український український

XVIII.

150 вступуть вступить 257 рідною рідною
188 сина сову 296 ненече неначе

XIX.

61 приберати приб'рати 489 те то
231 Грузла Гризла 507 обсихнуть обсохнуть

XX.

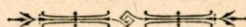
213 проводить приводить 350 боговидний боговидий
348 сирове сирее 364 боговидний боговидий

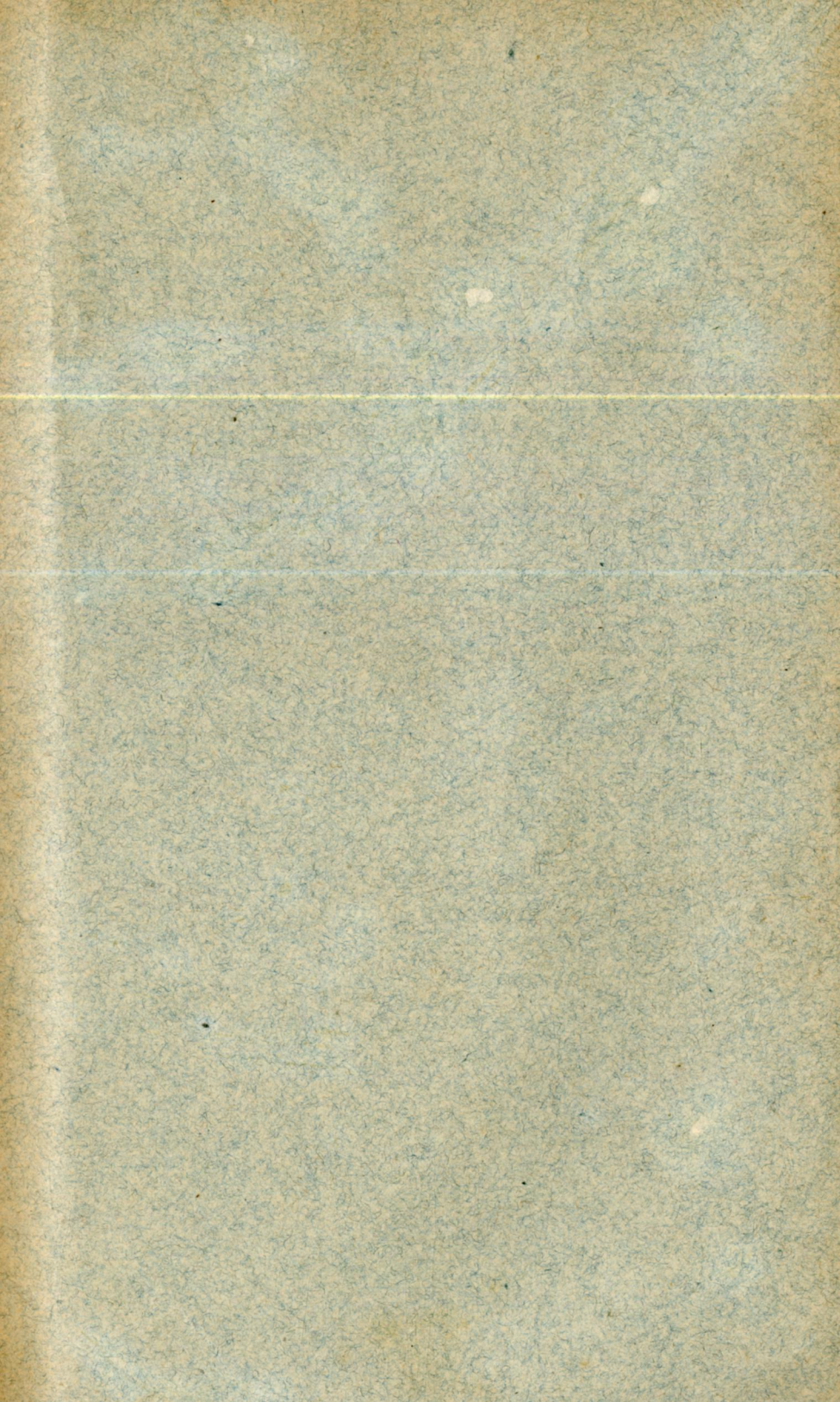
XXI.

236 приц'ільно прец'ільно 237 чи геп но чи гомін

XXII.

93 пристромив простромив 1'3 сям сам
107 зіпхнути зіпхнули 291 волоцузї волоцюзї

B-98

1986

2004

338260

B 988/2

B 988/2